

การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล

จรัสย์ปภา จิตรระเมศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

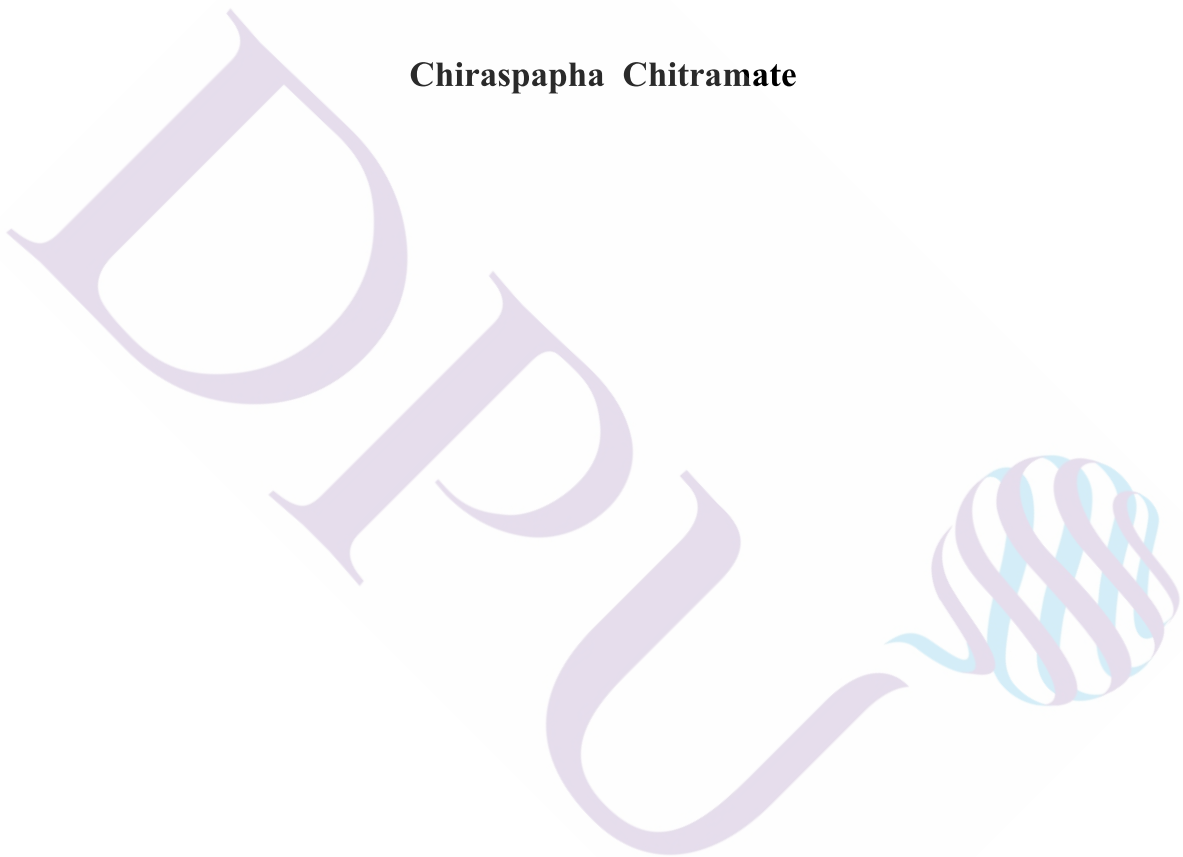
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2561

The Use of Restraints with Prisoners in Courts

Chiraspapha Chitramate

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws

Department of Law Pridi Banomyont

Faculty of Law Dhurakit Pundit University

2018

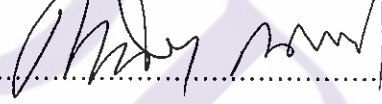
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

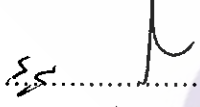
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

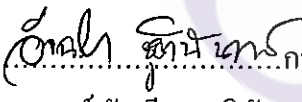
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล
เสนอโดย นางสาวจิรัชย์ปภา จิตรระเมศ
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

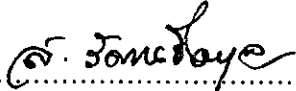

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อัจฉรียา ชูตินันท์)

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตน์ชื้อสกุล)

วันที่ ๓๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล
ชื่อผู้เขียน	จิรัชย์ปภา จิตระเมศ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาลพบว่าจำเลยประสบปัญหาการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนสิทธิ และไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ การควบคุมตัวจำเลยไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดีและเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วนำตัวจำเลยกลับไปไว้ที่ห้องคุมขังได้ศาลในทุกชั้นตอนจะมีการใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลาโดยจำเลยต้องเดินทางระเบียงศาลผ่านสายตาประชาชนทำให้จำเลยรู้สึกอับอายมีผลกระทบต่อจิตใจและคนใกล้ชิดของจำเลยที่ต้องมาพบเห็นสภาพเช่นนั้นและถูกมองจากบุคคลภายนอกว่าเป็นคนชั่วร้ายเป็นอาชญากรทั้งที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด

จากสภาพปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172/1 โดยบัญญัติ “ห้ามใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดี เว้นแต่ศาลจะเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย แม้จำเลยจะไม่ถูกบังคับใช้เครื่องพันธนาการ แต่อาจถูกควบคุมโดยเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัย”

Thesis Title	The Use of Restraints with Prisoners in Courts
Author	Chirasapha Chitramate
Thesis Advisor	Asst. Prof. Dr. Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2017

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the problem of using restraints with defendants in court area. It is found that defendants have encountered the violations of human dignity, rights and freedom of them that not judiciousness of rights and must be presumed of innocence. Especially, Taking defendants to the courtroom and bringing them back to a chamber under the court, the defendants are used restraining devices to control at all times. With restraints, they have to walk along the corridors pass by the public that embarrass all defendants and it affects their own feeling and their relatives. From their look with restraints, defendants are judged by the people that they are perpetrator although they are not proved by the court yet. From the problem of using restraints with defendants in court area, the writer would like to recommend as follow;

There should be an amendment to the criminal procedure code Article 172/1 that “No restraint using with a defendant during court trial unless the court has found the restraint to be extremely necessary to maintain order or security. Even a defendant may not be restrained, but they are under the custody of guards.”

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล” สำเร็จลงได้ก็เนื่องจากได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนทร์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ที่ได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ และรองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ โดยคอยชี้แนะให้เห็นถึงประเด็นปัญหา แนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ซึ่งผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นนักศึกษาปริญญาโท สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รุ่น 58 นางพชรา เจนรักสุขุม นางสาวภริณี รัศมีธรรม รวมทั้งอาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตทุกท่านที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ และนายอิทธิพงษ์ ระลึก เพื่อนที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือซึ่งมีส่วนร่วมให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณครอบครัว คุณพ่อ คุณแม่ พี่และน้องที่รักทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจ อยู่เคียงข้างให้ผู้เขียนเสมอมา ขอคุณสำหรับเพื่อนๆ ที่คอยกระตุ้นในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ผู้เขียนขอมอบบูชาพระคุณแด่บุพการี ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องใดๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

จิรัชย์ภา จิตระเมศ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
2. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย	
2.1 หลักนิติธรรม (The Rule of Law)	8
2.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ	11
2.3 ทฤษฎีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	13
2.3.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม	14
2.3.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม	15
2.4 ฐานะการเป็นประธานในคดีของจำเลย	15
2.4.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน	15
2.4.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา	16
2.5 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน	17
2.5.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย	17
2.5.2 สิทธิมนุษยชนของจำเลย	19
2.6 สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์	26
2.7 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	32
2.8 การปฏิบัติต่อจำเลยโดยใช้เครื่องพันธนาการ	37
2.9 มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ	40
2.9.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ	40
2.9.2 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ.....	43
2.9.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ.1966	48

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.9.4 อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ค.ศ.1984	56
3. มาตรการทางกฎหมายต่างประเทศในการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย	
3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	61
3.1.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย	65
3.1.2 การใช้เครื่องพันธนาการและมาตรการในการควบคุมตัวจำเลย	67
3.1.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล	69
3.2 สาธารณรัฐฝรั่งเศส	70
3.2.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย	73
3.2.2 การใช้เครื่องพันธนาการและมาตรการในการควบคุมตัวจำเลย	78
3.2.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล	80
3.3 ญี่ปุ่น	81
3.1.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย	84
3.3.2 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง	86
3.3.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล	89
3.4 สหรัฐอเมริกา	94
3.4.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย	97
3.4.2 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง	101
3.4.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล	105
4. วิเคราะห์ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล	
4.1 ความไม่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	110
4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน	114
4.3 ความไม่สอดคล้องกับสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์	116
4.4 บทวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย ในเขตศาล.....	118

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.5 บทวิเคราะห์ความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อจำเลย.....	121
4.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรฐานทางกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายต่างประเทศ	124
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
5.1 บทสรุป	129
5.2 ข้อเสนอแนะ	132

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” เป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 3 วรรคสอง ว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” และต่อมายังปรากฏว่า ได้มีการบัญญัติหลักนิติธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในมาตรา 3 วรรคสอง ว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม” เพื่อวางกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้ง องค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตาม “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” อันเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎร และมีคำกล่าวของศาสตราจารย์ ดร.วิญญู เครื่องงาม ว่า “หลักนิติธรรม หรือ The Rule of Law คือ ต้องมีกฎหมายเป็นใหญ่ ต้องมีความเสมอภาค หากมีอะไรเกิดขึ้นต้องระงับคดีโดยศาล จะศาลอะไร ก็ขอให้เป็นศาลก็แล้วกัน โดยพิจารณาคดีเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ออกกฎหมายลงโทษย้อนหลัง ให้โอกาสนำพยานเข้าสืบ อย่างนี้จึงจะเรียกว่า Fair Trail ซึ่งเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม”

หลักการปกครองภายใต้กฎหมาย (The Rule of Law) หมายความว่าเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะใช้อำนาจปกครองหรือจำกัดตัดทอนสิทธิเสรีภาพของเอกชนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ และเพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลต้องมีตุลาการที่เป็นอิสระคอยชี้ขาดเพื่อถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหารทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเคยเป็นนายของประชาชนก็จะกลายเป็นผู้รับใช้ประชาชน¹

ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา ได้แก่ หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล และ ราชทัณฑ์ อันมีหน้าที่นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การวินิจฉัยชี้ขาดให้เป็นไปตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกระบวนการชั้นสืบสวน สอบสวน พิเคราะห์ พินิจพิเคราะห์ หรือ บังคับคดี บำบัดผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีเมื่อกลับคืนสู่สังคม และ อำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามกฎหมาย หรือ

¹ สมยศ เชื้อไทย, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556),

กระบวนการอื่นใดที่จะให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้เสียหาย และสังคม การบังคับใช้กฎหมายจะต้องเป็นไปโดยถูกต้อง และ เที่ยงธรรมสามารถอธิบาย และ ให้เหตุผลได้ โดยจะใช้อำนาจในลักษณะที่ปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับไม่ได้ซึ่งเป็นหลักที่จำกัดการใช้อำนาจไม่ให้เกินขอบเขตและอยู่ภายใต้กฎหมาย ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ คือ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาค และ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม อันเป็นการรับรองหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันจำเลย ประสบปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล การนำตัวจำเลยเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการก่อนการเดินทางออกจากเรือนจำมายังศาล ในการควบคุมตัวจำเลยจากเรือนจำ/ทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานคร และเรือนจำกลางบางขวางไปศาลเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ส่วนการควบคุมตัวจำเลยไปศาลจากเรือนจำ/ทัณฑสถานอื่นทั่วประเทศเป็นหน้าที่ของตำรวจแห่งสถานีตำรวจท้องที่ที่เรือนจำ/ทัณฑสถานตั้งอยู่และเฉพาะในเขตอำนาจศาลอาญาและศาลอาญากรุงเทพใต้ กรมราชทัณฑ์มอบหมายให้เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ เป็นผู้ควบคุมจำเลยไปศาลเพียงเรือนจำเดียว ส่วนเขตอำนาจศาลอาญาธนบุรีมอบหมายให้เรือนจำพิเศษธนบุรีดำเนินการแต่ถ้าจำเลยเป็นหญิงหรือจำเลยหญิงที่ตามคำสั่งของศาลจังหวัดนนทบุรีแต่ถูกควบคุมไว้ ณ ทัณฑสถานหญิงกลางก็ให้ทัณฑสถานหญิงกลางหรือทัณฑสถานหญิงธนบุรีจัดเจ้าหน้าที่ควบคุมโดยใช้ยานพาหนะของเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯหรือเรือนจำพิเศษธนบุรีแล้วแต่กรณี² โดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างการใส่เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างควบคุมตัวเดินทางไปศาล เมื่อจำเลยเดินทางมาถึงศาลจำเลยจะถูกนำตัวไปไว้ในห้องคุมขังได้ศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ควบคุมตัวจำเลยไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดีและเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วจะนำตัวจำเลยกลับไปกักตัวไว้ที่ห้องคุมขังได้ศาลเพื่อรอรถยนต์เรือนจำมาส่งกลับจากศาลเข้าสู่เรือนจำต่อไป ในทุกขั้นตอนที่อยู่ในเขตศาลจะมีการใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีโดยเดินทางระเบียงศาล ผ่านสายตาผู้คนจำนวนมาก ทำให้จำเลยรู้สึกอับอายมีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจของตัวจำเลยเองและคนใกล้ชิดของจำเลยที่ต้องมาพบเห็นสภาพเช่นนั้นของจำเลย และยังถูกมองจากบุคคลภายนอกว่าเป็นคนชั่วร้าย เป็นอาชญากร ทั้งที่

² คู่มือพนักงานเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์ เรือนจำกลางคลองเปรม), น.205-206.

ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว ไม่มีบทบัญญัติชัดแจ้งในเรื่องการให้ใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล

นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกับจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัว ในเวลาเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัวจะปราศจากเครื่องพันธนาการ อันมีลักษณะแตกต่างกับจำเลยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ได้รับการประกันตัวที่จำเลยต้องเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยก่อนเดินทางออกจากเรือนจำมาศาล และยังคงถึงจำเลยที่เป็นผู้หญิงจะมีการใส่เครื่องพันธนาการด้วยเหตุผลความปลอดภัยและมีความเสี่ยงต่อการหลบหนี

การกระทำของรัฐที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือ กรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิด และมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควรและเมื่อความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นไว้ในอำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปภายหลังก็ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับนั้นไป³

การเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ (1) เพื่อให้การดำเนินคดีได้เป็นไปโดยเรียบร้อย (2) เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี และ (3) เพื่อประกันการบังคับโทษ โดยจุดมุ่งหมายหลัก คือ ให้การสอบสวนดำเนินคดีเป็นไปได้อย่างเรียบร้อย และประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายการบังคับโทษเป็นเพียงจุดมุ่งหมายรอง เพราะกรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้นก็ไม่ได้ แม้ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด ดังนั้นการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐไม่ใช่เอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือศาล แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เฉพาะความจำเป็นเพื่อให้ลุล่วงวัตถุประสงค์สองประการดังกล่าวหาใช่เพื่อความสะดวกในการทำงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่ การเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐมีเหตุผลหลัก คือ เหตุอันควรเชื่อว่า จะหลบหนี และไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานและจะก่ออันตรายประการอื่น และเหตุผลรอง คือ เหตุแห่งความร้ายแรงของความผิด แต่ในทางปฏิบัติองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต่างๆ จะไม่มีการแยกแยะความเป็นเหตุ

³ คณิต ฅ นคร, คู่มือประชาชน:สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น.60-61.

หลักและเหตุรองดังกล่าว กล่าวคือ ไม่ได้พิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจของรัฐนั่นเอง ดังนั้น ความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึงไม่เกิดขึ้น⁴

การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาลเป็นการปฏิบัติต่อจำเลยที่กระทบกระเทือนต่อเกียรติและไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 4 วรรคแรก บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” รวมถึงในหมวดของสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ตามมาตรา 29 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”

“ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”⁵ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอันมุ่งถึงการยกฟ้องผู้บริสุทธิ์มากกว่าการลงโทษผู้ผิด หรือที่มักจะกล่าวกันเสมอว่า “ปล่อยคนผิดไปสิบคนดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว”⁶ สิทธิของจำเลยในการที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) บัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแต่เขาก็ยังมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องได้รับปฏิบัติอย่างเป็นมนุษย์จะห้ามเกียรติความเป็นมนุษย์ของเขามีได้ต้องเคารพในสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการกระทำของรัฐจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักความสมควรแก่เหตุ” คือ ต้องปฏิบัติต่อจำเลยในคดีอาญาไม่ให้ได้รับความทุกข์และเดือดร้อนจนเกินสมควร โดยมีความพอเหมาะพอดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

มนุษย์ทุกคนมี “เกียรติ” เกียรตินี้เป็นส่วนหนึ่งหรือรูปการณ์อันหนึ่งของ “เกียรติภูมิของมนุษยชาติ” (Menschenwürde หรือ Human dignity) ต่อมาคำนี้เรียกว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่เนื่องจากความเป็นมนุษย์ เกียรติของมนุษย์ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอาญา ถึงแม้ว่ามนุษย์บางคนจะบังเอิญต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาแต่ก็ยังเป็นผู้มีเกียรติอยู่นั่นเอง

⁴ คณิต ฒ นคร, ประชาธิปไตยกับการตั้งรังเกียจทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.138-139.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560, มาตรา 39 วรรค 2.

⁶ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.80.

มิใช่ว่าจะตกเป็นผู้ที่ปราศจากเกียรติเพราะเหตุถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา ฉะนั้น การกระทำใดต่อเขาที่เป็นการกระทบต่อเกียรติของเขาหรือเป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” การกระทำนั้นย่อมจะไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันใหม่ และ อาจเป็นความผิดอาญาต่อเกียรติได้ด้วย⁷

ปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้ “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess / accusatorial system) ซึ่งได้มีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozesssubjekt / procedural subject) จากเดิมเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt / procedural object) การที่กล่าวว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” นั้น ก็เพราะว่าในการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” กฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการซักพอกหรือเป็น “กรรมในคดี” แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “มนุษย์” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” ที่มีขอบ⁸ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาของรัฐจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี ส่วน “ระบบกล่าวหา” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ทั้งนี้ โดยให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมนั้นคงรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาชี้ขาดคดีหรือตัดสินคดี ศาลยุติธรรม ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลยุติธรรม ชั้นต้น ศาลยุติธรรมชั้นกลาง และศาลยุติธรรมชั้นสูงสุด ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องให้ฟ้องคดีในการดำเนินคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ คือ องค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” และเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่ คือ เจ้าพนักงานที่เรียกว่า “พนักงานอัยการ” ดำเนินคดีต่อจากพนักงานสอบสวน ซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เริ่มดำเนินคดีอาญาโดยการจับกุมผู้กระทำความผิด สืบสวนเพื่อการแสวงหาหาข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน และทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนแล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ พนักงานอัยการ ไม่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนหรือไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนคดีเสร็จแล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีและดำเนินคดีในศาล

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า หาขอบเขตการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล เสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อจำเลย และ สาเหตุ

⁷ คณิต ฅ นคร, ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น.120.

⁸ คณิต ฅ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น.60-63.

ของการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ มีการกำหนดแนวทางอย่างชัดเจนในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขต ศาล เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล มีพื้นฐานมาจากความจริง ที่ว่าบุคคลเกิดมาพร้อมกับศักดิ์และสิทธิในความเป็นมนุษย์อันมีอาจถูกลิดรอนได้ และย่อมมี ความชอบธรรมในสิทธิที่จะดำรงชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและมีศักดิ์ศรี⁹

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย

1.2.4 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและมาตรฐานสากลขององค์การ สหประชาชาติในการปฏิบัติต่อจำเลย

1.2.5 เพื่อแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในการปฏิบัติต่อจำเลย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นการบัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิและ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะตกเป็น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาก็ต้องได้รับปฏิบัติอย่างเป็นมนุษย์จะห้ามเกียรติความเป็นมนุษย์ ของเขาไม่ได้ ต้องเคารพในสิทธิมนุษยชนอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดำรงชีวิตของมนุษย์หากมี การล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย ปัจจุบันการ ดำเนินคดีอาญาของไทยใช้ระบบกล่าวหาที่มีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดีเป็น ส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญากฎหมายจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเปิดโอกาสให้ผู้ถูก กล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และห้ามการดำเนิน กระบวนการพิจารณาที่มีขอบ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย โดยเฉพาะกรณีจำเลยอยู่ใน เขตศาล โดยจะเริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์นำตัวจำเลยเดินทางมาปรากฏตัวในศาล เมื่อ จำเลยเดินทางมาถึงศาล จำเลยจะนำตัวไปไว้ในห้องคุมขังใต้ศาล การปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้อง พิเคราะห์คดี และเมื่อพิเคราะห์คดีเสร็จแล้วจะนำตัวจำเลยกลับไปกักตัวไว้ที่ห้องคุมขังใต้ศาลเพื่อรอ

⁹ เฟิงอั้ง, น.103

รถเรือนจำนำกลับสู่เรือนจำต่อไป ซึ่งในทุกขั้นตอนที่อยู่ในเขตศาลจะมีการใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลา โดยการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีโดยเดินทางระเบียงศาลผ่านสายตาผู้คนจำนวนมาก ทำให้จำเลยรู้สึกอับอายมีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจของจำเลยเองและคนใกล้ชิดที่ต้องมาเห็นสภาพเช่นนั้นของจำเลย และถูกบุคคลภายนอกมองว่าเป็นคนชั่วร้าย เป็นอาชญากร ทั้งที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โดยในส่วนของเนื้อหา นั้น เป็นการศึกษาในเรื่องการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาค หลักความสมควรแก่เหตุ และ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม อันเป็นการรับรองหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎหมายขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติอนุสัญญาหรือปฏิญญาและกฎหมายของต่างประเทศ

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล ใช้วิธีการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยศึกษาจากบทบัญญัติของกฎหมาย กฎ ระเบียบปฏิบัติในปัจจุบัน ประกอบหนังสือ ตำราเรียน บทความทางวิชาการ วารสารกฎหมาย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารวิจัยเกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์และรวบรวมเป็นระบบเพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา และศึกษาวิเคราะห์หาข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบแนวคิดหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย
- 1.6.2 ทำให้ทราบหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
- 1.6.3 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย
- 1.6.4 ทำให้ทราบกฎหมายต่างประเทศและมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อจำเลย

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย

2.1 หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

“หลักนิติธรรม” มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และต่อมาจึงได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หลักนิติธรรมหรือหลักการปกครองภายใต้กฎหมาย (The Rule of Law) คือ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจะใช้อำนาจลิดรอนหรือจำกัดตัดทอนสิทธิเสรีภาพของเอกชนได้เมื่อมีกฎหมายให้อำนาจเพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่¹⁰ เป็นการวางกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้ง องค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตาม “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” อันเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎรและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล

หลัก The Rule of Law หรือหลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรมเป็นหลักการ ที่มีต้นกำเนิดในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law ได้รับการพัฒนาและยอมรับนำมายึดถือปฏิบัติในระบบกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวางในประเทศตะวันตกว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายหลักการปกครอง โดยกฎหมายส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมมีความชัดเจน แน่นอน เสมอภาคและคาดหมายได้เพื่อป้องกันบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมใช้อำนาจกล่าวหาลงโทษบุคคลใดตามอำเภอใจของตนซึ่งบุคคลจะต้องรับโทษอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้เท่านั้นและบุคคลย่อมได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีที่กำหนดไว้โดยชอบ (Due Process of Law) อย่างชัดเจนในกฎหมายเท่านั้น การที่บุคคลจะเสมอภาคกันได้ภายใต้กฎหมายตามหลัก The Rule of Law ต่อเมื่อมีการตีความกฎหมายในทางปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้นการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะในชั้นสืบสวน ชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล จึงเป็นสิ่งที่ไม้อาจจะยอมรับได้เพราะเป็นการขัดแย้งต่อหลักการ The Rule of Law อย่างร้ายแรง¹¹

มองเตสกีเออ (Montesquies) มีความเห็นว่าประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของมนุษยชาติให้บทเรียนว่าใครก็ตามที่มีอำนาจเด็ดขาด คนผู้นั้นมักจะใช้อำนาจอย่างเกินเลยและมัวเมาในอำนาจเด็ดขาดนั้นเสมอ การใช้อำนาจอย่างพอเหมาะพอประมาณจะเป็นไปได้ก็โดยการจัดแบ่งอำนาจโดย

¹⁰ สมยศ เชื้อไทย, **อั้งแล้ว เริงอรรถที่ 1**, น.97.

¹¹ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “หลักพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” **วารสารธรรมศาสตร์** พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), ปีที่ 33 ฉบับที่ 3, น.61.

ให้อำนาจหนึ่งหยุดยั้งอีกอำนาจหนึ่ง ซึ่งมองเตสกีเยอได้อธิบายว่าในรัฐแต่ละรัฐย่อมมีอำนาจอยู่สามชนิด คือ อำนาจในการตรากฎหมาย อำนาจในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย และ อำนาจในการตัดสินคดี ถ้าหากอำนาจในการตรากฎหมายและการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย อยู่ในมือของบุคคลคนเดียวเสรีภาพย่อมไม่อาจมีได้การใช้อำนาจก็ย่อมจะเป็นไปโดยอำเภอใจ¹²

สาระสำคัญของหลักการเป็น “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย 7 หลักการ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และ ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ¹³

2.1.1 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ โดยหลักแล้วต้องสามารถควบคุม ตรวจสอบและยับยั้งซึ่งกันและกันได้ ทั้งนี้เพราะอำนาจทั้งสามมิได้แบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด หากแต่มีความถ่วงดุลกัน (check and balance) เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง

2.1.2 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคลและสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น ดังนั้นเพื่อเห็นแก่ความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยอำนาจรัฐจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยได้ให้ความเห็นชอบแล้ว กล่าวโดยสรุปหลักการคุ้มครองสิทธิและ

¹² ชววรรณ บุญยลาภ ไทยเดช, “สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษากรณีการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), น.74-75.

¹³ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.21-31.

เสรีภาพ ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม ทั้งนี้เพราะถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนุญ

2.1.3 หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง

หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หรือเรียกว่า “หลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง” กล่าวคือ การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการ หรือฝ่ายปกครองจะต้องผูกพันต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติอันเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานมาจากตัวแทนของประชาชน โดยเฉพาะบทบัญญัติของกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิหรือจำกัดสิทธิของประชาชน ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน และฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

2.1.4 หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา

หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหาเป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือ ฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตามหลัก ความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

2.1.5 หลักความอิสระของผู้พิพากษา

หลักความอิสระของผู้พิพากษาเป็นหลักที่สำคัญหลักหนึ่งของหลักนิติธรรมโดยมุ่งการคุ้มครองอำนาจตุลาการต่อการแทรกแซง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ หลักความอิสระของผู้พิพากษา หมายความว่า ผู้พิพากษาสามารถทำหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มนธรรมของตนเท่านั้น ความอิสระของผู้พิพากษาวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจาก 3 ประการ กล่าวคือ ความอิสระของการทำหน้าที่ในทางตุลาการ ความอิสระในทางองค์กร และความอิสระในทางส่วนบุคคล

2.1.6 หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด”

หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด” หลักนี้เป็นหลักประกันในทางอาญา และยังมีผลใช้กับเรื่องโทษปรับทางปกครอง เรื่องโทษทางวินัยและการลงโทษในทางวิธีเรียงตามข้อบังคับขององค์กรในทางวิชาชีพด้วย หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด” วางอยู่บนพื้นฐาน 4 ประการ คือ หลักการกระทำ หลักการกำหนดโทษโดยกฎหมาย หลักความแน่นอนชัดเจน และ หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง

2.1.7 หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับใช้

กล่าวโดยสรุปหลักนิติธรรม เป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจำกัดอำนาจของรัฐ หรือเพื่อถ่วงดุลตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ในสภาพการณ์ที่อำนาจรัฐมีข้อจำกัด ถูกผูกพันต่อกฎหมาย รวมทั้งถูกควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการได้ สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้สิทธิของปัจเจกบุคคลได้รับการคุ้มครอง

2.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังหรือผู้ต้องหา ดังนี้

(1) สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กล่าวคือ ห้ามการจับและการคุมขังบุคคล เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 28 วรรคหนึ่ง) ทั้งยังห้ามการค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 28 วรรคสอง) หากปรากฏว่ามีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 25 วรรคท้าย)

(2) สิทธิที่จะไม่ถูกจำคุกหรือได้รับการปฏิบัติที่เป็นการทรมาน ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือเป็นการเหยียดหยาม กล่าวคือ ห้ามการทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม (มาตรา 28 วรรคสาม)

(3) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมโดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน (มาตรา 26) ยังได้กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ (มาตรา 25 วรรคสาม) นอกจากนี้ได้กำหนดการใช้อำนาจของรัฐในการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่

รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ กฎหมาย ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง (มาตรา 26) เป็นหลักประกันในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ มีเงื่อนไข คือ การจำกัดสิทธิจะทำให้เฉพาะแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป จำกัดได้เท่าที่จำเป็นจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิไม่ได้ และต้องระบุบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจออกกฎหมายจำกัดสิทธิไว้

หลักการจำกัดเท่าที่จำเป็น หลักพอสมควรแก่เหตุ หลักความได้สัดส่วนเป็นหลักกฎหมายทั่วไปในทางมหาชนที่นำมาใช้ตรวจสอบการกระทำในทางมหาชน โดยสาระสำคัญของหลักพอสมควรแก่เหตุ ประกอบด้วย หลักความเหมาะสม ความสัมฤทธิ์ผล คือ สามารถบรรลุความมุ่งหมายได้ หลักความจำเป็น คือ เป็นมาตรการที่เหมาะสมกระทบต่อสิทธิของประชาชนน้อยที่สุด ไม่มีมาตรการอื่นอีกแล้วที่กระทบต่อสิทธิของประชาชนน้อยกว่ามาตรการนี้เพราะหากมีมาตรการอื่นที่บรรลุความมุ่งหมายได้แล้วกระทบสิทธิของประชาชนน้อยกว่า มาตรการนั้นจะเป็นอันขัดกับหลักความจำเป็น ส่วนหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ หรือหลักความสมดุล คือ ต้องชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะกับผลกระทบต่อเอกชนว่าอยู่ในสัดส่วนที่สมดุลกันหรือไม่ ถ้ากระทบต่อเอกชนมากแต่ได้ประโยชน์สาธารณะน้อยไม่คุ้มกันก็เป็นการขัดต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ

(4) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน กล่าวคือ บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (มาตรา 27)

(5) ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ (มาตรา 27 วรรคสอง) การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ (มาตรา 27 วรรคสาม) การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี (มาตรา 27 วรรคสี่) ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ (มาตรา 27 วรรคห้า) คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 27 วรรคหก)

นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวนโยบายแห่ง กล่าวคือ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร (มาตรา 68 วรรคหนึ่ง) รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ (มาตรา 68 วรรคสอง) รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้ (มาตรา 68 วรรคสาม)

2.3 ทฤษฎีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับกระทำต่างๆ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด โดยมุ่งหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม¹⁴ การดำเนินคดีอาญา เป็นภารกิจหนึ่งของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยส่วนรวมและบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลย โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และหากมีการชี้ขาดได้ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดต่อไป¹⁵

การดำเนินคดีอาญา ตามหลักการรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และการที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องกระทำภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้นตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) เมื่อเกิดการกระทำละเมิดต่อกฎหมายในคดีอาญา รัฐจำเป็นต้องมีกระบวนการคุ้มครองความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนจากการละเมิดต่อกฎหมาย รัฐจึงมีกระบวนการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของประชาชนให้ปลอดภัยจากการกระทำละเมิดกฎหมายอาญา

¹⁴ ฉัฐกิตติ์ บุญจันทร์, “มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง : ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด,” (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณະนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550), น.20.

¹⁵ ฉัฐวิทย์ ศรีเจริญ, “การตรวจฟ้องในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณະนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น.7.

ปัจจุบันมีทฤษฎีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 2 ทฤษฎีที่สำคัญ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) โดยในแต่ละทฤษฎีมีความแตกต่างกันในแนวความคิดและมีความขัดแย้งกันคอยถ่วงดุลกัน

2.3.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นรูปแบบที่เน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งที่จะระงับและปราบปรามอาชญากรรม¹⁶ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด ส่วนเรื่องการคุ้มครองสิทธิภาพของบุคคลนั้นเป็นเรื่องรองลงไป¹⁷

ประธาน วัฒนะวานิช เรียบเรียงวิธีการของทฤษฎีนี้ไว้โดยกะทัดรัด ดังต่อไปนี้

“คดีอาญาทั้งหลายทั้งปวงเข้ามาสู่กระบวนการความยุติธรรมตามทฤษฎีนี้จะดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงักดังนั้นจึงมีผู้เรียกว่า กระบวนการกลั่นกรอง (Screening Process) ในแต่ละขั้นตอนดังนี้ การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสืบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องยังศาล การพิจารณาคดี การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด การปลดปล่อยจำเลย ขั้นตอนต่างๆ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำ

ส่วนการกลั่นกรองคดีจะดำเนินตามขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นตามลำดับและวิธีการที่ถือว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การวินิจฉัยคดีให้เสร็จสิ้นไปตั้งแต่ขั้นตอนต้นๆ ของกระบวนการ อาทิเช่น ผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานอ่อน หรือ พยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษได้ หรือ ไม่ทราบแน่ชัดว่ากระทำผิดก็ให้ปล่อยตัวไปแทนที่จะนำตัวผู้ต้องหาตามขั้นตอนต่างๆ จนเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์เขาก็จะถูกกลั่นกรองออกไป ส่วนผู้ที่กระทำผิดก็จะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว ทฤษฎีนี้เชื่อว่าตำรวจและอัยการสามารถที่จะวินิจฉัยความถูกต้องในขั้นตอนได้

¹⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.2-8.

¹⁷ กัญญรัตน์ วิภาตะวัต, ภัทรานิษฐ์ และ จุลศักดิ์ แก้วกาญจน์, แนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, บรรณาธิการโดย ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์ และ ศยามล ไกยูรวงศ์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทมาตา การพิมพ์ จำกัด, 2559), น.53.

ความมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ก็คือขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และต้องยอมรับการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษตามกฎหมายได้นั้นย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตถูกคุกคามจากภัยอาชญากรรม ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูงและผู้ที่ถูกจับกุมได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริง การดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด

2.3.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)

ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) เป็นรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นหลักและเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ ถือค่านิยมว่ากระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนต่างๆ ต้องชอบด้วยกฎหมาย และเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ประธาน วัตนะวานิช อธิบายว่า “ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมยึดถือหลักกฎหมาย หรือหลักนิติธรรมมากกว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรม และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง”

ทฤษฎีนี้ถือว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเพราะเพียงมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำผิดเช่นนั้น หากแต่จะมีความผิดต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายได้พิพากษาชี้ขาดว่าเขามีความผิด นอกจากนี้ ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขาอย่างถี่ถ้วน

2.4 ฐานะการเป็นประธานในคดีของจำเลย

ในอดีตการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบไต่สวน ผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นกรรมในคดี ต่อมาระบบกล่าวหาได้ยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาจากการเป็นกรรมในคดีขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ดังนั้นการที่จะเข้าใจการคุ้มครองประธานในคดีจึงต้องศึกษาถึงระบบการดำเนินคดีอาญา โดยระบบการดำเนินคดีอาญามีวิวัฒนาการจากระบบการดำเนินคดีอาญาไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไปสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ตามแนวความคิดของพวกเสรีนิยม การดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบคือ

2.4.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวน

ระบบไต่สวน (Inquisitorial system) เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในยุโรปดั้งเดิม ซึ่งศาลมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวนฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี และผู้ถูกกล่าวหาจะมีฐานะเป็น

เพียงผู้ถูกซักฟอกจากการไต่สวนของศาลในลักษณะกรรมในคดี (object) การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย แต่มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น¹⁸

ใน “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offizialklage / public prosecution) นั้นเดิมทีเดิยวนานาประเทศใช้ “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) ระบบไต่สวน คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษาหรือศาล และในการดำเนินคดีอาญาตาม ระบบไต่สวนนั้น ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลย เขามีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็นกรรมในคดี (Porzessobject / procedural object) ในยุโรปภาคพื้นนั้น การดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวน เลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด (Hexerei / witchcraft) เกิดขึ้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยก็เคยใช้ระบบไต่สวน และการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อมีวิธีพิจารณาจารีตนครบาลเกิดขึ้น¹⁹

ข้อเสียของระบบนี้ อยู่ที่การให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ดังนั้น จึงอาจเกิดกรณีที่มีการพิจารณาและพิพากษานั้นมิได้เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือมีอคติต่อผู้ไต่สวนได้ง่ายและการที่ถือว่าผู้ถูกไต่สวนเป็นกรรมในคดี ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งแนวความคิดเช่นนี้ ทำให้เห็นไปว่าวิธีการค้นหาความจริงโดยการข่มขู่ ทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้รับสารภาพผิดจึงเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายในการค้นหาความจริง

2.4.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา

ระบบกล่าวหา (Accusatorial system) เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันซึ่งแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน โดยแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “พิจารณาพิพากษา” ออกจากกันโดยให้องค์กรอัยการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และศาลทำหน้าที่พิจารณาและพิพากษาการชี้ขาดข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนนั้น องค์กรทั้งสองมีอิสระจากกัน นอกจากนี้ผู้ถูก

¹⁸ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.28.

¹⁹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น.60-63.

กล่าวหาจะได้รับหลักประกันว่าจะถูกลงโทษต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดีและศาลพิพากษาลงโทษจำเลย²⁰

ระบบกล่าวหาได้ยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็นกรรมในคดีขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozesssubjekt / procedural subject) ที่กล่าวว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดีนั้นเนื่องจากการดำเนินคดีระบบกล่าวหา กฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่²¹ ผู้ที่เกี่ยวข้องคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา หรือทนายความ ต่างก็มีสิทธิหรือมีอำนาจและหน้าที่ด้วยเช่นกัน ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา และทนายความจึงต่างเป็นประธานในคดีด้วย ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงได้รับสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือการวางเฉยในการดำเนินคดีเพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่มุ่งถึงการยกฟ้องผู้บริสุทธิ์มากกว่าการลงโทษผู้ผิด หรือที่มักจะกล่าวกันเสมอว่า “ปล่อยคนผิดไปสิบคนดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว”²²

2.5 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

2.5.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย

สิทธิเสรีภาพของบุคคล (Freiheitsrecht) และสิทธิในความเสมอภาค (Gleichheitsrecht) สิทธิทั้งสองประการนี้ถือเป็น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญอัน ด้วยเหตุนี้สิทธิและเสรีภาพจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตย โดยรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ มนุษย์มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐและ

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 18, น.28.

²¹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น.61-63.

²² เพิ่งอ้าง, น.80.

การดำรงอยู่ของรัฐนั้นก็ดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ ด้วยเหตุนี้ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงถือว่าเป็นพื้นฐานสำหรับการวางรากฐานของหลักเสรีภาพของบุคคล²³

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน Guenter Duering ให้คำอธิบาย “ศักดิ์ศรี” ว่ามนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของมนุษย์นั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง Klaus Stern สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล W.Maithofer และ R.F. Behrendt เห็นว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นเป็นการแสดงออกถึงการสร้างปริมณฑลของความ เป็นอิสระของปัจเจกบุคคลให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้และใช้ประโยชน์จากปริมณฑลดังกล่าวเพื่อการดำรงไว้ชีวิตซึ่งชีวิตมนุษย์ และเพื่อปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้น โดยวิธีการพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้อำนาจรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจจะละเมิดได้²⁴

จากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเองหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละบุคคลจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมณฑลส่วนบุคคลของแต่ละคนและด้วยเหตุนี้ สิทธิในชีวิตและร่างกายจึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ในการพิจารณาถึงสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะแบ่งการพิจารณาถึงสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ออกเป็น 3 ประการ คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสิทธิประเภทหนึ่ง

²³ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 13, น.25-26.

²⁴ เิงอ้าง, น.89-94.

การกำหนดขอบเขตของการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นเรื่องยากเนื่องด้วยนิยามของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในปัจจุบันนั้นยังไม่มีนิยามที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป การกล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มักจะมีความสัมพันธ์กับเวลาและสถานการณ์ภายใต้สภาพการณ์ใดที่ถือว่าการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นไม่อาจจะกำหนดไว้เป็นการทั่วไปได้ หากแต่ต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นรายๆ ไป สภาพการณ์โดยรวมทางสังคม วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ จึงเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ ยังมีปัญหาว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นรวมอยู่ในสิทธิขั้นพื้นฐานใดบ้างนอกเหนือจากสิทธิในชีวิตร่างกาย และสิทธิในความเสมอภาคอันถือว่าเป็นหลักประกันพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.5.2 สิทธิมนุษยชนของจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 4 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

แนวคิดสิทธิมนุษยชนกำเนิดขึ้นบนฐานความคิดหนึ่งของลัทธิปัจเจกชนนิยมหรืออุดมการณ์เสรีนิยมที่เชิดชูปัจเจกภาพ อัตตา หรือ ความเป็นเอกเทศแบ่งแยกระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง โดยพลังแห่งความเป็นปัจเจกชนนิยมที่เรียกว่า “สิทธิธรรมชาติของมนุษย์” เป็นเบื้องหลังความสำเร็จของการสถาปนาและสืบสาน “สิทธิมนุษยชน” สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิและเสรีภาพซึ่งกำหนดให้แก่บุคคลโดยไม่มีข้อจำกัดในทางลักษณะตัวบุคคล กล่าวคือ เป็นสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลทุกคนเป็นผู้ทรงสิทธิดังกล่าว สิทธิและเสรีภาพที่เป็นสิทธิประเภทสิทธิมนุษยชนนั้น มักจะบัญญัติว่า “ทุกๆ คนมีสิทธิ...” หรือ “บุคคลมีสิทธิ...” เป็นต้น สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้จึงเป็นสิทธิที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์ ดังนั้น โดยหลักทั่วไปแล้วสิทธิประเภทนี้จึงมิได้เป็นการที่รัฐบัญญัติกฎหมายให้สิทธิแก่บุคคล หากแต่เป็นการที่กฎหมายของรัฐได้ “รับรองสิทธิ” ที่ติดตัวมนุษย์ไว้ในบทบัญญัติของกฎหมาย สิทธิประเภทนี้ ได้แก่ เสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคล และเสรีภาพในทางความเชื่อของบุคคล เป็นต้น²⁵

John Lock นักปราชญ์ของสำนักกฎหมายธรรมชาติ เสนอความคิดว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดี คือ เป็นคนที่มีเหตุผล สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์จึงเป็นสภาวะที่มนุษย์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ ไม่มีข้อจำกัด ซึ่งทำให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและเสรีภาพซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามในสภาวะตามธรรมชาติเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น แต่ละคนมีอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิและลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยกำลังของตนเอง ด้วยเหตุนี้สิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติจึงขาดความ

²⁵ เพิ่งอ้าง, น.55.

แน่นอนและไม่มีหลักประกัน ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาข้อพิพาทและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุข มนุษย์จึงตกลงสัญญาเข้าอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม (Social Contract)” สัญญาประชาคมนี้จะต่อร้างอำนาจกลางหรือรัฐบาลขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้ความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม สัญญาประชาคมของ John Locke เป็นแบบ “สัญญาสหภาพ” (Pactum Unionis) กล่าวคือเป็นสัญญาที่ประชาชนแต่ละคนตกลงโอนอำนาจบางส่วนของตนซึ่งได้แก่อำนาจบังคับการตามกฎหมายให้แก่รัฐบาลหรือรัฐ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามสัญญาแต่ทุกคนยังคงสงวนสิทธิในชีวิตทรัพย์สินและเสรีภาพอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้รัฐมีอำนาจจำกัดเฉพาะรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมเพื่อให้เกิดหลักประกันต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง²⁶

นอกจากนี้ John Locke ได้อธิบายอีกว่า สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นสภาวะแห่งสันติภาพและความเสมอภาค ซึ่งกฎธรรมชาติสอนให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรล่วงละเมิดชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของกันและกันในสภาวะตามธรรมชาติเมื่อเกิดข้อพิพาทขัดแย้งกันขึ้น มนุษย์แต่ละคนย่อมมีอำนาจที่จะบังคับการตามสิทธิที่ตนมีตามธรรมชาติและลงโทษผู้กระทำผิดด้วยกำลังของตน²⁷

หากแต่ละคนทำหน้าที่พิพากษาคดีของตนเอง บังคับตามสิทธิและมีการลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎธรรมชาติด้วยตนเอง ก็อาจกระทำไปโดยมีอคติ มีการแก้แค้นทดแทนจนเกินสมควรแก่เหตุได้ ด้วยเหตุนี้ เพื่อยุติความยุ่งเหยิงและความสงบเรียบร้อยต่างๆ ที่มีอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติ มนุษย์จึงเข้าทำสัญญาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและจัดตั้งรัฐบาลเพื่ออยู่ภายใต้บังคับของรัฐบาล โดยมีเป้าหมายที่จะดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของตน แต่เมื่อใดที่รัฐละเมิดต่อเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของราษฎร การกระทำของรัฐย่อมเป็นการฝ่าฝืนความไว้วางใจของประชาชน ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขสำคัญของการมีอำนาจของรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิป้องกันการล่วงละเมิดหน้าที่และฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาตินั้นได้

กล่าวโดยสรุปความคิดของ John Lock เป็นรากฐานของความคิด 2 ประการคือ

(1) รัฐมีอำนาจจำกัด เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิในชีวิตทรัพย์สินและเสรีภาพของประชาชน รัฐจึงไม่สามารถไปทำลายสิทธิเหล่านั้นได้ สิทธิดังกล่าวจึงเป็นสิทธิพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสิทธิที่ติดอยู่กับความเป็นมนุษย์ จึงมีอำนาจจำหน่ายโอนให้แก่กันอันเป็น “สิทธิมนุษยชน (Human Right)”

²⁶ สมยศ เชื้อไทย, *อั้งแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.101-103.

²⁷ พัชราภรณ์ กองอุบล, “สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546). น.12.

(2) หลักแบ่งแยกอำนาจเพื่อกระจายอำนาจให้ไปอยู่ในมือของคนหลายคนหรือหลายกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางผิด (abuse of power)

ซึ่งหลักการทั้งสองต่อมากลายเป็นหลักการที่สำคัญของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรของสหรัฐอเมริกา

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” ในปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติอันเป็นแม่บทของสิทธิมนุษยชนปัจจุบันมิได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในการอธิบายความหมาย หรือ เพื่อเปิดกว้างความหมายไว้เพื่อความยืดหยุ่น หรือ ตอบรับการพัฒนาความหมายสิทธิมนุษยชนที่ไม่หยุดนิ่งตามพลวัตสังคม²⁸

อย่างไรก็ตามมีการให้ความหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้หลายประการ ดังนี้

สิทธิมนุษยชน²⁹ หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และ ความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรองรับ หรือ คุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือ กฎหมายไทย หรือ สนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระ และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ”

สิทธิมนุษยชน³⁰ (Human Rights) หมายถึง สิทธิที่มีตามธรรมชาติซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด โดยมีความเป็นสากลและมีการรับรองไว้ในปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน หรือกติกาอนุสัญญา ข้อตกลงต่างๆ ระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ที่ทั่วโลกให้การยอมรับ

สิทธิมนุษยชน³¹ หมายถึง ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทยหรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

สิทธิมนุษยชน³² (Human Rights) หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมีเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิ

²⁸ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), น.57-59.

²⁹ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, กระทรวงยุติธรรม, สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง. น.8-16.

³⁰ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2556), น.2.

³¹ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542

ดังกล่าวย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิตร่างกายและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สินตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิตเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่างๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย

สิทธิมนุษยชนหรือสิทธิของทุกๆคน (Menschenrechte หรือ Jedermannrechte) เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญจะให้ความคุ้มครองแก่ทุกๆ คน โดยมีได้แบ่งแยกว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนของชาติใด เชื้อชาติใด หรือ ศาสนาใด หากบุคคลนั้นเข้ามาอยู่ในขอบเขตอำนาจรัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญประเทศนั้น บุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นๆ ด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้อยู่แล้วตั้งแต่ก่อนที่จะมี “รัฐ” เกิดขึ้น สิทธิประเภทนี้ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในทางศาสนา เป็นต้น³³

การให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และมีภารกิจที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือองค์กรของรัฐเอง กระบวนการยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในการดำเนินการกิจนี้อย่างมีคุณภาพจึงต้องเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ในการดำเนินการกิจเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการที่กระทบต่อสิทธิของหลายฝ่าย ทั้งผู้ต้องหา จำเลย พยาน ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องมีการสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมิให้ถูก

³² อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น.22-25.

³³ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น.63.

ล่วงละเมิดโดยคำนึงถึงความสมดุลของหลักการควบคุมอาชญากรรม (crime control) กับหลักนิติธรรม (due process)³⁴

สิทธิมนุษยชนในอดีตยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนภายหลังที่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว คำว่า “สิทธิมนุษยชน” จึงได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ ในกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้หลายแห่ง เช่น ในอารัมภบทได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของสหประชาชาติไว้ว่า “เพื่อเป็นการยืนยันและให้การรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติ”³⁵

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ 1 ที่ระบุไว้ว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมา มีอิสระเสรี และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในคนมีเหตุผลและมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ”³⁶ และ ข้อ 2 ที่ระบุไว้ว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมายหรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด”³⁷

³⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), น.16-17.

³⁵ To reaffirmed faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person....

³⁶ Universal Declaration of Human Rights Article 1 “All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.”

³⁷ Universal Declaration of Human Rights Article 2 “Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.”

สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น สามารถจำแนกได้ครอบคลุมสิทธิ 5 ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม สิทธิทางวัฒนธรรม

1. สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกายเสรีภาพและความมั่นคงในชีวิตไม่ถูกแทรกแซง ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่าสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายสิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรมโดยผู้พิพากษาที่มีอิสระ สิทธิในการได้รับสัญชาติ เสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ

2. สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกสิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

3. สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำได้เลือกงานอย่างอิสระได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรมสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างเพียงพอ

4. สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษาสิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ แม่และเด็กต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ได้รับความมั่นคงทางสังคมมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

5. สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นตนมีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตามวิถีตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจด้านการแสดง ศิลปะ วัฒนธรรมบันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบังคับ

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน 6 ประการ

1. คนทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (Natural Rights)

2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

3. สิทธิมนุษยชน เป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพ ความคิดเห็นทางการเมือง (Universality)

4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวม แยกออกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (participation & inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่างๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย คือ

1. สิทธิ (Rights) สิทธิเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ คนทุกคนที่เกิดมามีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอดและต้องมีชีวิตอยู่อย่างสมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความมีอยู่ของสิทธิตามธรรมชาตินี้ แม้เมื่อยังไม่มีกฎหมายมารองรับ สิทธิก็ยังมีอยู่

2. เสรีภาพ (Freedom) เสรีภาพหมายถึง การที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของ ศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่น หรือสิทธิของส่วนรวม เราจึงเห็นว่ามีการใช้คำสองคำนี้พร้อมกัน คือสิทธิ และเสรีภาพ ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) มักจะใช้คำว่าสิทธิและเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นและแสดงออก หรือสิทธิและเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง และสร้างครอบครัว เป็นต้น

3. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นคำที่อธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนว่าคนทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ สิทธินี้คือสิทธิในการมีชีวิตและมีความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ คนทุกคนที่เกิดมาบนโลกมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพ ความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายร่างกาย ทรมาณอย่างโหดร้าย หรือกระทำการใดๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้รับการรับรองไว้ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญาและปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ สังคมปัจจุบันมักละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะมีการให้คุณค่าของคนแตกต่างกัน สังคมทั่วไปให้คุณค่าของความเป็นคนที่สถานภาพทางสังคมของผู้นั้น เช่น เป็นกำนัน เป็นนายทหาร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นผู้พิพากษา สถานภาพทางสังคมของคนแต่ละคนไม่ใช่ตัวชี้วัดว่ามนุษย์หรือคนคนนั้นมีศักดิ์ศรีของมนุษย์หรือไม่ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือการให้คุณค่าความเป็นคนตามธรรมชาติของมนุษย์ไม่ว่าจะเกิดมาพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิงผู้ชาย เพศที่ 3

เกิดมาเป็นคนปัญญาอ่อน หรือยากจนคนทุกคนที่เกิดมาถือว่ามีความเท่ากัน ต้องปฏิบัติต่อกันเยี่ยงมนุษย์อย่างเสมอภาคกัน เพราะการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมอย่างเสมอหน้ากันเป็นการเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์

4. ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) เกณฑ์การวัดว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีการละเมิดหรือเคารพสิทธิมนุษยชนก็คือ การดูว่าสังคมนั้นมีการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือไม่ ตัวชี้วัดของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็คือ ความเสมอภาคหรือการปฏิบัติต่อกันทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน หากมีการปฏิบัติต่อมนุษย์โดยไม่เท่าเทียมกัน

2.6 สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

การดำเนินคดีอาญามีหลักกฎหมายที่ยอมรับเป็นสากลว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะต้องได้รับ “การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย”³⁸ (Presumption of innocence) มีขึ้นเพื่อคุ้มครองเสรีภาพขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา เนื่องจากผู้ที่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาจะย่อมได้รับผลกระทบในด้านสังคมและในด้านความเป็นส่วนตัว ช้รวมไปถึงอาจสูญเสียอิสรภาพ ถูกตราหน้าและกีดกันออกจากสังคม ทำให้ได้รับความบอบช้ำทางจิตใจ หลัก Presumption of innocence เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย (presumption of law) เป็นวิธีการค้นหาความจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นำมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการรับฟังพยานแวดล้อมของคณะลูกขุน โดยการวางแนวทางการรับฟังพยานแวดล้อมของคณะลูกขุน ให้สามารถค้นหาความจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁹ โดยผู้ซึ่งกล่าวหาผู้อื่นกระทำความผิดอาญามีหน้าที่พิสูจน์ถึงความผิดของผู้ถูกกล่าวหาตามหลักที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบความมืออยู่จริงของข้อเท็จจริงนั้น หลักการพิสูจน์ความผิดข้อบังคับอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่เกี่ยวข้องถึงชีวิตของผู้ถูกกล่าวหา จึงเป็นที่ยอมรับว่าการปล่อยผู้กระทำความผิดให้พ้นผิดยังดีกว่าการปล่อยลงโทษประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ (satis enim esse inpunitum relinqui

³⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ข้อ 11 (1) และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง (International Covenant on Civil and political Rights 1966) ข้อ 14 (2).

³⁹ สมบัติ ดาวแจ้ง, “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น.40.

facinus nocentis quam innocentem admnari) หลักกฎหมายนี้เป็นหลักที่มุ่งคุ้มครองผู้บริสุทธิ์เพราะการลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นทำผิด (proof beyond reasonable doubt) และหากยังเป็นที่ยสงสัยก็จะยกฟ้องปล่อยไปดีกว่าจะลงโทษผู้นั้นซึ่งกฎหมายเลือกที่จะปล่อยตัวผู้ที่กระทำผิด 10 คน ดีกว่าจะลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว⁴⁰ อันเป็นหลักประกันผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติ หรือ ปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างผู้บริสุทธิ์ เป็นหลักการทั่วไปที่ใช้บังคับกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงสถานะ พยานหลักฐาน หรือ ประวัติอาชญากรรมของบุคคลนั้น โดยมีการรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของหลายๆ ประเทศ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น อเมริกา หลัก presumption of innocence เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายสารบัญญัติที่มีสถานะเป็นสิทธิมนุษยชน ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ในข้อ 11 (1) ว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี⁴¹” มิใช่บทบัญญัติของข้อสันนิษฐานในทางอาญา (criminal presumption)

เมื่อพิจารณาถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและการดำเนินคดีอาญา ในระบบกล่าวหาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแล้ว จะพบว่าวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการดำเนินคดีอาญา ก็คือ การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพขึ้น ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์ประการแรก เนื่องจากพัฒนาการทางด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่างๆ มีมากขึ้น การพิจารณาคดีอาญาจึงเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่ให้ค้นหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างเดียว จึงต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาในคดีด้วย⁴² ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีต้องพยายามรักษาความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการควบคุมการใช้อำนาจต่างๆ ให้เหมาะสมด้วย

หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ถือเป็นหัวใจประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาของทุกประเทศที่ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชน อันสืบเนื่องมาจากหลักการดำเนินคดีอาญาที่มี

⁴⁰ ณรงค์ ใจหาญ, อ่างแล้ว เริงรรถที่ 18, น.40.

⁴¹ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

⁴² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.533.

วัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมายควบคุมกัน ไปด้วยการคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ โดยจำเลยจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เพื่อแสดงเจตนาที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ส่งผลให้การตั้งข้อหาหรือการสั่งฟ้องผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด แต่จะต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดของเขาในการพิจารณาคดีที่กระทำโดยศาล

สำหรับประเทศไทย หลักการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”⁴³ หลักการดังกล่าวเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นใดก็ตาม ที่ให้สันนิษฐานว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือดำเนินคดีอาญานั้นตราบใดที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ แม้จะถูกควบคุมหรือคุมขังระหว่างรอการสอบสวนหรือพิจารณา จากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน กระบวนการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และระหว่างการพิจารณาหรือพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา

หลัก Presumption of innocence มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีเป็นการวางหลักการทางกฎหมายในมาตรา 39 วรรคสอง แห่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ตามคำวินิจฉัยดังนี้

มีคำวินิจฉัยที่ 12/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสองนี้ เป็นข้อสันนิษฐานอันมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนดังปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 ที่ว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผยและผู้นั้น

⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560, มาตรา 29 วรรค 2.

ได้รับหลักฐานทั้งหลายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี⁴⁴” อันถือเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำความผิดอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด และเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (the rule of law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศและระดับระหว่างประเทศ อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกมีพันธกรณีอยู่ด้วย⁴⁵

คำวินิจฉัยที่ 2/2556 ของศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ให้แก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด⁴⁶

อีกทั้งมีคำวินิจฉัยที่ 10/2556 ของศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับความเห็นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง นี้ เป็นข้อสันนิษฐานอันมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 ที่ว่า บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และ

⁴⁴ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

⁴⁵ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 129 ตอนที่ 97 ก. วันที่ 10 ตุลาคม 2555. น.101.

⁴⁶ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 58 ก. วันที่ 2 กรกฎาคม 2556. น.1.

ผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี⁴⁷ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 14.2 ที่ว่า บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด⁴⁸ อันถือเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำความผิดอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด และเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ⁴⁹

อีกทั้งมีคำวินิจฉัยที่ 11/2556 ของศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับความเห็นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง นี้ เป็นข้อสันนิษฐานอันมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 ที่ว่า บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี⁵⁰ ประกอบกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 14.2 ที่ว่า บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

⁴⁷ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

⁴⁸ International Covenant on Civil and political Rights Article 14 “ (2) Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

⁴⁹ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 90 ก. วันที่ 8 ตุลาคม 2556. น.3.

⁵⁰ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด⁵¹ อันถือเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำความผิดอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด และเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ⁵²

ในคดีเดียวกันมีความเห็นในการวินิจฉัยคดีส่วนตัวของ นายเฉลิมพล เอกอรุณกุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญความเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นบัญญัติที่มีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย มิให้ต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่ศาลจะพิพากษาว่ามีความผิด โดยวางข้อสันนิษฐานในคดีอาญาไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ข้อสันนิษฐานดังกล่าว เรียกกันว่า ข้อสันนิษฐานความบริสุทธิ์ (presumption of innocence) ของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งเป็นหลักการที่นานาประเทศล้วนยึดถือ ทั้งเป็นหลักสิทธิมนุษยชนที่มีการระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 (1) ว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี⁵³” และในข้อ 14.2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีว่า “บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด”⁵⁴

นอกจากนี้ยังมีความเห็นในการวินิจฉัยคดีส่วนตัวของ นายจรูญ ภักดีชนากุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญความเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว คือ พิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือ

⁵¹ International Covenant on Civil and political Rights Article 14 “(2) Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

⁵² ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 104 ก. วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556. น.3

⁵³ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

⁵⁴ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 104 ก. วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556. น.7.

จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) เป็นข้อสันนิษฐานที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผลของกฎหมายรัฐธรรมนูญอันมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่าบุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย นอกจากนี้หลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าวยังเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับทั้งในนานาอารยประเทศและในระดับระหว่างประเทศ ดังปรากฏจาก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 (1) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 14.2 เป็นต้น หลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์นี้ ประเทศไทยได้รับรองให้ปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาทุกฉบับจนถึงฉบับปัจจุบัน อันมีเจตนารมณ์เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามิให้ต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะได้รับการพิสูจน์ความผิดจากโจทก์ และกลับต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง⁵⁵

2.7 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้ถูกกล่าวหา หมายถึง จำเลย ผู้ต้องหา และผู้ถูกผู้เสียหายฟ้องแต่ก่อนศาลมีคำสั่งประทับฟ้อง⁵⁶

“จำเลย” หมายถึง บุคคลที่ถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด

“ผู้ต้องหา” หมายถึง บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล ดังนั้นการที่บุคคลใดจะตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายจะต้องได้มีการกล่าวหาบุคคลนั้นว่าได้กระทำความผิดผิดอาญาต่อเจ้าพนักงาน หรือ เจ้าพนักงานกล่าวหาเอง การกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานอาจเป็นในรูปของคำร้องทุกข์โดยผู้เสียหาย หรือ คำกล่าวโทษโดยบุคคลอื่น

“จำเลย” หมายถึง บุคคลที่ถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด

⁵⁵ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 104 ก. วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556. น.10-11.

⁵⁶ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3, น.48-51.

“ผู้ถูกผู้เสียหายฟ้อง” เป็นผู้ถูกกล่าวหาอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “ผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล” ก่อนศาลประทับฟ้องผู้ถูกกล่าวหาประเภทนี้ยังไม่เป็น “ประธานในคดี” ที่สมบูรณ์ไม่มีสิทธิกระทำการใดๆ ในคดีหรือไม่มีสิทธิดำเนินกระบวนการพิจารณา

ผู้ถูกกล่าวหาในปัจจุบันไม่เป็นวัตถุแห่งการชักฟอกหากแต่เป็น “ประธานในคดี” กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหา มี “สิทธิที่จะกระทำการใดๆ ในคดี” ทั้งในทางกระทำ (active) และทางอยู่เฉย (passive) “สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในทางกระทำ” ในประเทศไทยชั้นสอบสวนเดิมมีสิทธิค่อนข้างน้อยหรือแทบไม่มีเลย แต่ในปัจจุบันได้ขยายสิทธิออกไปมากมาย

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้นั้นมีทั้งสิทธิในการกระทำ (actives Recht / active right) และ สิทธิในทางอยู่เฉย (passives Recht / passive right)⁵⁷

สิทธิผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับที่ถูกคุมขัง กล่าวคือ เมื่อฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้รับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา จะต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้ทราบว่า มีสิทธิดังต่อไปนี้ (มาตรา 7/1) ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิที่จะให้ญาติหรือผู้ที่ไว้ใจทราบถึงการสูญเสียเสรีภาพ
- (2) สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (3) สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนในชั้นสอบสวน
- (4) สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติ
- (5) สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน (มาตรา 134/4) ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

- (1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้
- (2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้
เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือ ก่อนที่จะดำเนินการตาม มาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และ มาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

⁵⁷ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น.137-147.

สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี (มาตรา 172 วรรคสอง) บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย”

และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ขยายสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในคดี (มาตรา 8) ออกไปอีก ดังต่อไปนี้

- (1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม
- (2) แต่งทนายความแตกต่างกันชั้น ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา
- (3) ปรีกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปลิงนั้น ๆ
- (5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น
- (6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามวรรคหนึ่ง (6) เช่นเดียวกับจำเลยด้วย

นอกจากสิทธิต่างๆ ตามมาตรา 8 ยังมีการเพิ่มเติมใน มาตรา 134/1 อีกด้วย กล่าวคือ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

เพื่อความสมบูรณ์ของสิทธิที่จะมีทนายช่วยเหลือในคดี ในกรณีดังกล่าวรัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวนี้ทำให้ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนใช้ยืนยันผู้ต้องหาไม่ได้ (มาตรา 134/4 วรรคสาม)

นอกจากนี้ มาตรา 134/2 บัญญัติเกี่ยวกับการสอบผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี “ว่าให้นำบทบัญญัติใน มาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวน ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี”

การสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปีต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่ผู้เยาว์ร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมสอบปากคำด้วย การฝ่าฝืนจะทำให้ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนใช้ยืนยันผู้ต้องหาไม่ได้ (มาตรา 137/4 วรรคสาม)

สิทธิที่จะให้การแก้ไขข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน 134 วรรคสี่ บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้” และมาตรา 134/4 วรรคหนึ่ง และ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า

“ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหารายก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ คำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

สำหรับในชั้นศาล สิทธิที่จะให้การแก้ไขข้อกล่าวหา บัญญัติไว้ในมาตรา 172 วรรคสอง ว่า

“เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และ ศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และ ถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างข้ออ้าง คำให้การ ของจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป”

สิทธิของผู้กล่าวหาในทางอยู่เฉย หรือ สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในทางไม่กระทำ คือ สิทธิที่จะตัดสินใจในคดีด้วยตนเองของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวน ตามมาตรา 134/4 วรรคสอง บัญญัติว่า

“เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ คำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้”

ในชั้นศาลกฎหมายก็ให้สิทธิแก่จำเลยที่จะอยู่เฉยหรือไม่ให้การได้เช่นกัน ตามมาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติว่า

“เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และ ศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และ ถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างข้ออ้าง

คำให้การ ของจำเลยให้จัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป”

เพื่อประกันสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ในชั้นสอบสวน มาตรา 135 จึงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเจี๊ญ หลอกหลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น”

นอกจากนี้ในมาตรา 132 ยังบัญญัติอีกว่า

“เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจสอบตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสอบสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลาย นิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้ากับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดแจ่ม กระจ่างขึ้น

ในการตรวจสอบตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง หากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นหญิง ให้จัดให้เจ้าพนักงานซึ่งเป็นหญิงหรือหญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ ทั้งนี้ ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาจะขออนุญาตบุคคลใดมาอยู่ร่วมในการตรวจนั้นด้วยก็ได้

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการ กระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือซึ่งอาจ ใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่า ด้วยค้น

(3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยาน หลักฐานได้แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเองเมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาดังกล่าวไว้ใน มาตรา (2) และ (3)

ดังนั้น แสดงว่ารัฐยังมีอำนาจที่จะแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ด้วยแม้กระนั้นก็ตามการใช้มาตรการบังคับหรือการตรวจสอบค้นหาความจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหาจะกระทำจนเกินเลยจนทำให้ฐานะความเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหาถูกระทบกระเทือนไม่ได้โดยเด็ดขาด

มาตรา 85 วรรคหนึ่ง และ วรรคสอง บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้ มีอำนาจค้นตัว ผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

การค้นนั้นจักต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หญิงต้องให้หญิงอื่นเป็น ผู้ค้น”

บัญญัติดังกล่าวนี้แสดงถึงความเคารพในฐานะความเป็นประธานในคดีของผู้ต้องหานั้นเอง การค้นตัวอาจกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ การค้นจึงต้องทำโดยสุภาพ การที่กฎหมาย

บัญญัติให้การคันตัวหญิงกระทำโดยหญิงอื่นก็เพราะโดยทั่วไปผู้หญิงมีความสะอาดเป็นพื้นฐาน ซึ่งความสะอาดนี้เป็นเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทีเดียว

2.8 การปฏิบัติต่อจำเลยโดยใช้เครื่องพันธนาการ

“เครื่องพันธนาการ” ตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทยไม่ได้ให้คำนิยามไว้เพียงแต่บัญญัติถึงชนิดและลักษณะไว้เท่านั้น แต่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542⁵⁸ ได้ให้ความหมายไว้ ระหว่างคำว่า เครื่อง และ พันธนาการ เอาไว้ ซึ่งหมายความว่า สิ่งของที่ใช้ในการจองจำในที่นี้คือ เครื่องมือหรือสิ่งของที่ใช้องจำผู้ต้องขัง และคำนิยาม “ผู้ต้องขัง” หมายความว่ารวมถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2460

สำหรับเครื่องพันธนาการที่กฎหมายอนุญาตให้ใช้ได้ เมื่อพิจารณาตามมาตรา 25 ของกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479⁵⁹ ซึ่งกำหนดไว้ว่า มี 5 ประเภท คือ

- (1) ตรวน
- (2) กุญแจมือ
- (3) กุญแจเท้า
- (4) ชุดกุญแจมือและกุญแจเท้า
- (5) โซ่ล่าม

ลักษณะของ “ตรวน” คือ เป็นห่วงเหล็กที่นำมาคล้องเข้ากับข้อเท้าทั้งสองข้างข้างละ 1 เส้น และร้อยห่วงทั้งสองเข้าด้วยโซ่อีกหนึ่งเส้น เครื่องพันธนาการนี้จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “โซ่ตรวน”

ลักษณะของ “กุญแจมือ” คือ ทำด้วยโลหะบังคับคล้องด้วยพินเฟือง และคลายล็อกด้วยการใช้ลูกกุญแจไขที่ตัวห่วง มีระบบล็อกสองชั้นเพื่อความปลอดภัย สามารถบังคับล็อกได้จากทั้งสองด้านของตัวห่วงด้วยลูกกุญแจดอกเดียวกัน ที่กรมราชทัณฑ์นำมาใช้กับนักโทษ กุญแจมือมี 3 แบบ

“กุญแจเท้า” ได้แก่ กุญแจเท้าทำด้วยโลหะบังคับคล้องด้วยพินเฟือง และคลายล็อกด้วยการใช้ลูกกุญแจไขที่ตัวห่วง มีระบบล็อกสองชั้นเพื่อความปลอดภัย สามารถบังคับล็อกได้จากทั้งสองด้านของตัวห่วงด้วยลูกกุญแจดอกเดียวกัน ระหว่างกุญแจเท้าทั้งสองข้างเชื่อมติดกันด้วยลูกโซ่โลหะ

⁵⁸ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. (2546). น.781.

⁵⁹ แก้ไขเพิ่มเติม โดยกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 15 (พ.ศ.2558) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479.

“ชุดกฎหมายมือและกฎหมายเท้า” ทำด้วยโลหะ มีส่วนประกอบสำคัญ คือ กฎหมายมือ กฎหมายเท้า มีห่วงและลูกโซ่เชื่อมระหว่างกฎหมายมือและกฎหมายเท้าและคลายล็อกด้วยการใช้ลูกกฎหมายไขที่ตัวห่วง มีระบบล็อกสองชั้นเพื่อเพิ่มความปลอดภัยสามารถบังคับล็อกได้จากทั้งสองด้านของห่วงกฎหมายคอกเดียวกัน

การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง บางกรณีมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 21 จะพบว่าโดยหลักการของกฎหมาย ห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เว้นแต่เข้าข้อยกเว้น ดังต่อไปนี้⁶⁰

- (1) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมที่จะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมหรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (3) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมที่น่าจะหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อผู้ต้องขังถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ
- (5) เมื่ออธิบดีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจากสภาพของเรือนจำ สภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น

สาเหตุของการใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องขัง มีอยู่ 2 ประการ คือ

(1) ป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง การใช้เครื่องพันธนาการจะใช้เมื่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องควบคุมพาผู้ต้องขังเดินทางไปศาลหรือนอกเรือนจำ ต้องใส่เครื่องพันธนาการชั่วคราวเพราะกำลังเจ้าหน้าที่ควบคุมมีน้อยกว่าจำนวนผู้ต้องขังหลายเท่าตัว นอกจากนี้เรือนจำหลายแห่งที่มีความมั่นคงต่ำแต่จำเป็นต้องคุมขังผู้ต้องขังโทษสูงหรือคดีอุกฉกรรจ์ ก็มีความจำเป็นต้องใส่เครื่องพันธนาการผู้ต้องขังไว้ชั่วคราว จนกว่าจะสามารถย้ายตัวไปยังเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงกว่า

(2) ป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นในเรือนจำ เมื่อมีเหตุน่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่นและเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกันได้ดีกว่า บางครั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันในเรือนจำ อาจทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทหรืออาจถึงขั้นฆ่ากัน ดังนั้นการใส่เครื่องพันธนาการและแยกผู้ต้องขังที่เป็นคู่กรณีออกจากกันจึงเป็นมาตรการที่จำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ

อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อยกเว้นในการใช้เครื่องพันธนาการ นั่นคือการใช้เครื่องพันธนาการไปศาลกับผู้ต้องขังบางจำพวก เช่น ผู้ต้องขังซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปี และผู้ต้องขังอายุเกิน 60 ปี ผู้ต้องขังหญิง

⁶⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560, มาตรา 21.

ผู้ต้องขังที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง แต่ผู้มีหน้าที่ควบคุม เห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการนั้นด้วย

ดังนั้นจากความจำเป็นที่ต้องการใช้เครื่องพันธนาการ ผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการ จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและต้องเข้าใจเจตนารมณ์ของการใช้เครื่องพันธนาการเป็นอย่างดี ซึ่งในส่วนของศาลเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว ไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล ทำให้ศาลควรต้องคำนึงว่าสิ่งที่ปฏิบัติอยู่นั้นเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือไม่ และควรจะต้องมีแนวทางในการแก้ไขอย่างไร อาจมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่จะไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม

สำหรับผู้มีอำนาจที่สั่งให้ใช้และเพิกถอนเครื่องพันธนาการ โดยหลักแล้วคือ “พัศดี” เท่านั้น ผู้อื่นจะออกคำสั่งดังกล่าวไม่มี แต่มีข้อยกเว้นของกฎหมายในกรณีเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง หรือ ที่เรียกว่า “ผู้คุม” ได้คุมตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ก็ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการได้เช่นกัน หรือ กรณีเนื่องจากข้อจำกัดทางสภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีอำนาจสั่งให้ใช้ได้ดังที่เคยได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งข้อยกเว้นกรณีดังกล่าว ในปัจจุบันจะให้อำนาจแก่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ดังนั้นโดยสรุปแล้วหากพิจารณาตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทย⁶¹ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่สั่งให้ใช้และเพิกถอนเครื่องพันธนาการ ก็คือ เจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งได้แก่ พาศดี ผู้คุม และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง (หรืออธิบดีกรมราชทัณฑ์ตามพระราชกฤษฎีกามอบอำนาจของรัฐมนตรี พ.ศ.2549)⁶²

นอกจากนี้ในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังในประเทศไทย ได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 14 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ข้อ 25-30 ซึ่งเป็นลักษณะของการบัญญัติไว้โดยนัยกว้างๆ โดยให้เป็นดุลพินิจของพนักงานเรือนจำเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งในทางปฏิบัติจริงก็มีความแตกต่างกับกฎหมายที่มีอยู่อย่างมาก ซึ่งในเรื่องนี้กรมราชทัณฑ์ของไทยก็ได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมาตลอด จึงได้มีหนังสือสั่งการและตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการไปยังเรือนจำทั่วประเทศ อีกทั้งให้มีการชี้แจงถึงปัญหาของการใช้เครื่องพันธนาการหรือปัญหาการร้องเรียนในเรื่องดังกล่าวของแต่ละเรือนจำอีกด้วย ซึ่งหนังสือสั่งการของกรมราชทัณฑ์ดังกล่าว จึงถือเป็นหลัก

⁶¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479. และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์.

⁶² วิสัย พลชนะวัน, คำอธิบาย พระราชบัญญัติราชทัณฑ์, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร, 2537), น.83-86.

ในทางปฏิบัติและเป็นแนวทางในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศ นอกเหนือจากกฎหมายที่มีการใช้บังคับอยู่

2.9 มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยถือเป็นสิทธิมนุษยชนประหนึ่ง เนื่องจากจำเลยมิได้สูญเสียความเป็นมนุษย์ไปแต่อย่างใด ไม่ว่าความผิดที่ถูกกล่าวหาหรือถูกตัดสินนั้นจะมีความรุนแรงเพียงใด⁶³ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามข้อตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายต่างๆ อันเป็นหลักสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948) กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่น หรือ การลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.1984 (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984) และ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทรมานและการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ค.ศ.1984 (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984) ซึ่งสามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

2.9.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights)⁶⁴

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการเคารพสิทธิมนุษยชนพื้นฐานสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย โดยการยอมรับนับถือศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และสิทธิที่เท่าเทียมกันอันไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาติอันเป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก การไม่เหยียดหยามต่อ

⁶³ แอนดรูว์ คอลีย์, การบริหารงานเรือนจำตามแนวคิดสิทธิมนุษยชน, แปลโดยอัสนีย์ สังขเนตร และ วุฒิพงษ์ แปงใจ (กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2556), น.43.

⁶⁴ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948).

สิทธิมนุษยชน ไม่การกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง การมีเสรีภาพในการพูดและความเชื่อถือโดยที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ได้ระบุถึงประเด็นเกี่ยวกับจำเลย ดังนี้

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมา มีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างมีความรู้สึกผิดชอบและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ⁶⁵

ข้อ 5 บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือ ลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ หยาบกระด้างมิได้⁶⁶

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุ้งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว⁶⁷

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือ เนรเทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้⁶⁸

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคอย่างเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงตรงในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา⁶⁹

⁶⁵ Universal Declaration of Human Rights Article 1 “All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.”

⁶⁶ Universal Declaration of Human Rights Article 5 “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.”

⁶⁷ Universal Declaration of Human Rights Article 7 “All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.”

⁶⁸ Universal Declaration of Human Rights Article 9 “No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.”

ข้อ 11 (1) บุคคลที่ถูกกล่าวหากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี⁷⁰

จากปฏิญญานี้ได้กำหนดให้มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ และยังห้ามมิให้กระทำการทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือ ลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ หยาบเถื่อน และยังกำหนดว่า ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการขย่งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว นอกจากนี้ยังกำหนดไว้ด้วยว่า บุคคลใดจะถูกจับกักขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้

สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ปฏิญญานี้ได้กำหนดให้ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน และในกรณีนี้ บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี และบุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นใด อันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้ และจะกำหนดโทษที่หนักกว่าที่บังคับใช้ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

⁶⁹ Universal Declaration of Human Rights Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

⁷⁰ Universal Declaration of Human Rights Article 11 “(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

2.9.2 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners 1955)⁷¹

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ.1955 และสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติได้เห็นชอบแล้ว โดยมติที่ 663 ซี (24) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ.1957 และมติที่ 2076 (62) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ.1977 ซึ่งมีหลักการเบื้องต้น คือ กฎมาตรฐานทุกข้อจะต้องใช้อย่างเสมอภาคโดยปราศจากเลือกปฏิบัติ และเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความพิการทาง การเมือง หรือ ความคิดเห็นทางอื่น กำหนดทางชาติหรือสังคม สถานะทางทรัพย์สิน กำเนิดหรืออื่นใด เป็นเรื่องที่ต้องห้ามทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทาง ศาสนาของนักโทษ

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิจำเลยอัน เกี่ยวกับการใช้ “เครื่องพันธนาการ⁷²” ได้บัญญัติไว้ในข้อ 33 และ ข้อ 34 “การขนย้ายนักโทษ⁷³” ได้ บัญญัติไว้ในข้อ 45 และ “ผู้ถูกคุมขังที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมหรือรอการพิจารณาคดี⁷⁴” ได้บัญญัติไว้ ในข้อ 84 ถึง ข้อ 93 ดังต่อไปนี้

เครื่องพันธนาการ

ข้อ 33 บรรดาเครื่องพันธนาการ เช่น กุญแจมือ โซ่ ตรวน และสายรัดแขน จะต้องไม่ นำมาใช้เพื่อการลงโทษ นอกจากนี้จะต้องใช้โซ่ตรวนในการจองจำนักโทษไม่ได้ ส่วนเครื่อง พันธนาการอย่างอื่นจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ดังต่อไปนี้

(ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างขนย้ายนักโทษ แต่ควรจะต้องถอดเครื่อง พันธนาการนั้นออกเมื่อนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร

(ข) ด้วยเหตุผลทางการแพทย์ตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

(ค) โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำในกรณีที่มีการควบคุมตัวนักโทษด้วยวิธีอื่นใช้ ไม่ได้ผล ทั้งนี้เพื่อที่จะป้องกันปัญหาเรื่องนักโทษทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่น หรือทำลายทรัพย์สิน ใน

⁷¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะและณัฐสา ฉัตรไพฑูริย์. (2547). “มาตรฐานองค์การ สหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” น.1.

⁷² Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 33,34

⁷³ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 45

⁷⁴ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 84-93

กรณีเช่นนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ และรายงานข้อเท็จจริงต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดไปด้วย⁷⁵

ข้อ 34 รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องมีการกำหนดโดยหน่วยงานราชทัณฑ์ของประเทศ และเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น⁷⁶

การขนย้ายนักโทษ

ข้อ 45 (1) กรณีที่ทางเรือนจำจะขนย้ายนักโทษคนใดมาจากหรือไปยังเรือนจำอื่น พึงปกปิดข่าวคราวต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการขนย้ายนักโทษนั้นเท่าที่จะทำได้กับจะต้องมีมาตรการคุ้มครองป้องกันนักโทษให้ปลอดภัยจากการดูหมิ่นดูแคลน การสอดรู้ และการประจานไม่ว่าในรูปแบบใดจากบุคคลอื่นหรือสาธารณชน

(2) พาหนะที่ใช้ในการขนย้ายนักโทษจะต้องไม่เป็นพาหนะที่อับทึบจนทำให้นักโทษได้รับความทรมาณร่างกายจนเกินควร

(3) ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการขนย้ายนักโทษจะต้องเป็นภาระของหน่วยงานราชทัณฑ์ซึ่งต้องจัดการอย่างเสมอภาคกันแก่นักโทษทุกคนด้วย⁷⁷

⁷⁵ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 33 “Instruments of restraint, such as handcuffs, chains, irons and strait-jackets, shall never be applied as a punishment. Furthermore, chains or irons shall not be used as restraints. Other instruments of restraint shall not be used except in the following circumstances:

(a) As a precaution against escape during a transfer, provided that they shall be removed when the prisoner appears before a judicial or administrative authority;

(b) On medical grounds by direction of the medical officer;

(c) By order of the director, if other methods of control fail, in order to prevent a prisoner from injuring himself or others or from damaging property; in such instances the director shall at once consult the medical officer and report to the higher administrative authority.”

⁷⁶ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 34 “The patterns and manner of use of instruments of restraint shall be decided by the central prison administration. Such instruments must not be applied for any longer time than is strictly necessary.”

⁷⁷ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 45 “(1) When the prisoners are being removed to or from an institution, they shall be exposed to public view as little as

ผู้ถูกคุมขังที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมหรือรอการพิจารณาคดี

ข้อ 84 (1) ผู้ถูกจับกุมหรือคุมขังด้วยเหตุที่ถูกกล่าวในคดีอาญาที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกนั้นไม่ว่าจะถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจหรือถูกขังอยู่ในเรือนจำซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในกฎฉบับนี้ จะเรียกว่า “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี”

(2) ผู้ถูกคุมขังที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกนั้นพึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์และพึงได้รับการปฏิบัติแตกต่างหากจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าได้กระทำความผิด

(3) ภายใต้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลหรือวิธีพิจารณาความว่าด้วย “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” ผู้ถูกคุมขังเหล่านี้พึงได้รับประโยชน์จากหลักเกณฑ์พิเศษซึ่งจะกล่าวเฉพาะในส่วนสาระสำคัญดังต่อไปนี้⁷⁸

ข้อ 85 (1) “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” จะต้องแยกขังต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด

(2) ผู้ถูกคุมขังที่เป็นเยาวชนต้องแยกคุมขังคนละที่กับผู้ใหญ่โดยควรจะเป็นสถานที่คุมขังเฉพาะสำหรับเยาวชน⁷⁹

possible, and proper safeguards shall be adopted to protect them from insult, curiosity and publicity in any form.

(2) The transport of prisoners in conveyances with inadequate ventilation or light, or in any way which would subject them to unnecessary physical hardship, shall be prohibited.

(3) The transport of prisoners shall be carried out at the expense of the administration and equal conditions shall obtain for all of them.”

⁷⁸ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 84 “(1) Persons arrested or imprisoned by reason of a criminal charge against them, who are detained either in police custody or in prison custody (jail) but have not yet been tried and sentenced, will be referred to as "untried prisoners" hereinafter in these rules.

(2) Unconvicted prisoners are presumed to be innocent and shall be treated as such.

(3) Without prejudice to legal rules for the protection of individual liberty or prescribing the procedure to be observed in respect of untried prisoners, these prisoners shall benefit by a special regime which is described in the following rules in its essential requirements only.”

⁷⁸ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 85 “(1) Untried prisoners shall be kept separate from convicted prisoners.

ข้อ 86 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” ควรได้รับการจัดให้อนอนเดี่ยวในห้องพักที่แยกต่างหากไม่ปะปนกับผู้อื่นโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับสภาพของอากาศด้วย⁸⁰

ข้อ 87 ภายใต้ขอบเขตความสอดคล้องกับระเบียบวินัยของเรือนจำ “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิได้รับการจัดหาอาหารจากภายนอกโดยค่าใช้จ่ายส่วนตัวตามความประสงค์ของตน ไม่ว่าจะจากครอบครัวหรือญาติมิตรของตนหรือโดยการสั่งอาหารจานที่อื่น⁸¹

ข้อ 88 (1) “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิใส่เสื้อผ้าที่จัดหาเองได้หากเป็นเสื้อผ้าที่สะอาดและเหมาะสม⁸²

(2) ในกรณีที่ใส่เสื้อผ้าที่สถานที่คุมขังนั้นจัดให้เสื้อผ้างดังกล่าวจะต้องมีลักษณะแตกต่างจากชุดของนักโทษเด็ดขาด

ข้อ 89 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” อาจได้รับการเสนอให้ทำงานในสถานที่คุมขังนั้นแต่ต้องเป็นไปโดยความสมัครใจ มิใช่การกำหนดให้ต้องทำงาน อีกทั้งพึงมีสิทธิได้รับค่าจ้างในการทำงานนั้นด้วย⁸³

ข้อ 90 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” มีสิทธิได้รับการจัดหาหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องเขียนและอุปกรณ์การยังชีพอื่นๆ ด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัวหรือโดยมีผู้อื่นจ่ายให้ ทั้งนี้โดย

(2) Young untried prisoners shall be kept separate from adults and shall in principle be detained in separate institutions.”

⁷⁹ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 86 “Untried prisoners shall sleep singly in separate rooms, with the reservation of different local custom in respect of the climate.”

⁸⁰ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 87 “Within the limits compatible with the good order of the institution, untried prisoners may, if they so desire, have their food procured at their own expense from the outside, either through the administration or through their family or friends. Otherwise, the administration shall provide their food.”

⁸¹ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 88 “(1) An untried prisoner shall be allowed to wear his own clothing if it is clean and suitable.

(2) If he wears prison dress, it shall be different from that supplied to convicted prisoners.”

⁸² Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 89 “An untried prisoner shall always be offered opportunity to work, but shall not be required to work. If he chooses to work, he shall be paid for it.”

คำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความปลอดภัย และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้นด้วย⁸⁴

ข้อ 91 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิให้แพทย์ หรือ ทันตแพทย์ของตนมาเยี่ยมและบำบัดรักษาอาการ หากว่ามีความจำเป็นอันควรและผู้ถูกคุมขังดังกล่าวสามารถออกค่าใช้จ่ายเองได้⁸⁵

ข้อ 92 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงได้รับอนุญาตให้ติดต่อแจ้งข่าวกับครอบครัวของตนในทันทีเกี่ยวกับการที่ตนถูกคุมขัง อีกทั้งพึงได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและญาติมิตรของตนนั้น กับมีสิทธิได้รับการเยี่ยมจากบุคคลดังกล่าวด้วยการจำกัดสิทธิดังกล่าวและการควบคุมการใช้สิทธินั้นจะกระทำได้อต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความปลอดภัย และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้น⁸⁶

ข้อ 93 เพื่อการใช้สิทธิต่อสู้คดี “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงได้รับการจัดหาบริการความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่มิบริการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในประเทศนั้น และพึงได้รับการเยี่ยมจากที่ปรึกษากฎหมายนั้นเพื่อการศึกษาหารือเกี่ยวกับการต่อสู้คดีและการเตรียมคดีนั้นเป็นการส่วนตัว ในกรณีนี้ผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวพึงมีสิทธิได้รับอุปกรณ์การเขียนหนังสือด้วย การพูดคุยระหว่างผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวกับที่ปรึกษากฎหมายแม้

⁸⁴ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 90 “An untried prisoner shall be allowed to procure at his own expense or at the expense of a third party such books, newspapers, writing materials and other means of occupation as are compatible with the interests of the administration of justice and the security and good order of the institution.”

⁸⁵ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 91 “An untried prisoner shall be allowed to be visited and treated by his own doctor or dentist if there is reasonable ground for his application and he is able to pay any expenses incurred.”

⁸⁶ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 92 “An untried prisoner shall be allowed to inform immediately his family of his detention and shall be given all reasonable facilities for communicating with his family and friends, and for receiving visits from them, subject only to restrictions and supervision as are necessary in the interests of the administration of justice and of the security and good order of the institution.”

อาจอยู่ในห้องที่เจ้าหน้าที่มองเห็นได้แต่ต้องมีการกันระยะไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่น
ได้ยินการพูดคุยกันนั้น⁸⁷

2.9.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ. 1966 (International
Covenant on Civil and political Rights 1966)⁸⁸

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ. 1966 (International
Covenant on Civil and political Rights 1966) หรือ ICCPR สมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้รับรอง
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2509 และมี
ผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2519 ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติกา ICCPR โดยการ
ภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2539 โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม
พ.ศ.2540 สารสำคัญของกติกา ICCPR ที่เกี่ยวกับจำเลย ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตอยู่เสรีภาพจาก
การถูกทรมาน การปฏิบัติต่อผู้ถูกกีดรอนเสรีภาพอย่างมีมนุษยธรรม ความเสมอภาคของบุคคล
ภายใต้กฎหมาย และการรับรองว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและได้รับการ
คุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ. 1966 (International
Covenant on Civil and political Rights 1966) ได้ระบุถึงประเด็นเกี่ยวกับจำเลย ดังนี้

ข้อ 9 (1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุม
หรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกกีดรอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและโดย
เป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

(2) ในขณะที่จับกุม บุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และ
จะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน

⁸⁷ Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners Article 93 “For the purposes of his
defence, an untried prisoner shall be allowed to apply for free legal aid where such aid is
available, and to receive visits from his legal adviser with a view to his defence and to prepare
and hand to him confidential instructions. For these purposes, he shall if he so desires be supplied
with writing material. Interviews between the prisoner and his legal adviser may be within sight
but not within the hearing of a police or institution official.”

⁸⁸ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2552). “หลักกฎหมายระหว่างประเทศ
ทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน.” น.15.

(3) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา จะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่า จะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา เมื่อถึงวาระนั้น

(4) บุคคลใดที่ถูกลิดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลตัดสิน โดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป

(5) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน⁸⁹

ข้อ 10 (1) บุคคลทั้งปวงที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์

⁸⁹ International Covenant on Civil and political Rights Article 9 “(1) Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law.

(2) Anyone who is arrested shall be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.

(3) Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgement.

(4) Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful.

(5) Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.”

(2) (ก) ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษ และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ

(ข) ต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

(3) ระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัยและสถานะทางกฎหมาย⁹⁰

ข้อ 14 (1) บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งคนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

⁹⁰ International Covenant on Civil and political Rights Article 10 “(1) All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.

(2) (a) Accused persons shall, save in exceptional circumstances, be segregated from convicted persons and shall be subject to separate treatment appropriate to their status as unconvicted persons;

(b) Accused juvenile persons shall be separated from adults and brought as speedily as possible for adjudication.

(3) The penitentiary system shall comprise treatment of prisoners the essential aim of which shall be their reformation and social rehabilitation. Juvenile offenders shall be segregated from adults and be accorded treatment appropriate to their age and legal status.

(2) บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

(3) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

(4) ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและ ความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น

(5) บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

(6) เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษในความผิดอาญา และภายหลังจากนั้นมีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นได้รับอภัยโทษ โดยเหตุที่มีข้อเท็จจริงใหม่หรือมีข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบใหม่อันแสดงให้เห็นว่าได้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีชอบ บุคคลที่ได้รับความทุกข์อันเนื่องมาจากการลงโทษตามผลของคำพิพากษาลงโทษ เช่นว่า ต้องได้รับการชดเชยตามกฎหมายเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ยังไม่รู้ให้ทันเวลาเป็นผลจากบุคคลนั้นทั้งหมด หรือบางส่วน

(7) บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณา หรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือให้ปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ⁹¹

⁹¹ International Covenant on Civil and Political Rights Article 14 “(1) All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (ordre public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.

(2) Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

(3) In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: (a) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

(c) To be tried without undue delay;

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

กติการะหว่างประเทศฉบับนี้มีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมการเคารพและการยอมรับโดยสากลต่อสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคล ทั้งนี้ ในด้านสิทธิของผู้ต้องขังเพื่อการได้รับความช่วยเหลือทางกระบวนการยุติธรรม กติการะหว่างประเทศฉบับนี้ได้กำหนดให้ บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกทรมานหรือลดทอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ทั้งยังกำหนดว่าในขณะที่จับกุม บุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน นอกจากนี้บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา จะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาในศาลอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา เมื่อถึงวาระนั้น และยังกำหนดเพิ่มเติมว่าบุคคลใดที่ถูกลดทอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลตัดสิน โดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการ

(f) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.

(4) In the case of juvenile persons, the procedure shall be such as will take account of their age and the desirability of promoting their rehabilitation.

(5) Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law.

(6) When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.

(7) No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country.”

ควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป และบุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน

หากปรากฏว่าสิทธิของบุคคลที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ บุคคลนั้นต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์ ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ กล่าวคือผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษ และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ และต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักโทษ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัยและสถานะทางกฎหมาย

สำหรับด้านการพิจารณาคดีอาญา กติการะหว่างประเทศฉบับนี้ได้กำหนดให้สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม อันเป็นหลักการความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างเสมอภาคโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติได้กำหนดว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งตนต้องหว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมด หรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติ ในสังคมประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของกลุ่มสมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

นอกจากนี้ยังกำหนดให้สิทธิบุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิดทั้งยังได้กำหนดสิทธิในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(2) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(4) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(5) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(6) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(7) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

ทั้งนี้ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุ และ ความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น และหากปรากฏว่าบุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้ เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษในความผิดอาญา และภายหลังจากนั้นมีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นได้รับอภัยโทษ โดยเหตุที่มีข้อเท็จจริงใหม่หรือมีข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบใหม่อันแสดงให้เห็นว่าได้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีชอบ บุคคลที่ได้รับการทักขันธ์อันเนื่องมาจากการลงโทษตามผลของคำพิพากษาลงโทษเช่นว่า ต้องได้รับการชดเชยตามกฎหมายเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ยังไม่รู้ให้ทันเวลาเป็นผลจากบุคคลนั้นทั้งหมด หรือบางส่วน นอกจากนี้บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณา หรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือให้ปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ

2.9.4 อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็น การทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984)⁹²

อนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลงโทษกับบุคคลที่กระทำใดๆ ที่ทารุณ โหดร้าย คือ เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทั้งกายและจิตใจ โดยกำหนดให้รัฐภาคีร่วมกันกำจัดการกระทำดังกล่าวด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การหามาตรการป้องกันการกระทำทารุณทางด้านนิติบัญญัติบริหาร และ ตุลาการ ภายในเขตอำนาจของรัฐนั้น รัฐควรจะให้หลักประกันแก่ประชาชน โดยบัญญัติว่าการกระทำทารุณเป็นความผิดทางอาญา รวมทั้งความพยายามในการทำความผิดดังกล่าวด้วย และควรระบุโทษหนักที่เหมาะสมกับความผิดนั้นด้วย รัฐควรจะให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนที่ถูกทารุณภายในเขตแดนของตนให้มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ และได้รับการพิจารณาคดีด้วยความยุติธรรม โดยเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถ และควรจะให้หลักประกันแก่ผู้ร้องทุกข์และพยานทั้งหลายในการที่จะไม่ถูกปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม เป็นต้น⁹³

อนุสัญญานี้รับรองและเปิดให้ลงนาม ให้สัตยาบันและให้ความเห็นชอบนั้นโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติ โดยมติที่ 39/46 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1984 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.1987 โดยสอดคล้องกับข้อ 27 (1)

ประเทศภาคีของอนุสัญญานี้ พิจารณาว่า โดยสอดคล้องกับหลักการที่ประกาศไว้ในกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ การรับรู้ถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่แปลกแยกของสมาชิกทุกคนของครอบครัวมนุษย์ คือ พื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพของโลก รับรู้ว่าสิทธิดังกล่าวเกิดจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีแต่กำเนิดมนุษย์

พิจารณาว่า หน้าที่ของรัฐภายใต้กฎบัตร โดยเฉพาะข้อ 55 มีเพื่อส่งเสริมความเคารพที่เป็นสากลและการปฏิบัติตามเสรีภาพขั้นพื้นฐานและสิทธิมนุษยชน

โดยคำนึงถึง ข้อ 5 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและข้อ 7 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งทั้งปฏิญญาและกติกาดังกล่าว กำหนดว่าจะต้องไม่มีบุคคลใดถูกกระทำทารุณหรือถูกปฏิบัติหรือลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

⁹² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะและณัฐวสา นัทร ไพฑูรย์, อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 71, น. 44.

⁹³ ธาณี วรภัทร์, “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 5, ตอนที่ 2. น.48.

โดยคำนึงถึง ปรากฏการณ์ว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่จะเป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ.1975

ปรารถนาที่จะทำให้เกิดความบากบั่นที่มีประสิทธิภาพในการต่อต้านการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่จะเป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั่วโลก

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทรมาน และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่จะเป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในส่วนที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการ มีดังนี้

ข้อ 1 (1) เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำ ซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการยุง หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษที่พึงชอบด้วยกฎหมาย⁹⁴

⁹⁴ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 1 “(1) For the purposes of this Convention, the term "torture" means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.”

ข้อ 2 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐดำเนินมาตรการต่างๆ ทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร ทางตุลาการ หรือมาตรการอื่นๆ ที่มีประสิทธิผลเพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำการทรมานในอาณาเขตใดซึ่งอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐของตน⁹⁵

ข้อ 3 (2) เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะวินิจฉัยว่ามีเหตุอันควรเชื่อเช่นว่าหรือไม่ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจต้องคำนึงถึงข้อพิจารณาทั้งปวงที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการที่มีรูปแบบที่ต่อเนื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐนั้นอย่างร้ายแรง โดยชัดเจน หรืออย่างกว้างขวางด้วย หากมี⁹⁶

ข้อ 4 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่าการกระทำการทรมานทั้งปวงเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาของตนให้ใช้หลักการเดียวกันนี้บังคับสำหรับการพยายามกระทำการทรมาน และสำหรับการกระทำโดยบุคคลใดที่เป็นการสมรู้ร่วมคิด หรือการมีส่วนร่วมในการทรมานด้วย⁹⁷

ข้อ 11 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณาทบทวนอย่างเป็นระบบสำหรับกฎเกณฑ์ คำสั่ง วิธีการ และแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ตกอยู่ใต้ภาวะของการจับ การกักขัง และการจำคุกไม่ว่าในรูปแบบใด ในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดมีกรณีการทรมานใดขึ้น⁹⁸

⁹⁵ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 2 “(1) Each State Party shall take effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction.”

⁹⁶ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 3 “(2) For the purpose of determining whether there are such grounds, the competent authorities shall take into account all relevant considerations including, where applicable, the existence in the State concerned of a consistent pattern of gross, flagrant or mass violations of human rights.”

⁹⁷ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 4 “(1) Each State Party shall ensure that all acts of torture are offences under its criminal law. The same shall apply to an attempt to commit torture and to an act by any person which constitutes complicity or participation in torture. 2. Each State Party shall make these offences punishable by appropriate penalties which take into account their grave nature.”

⁹⁸ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 11 “Each State Party shall keep under systematic review interrogation rules, instructions, methods and practices as well as arrangements for the custody and treatment of

ข้อ 12 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่า เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของตนดำเนินการสืบสวนโดยพลันและปราศจากความล่าเอียง เมื่อใดก็ตามที่มีมูลเหตุอันสมเหตุสมผลที่จะเชื่อได้ว่า ได้มีการกระทำการทรมานเกิดขึ้นในอาณาเขตใดที่อยู่ภายใต้เขตใดที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน⁹⁹

ข้อ 13 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่า บังเจกบุคคลที่อ้างว่าตนถูกทรมานในอาณาเขตใดก็ตามที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐนั้น มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้น และที่จะทำให้กรณีของตนได้รับการพิจารณาตรวจสอบโดยพลัน และโดยปราศจากความล่าเอียงโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้น ให้ดำเนินขั้นตอนทั้งปวงเพื่อประกันว่า ผู้ร้องทุกข์และพยานได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการประทุษร้ายหรือการข่มขู่ให้หวาดกลัวทั้งปวงอันเป็นผลจากการร้องทุกข์หรือการให้พยานหลักฐานของบุคคลนั้น¹⁰⁰

ข้อ 14 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันในระบบกฎหมายของตนว่าผู้ถูกทำร้ายจากการกระทำการทรมานได้รับการชดเชยทดแทนและมีสิทธิซึ่งสามารถบังคับคดีได้ที่จะได้รับสินไหมทดแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ รวมทั้งวิถีทางที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูอย่างเต็มรูปแบบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในกรณีที่ผู้ถูกทำร้ายเสียชีวิต อันเป็นผลจากการกระทำการทรมาน ให้ผู้อยู่ในอุปการะของบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะได้รับสินไหมทดแทน

(2) ไม่มีความใดในข้อนี้ที่มีผลกระทบต่อสิทธิใดของผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นในอันที่จะได้รับสินไหมทดแทนซึ่งอาจมีอยู่ตามกฎหมายภายใน¹⁰¹

persons subjected to any form of arrest, detention or imprisonment in any territory under its jurisdiction, with a view to preventing any cases of torture.”

⁹⁹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 12 “Each State Party shall ensure that its competent authorities proceed to a prompt and impartial investigation, wherever there is reasonable ground to believe that an act of torture has been committed in any territory under its jurisdiction.”

¹⁰⁰ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 13 “Each State Party shall ensure that any individual who alleges he has been subjected to torture in any territory under its jurisdiction has the right to complain to, and to have his case promptly and impartially examined by, its competent authorities. Steps shall be taken to ensure that the complainant and witnesses are protected against all ill-treatment or intimidation as a consequence of his complaint or any evidence given.”

¹⁰¹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 14 “(1) Each State Party shall ensure in its legal system that the victim of an

ข้อ 17 (1) ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (ซึ่งต่อไปในที่นี้ จะเรียกว่า คณะกรรมการฯ) ซึ่งต้องปฏิบัติภารกิจตามที่บัญญัติไว้ต่อจากนี้ ให้คณะกรรมการฯ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน ที่มีคุณลักษณะทางศีลธรรมสูง และมีความสามารถอันเป็นที่ยอมรับ ทางด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเฉพาะตัว ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ต้องได้รับการ เลือกลงโดยรัฐภาคีทั้งปวง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการกระจายตามหลักภูมิศาสตร์อย่างเป็นธรรมและ ความเป็นประโยชน์ของการเข้าร่วมของบุคคลบางคนที่มีประสบการณ์ทางกฎหมาย¹⁰²

act of torture obtains redress and has an enforceable right to fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible. In the event of the death of the victim as a result of an act of torture, his dependants shall be entitled to compensation.

(2) Nothing in this article shall affect any right of the victim or other persons to compensation which may exist under national law.”

¹⁰² Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Article 17 “(1) There shall be established a Committee against Torture (hereinafter referred to as the Committee) which shall carry out the functions hereinafter provided. The Committee shall consist of ten experts of high moral standing and recognized competence in the field of human rights, who shall serve in their personal capacity. The experts shall be elected by the States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution and to the usefulness of the participation of some persons having legal experience.”

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายต่างประเทศในการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย

สำหรับเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงหลักกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการและการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย อีกทั้งมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์กับกฎหมายไทยในเรื่องดังกล่าวที่เป็นปัญหา ตลอดจนสามารถนำส่วนที่ดีของประเทศนั้นๆ มาปรับใช้กับประเทศไทยในทางปฏิบัติได้

3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย รูปแบบในการปกครองเป็นรูปแบบของสหพันธ์รัฐเนื่องจากเป็นประเทศที่รวมหลายมลรัฐเข้าไว้ด้วยกัน การปกครองในรูปแบบสหพันธ์รัฐจะมีรัฐบาลสหพันธ์รัฐ (รัฐบาลกลาง) และรัฐบาลมลรัฐ ประธานาธิบดีทำหน้าที่ประมุขของฝ่ายบริหาร มีระบบรัฐสภาแบบสภาคู่ คือ มีสภาผู้แทนราษฎรและสภาสหพันธ์รัฐ (วุฒิสภา) มีหน้าที่ในการพิจารณาและออกพระราชบัญญัติ มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร

รัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 5 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1849 (Paulskirchenverfassung) รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมนีเหนือ ค.ศ.1867 (Verfassung des Norddeutschen Bundes) รัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิเยอรมนี ค.ศ.1871 (Verfassung des Deutschen Kaiserreichs) รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐไวมาร์ ค.ศ.1919 (Weimarer Verfassung) และ รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ.1949 หรือกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Grundgesetz fuer die Bundesrepublik Deutschland)

รัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เริ่มจากรัฐธรรมนูญบิสมาร์ค (ค.ศ.1871) อยู่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ 1 ต่อมาจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ 2 ได้ประกาศสงครามโลกครั้งที่ 1 กับฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นผลให้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแพ้สงคราม วิลเฮล์มที่ 2 สละราชบัลลังก์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงเข้าสู่การปกครองแบบสาธารณรัฐ รัฐธรรมนูญบิสมาร์คถูกยกเลิกและได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เรียกว่า รัฐธรรมนูญไวมาร์ ค.ศ.1919 (Weimarer Verfassung) รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดรูปแบบของรัฐเป็นสาธารณรัฐ สหพันธ์รัฐ ภายใต้รัฐธรรมนูญ 1919 พรรคนาซีของฮิตเลอร์มีเสียงข้างมากได้เข้ามามีการปกครองลักษณะการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง จนท้ายที่สุดฮิตเลอร์ได้ประกาศสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อฝ่ายสัมพันธมิตร และในปี ค.ศ.1945 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ฝ่ายสัมพันธมิตรได้เข้ามาปกครอง

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและได้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ.1949 หรือกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Grundgesetz fuer die Bundesrepublik Deutschland)¹⁰³

รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1949 มีหลักประกันสิทธิเสรีภาพที่สมบูรณ์แบบมาก ได้แก่ เสรีภาพของสื่อสารมวลชน เสรีภาพในการเดินทาง ย้ายการตั้งรกรากถิ่นฐานทั้งภายในและภายนอกจักรวรรดิ สิทธิในการชุมนุม เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิในทรัพย์สิน และสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยกเลิกโทษประหารชีวิต และห้ามการกระทำทารุณกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในการดำเนินคดี

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเยอรมนีเหนือ ค.ศ. 1867 และ รัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิเยอรมัน ค.ศ. 1871 มิได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1849 เนื่องจากรากฐานการปกครองระบอบสหพันธรัฐที่กำหนดให้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายของจักรวรรดิหรืออำนาจทางปกครองอยู่ที่มลรัฐ มลรัฐในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายจึงเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งเพื่อก่อนติดสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน มาตรการที่ออกโดยมลรัฐเท่านั้นที่จะสามารถละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ หลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจึงบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญระดับมลรัฐ แม้มิได้มีการบัญญัติสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่จะปรากฏคำพิพากษาของศาลแห่งจักรวรรดิที่พัฒนาในเรื่อง “หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ” (Lehre vom Gesetzesvorbehalt) ขึ้น โดยมีสาระสำคัญว่ามาตรการของรัฐที่ก้าวล่วงไปละเมิดเสรีภาพและสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐไวมาร์ ค.ศ.1919 มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ฉบับหนึ่งของโลก โดยแบ่งสิทธิและหน้าที่ของชาวเยอรมันออกเป็น สิทธิของปัจเจกบุคคล สิทธิเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการรวมตัวกันทางศาสนา เสรีภาพทางการศึกษา เสรีภาพทางเศรษฐกิจและสิทธิในการได้รับสวัสดิการจากรัฐ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีจุดอ่อนที่เป็นชนวนทางการเมืองที่นำไปสู่รัฐเผด็จการในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการปกครองในระบบเผด็จการ โดยการเข้ากุมอำนาจของพรรคนาซีเยอรมัน (NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) ภายใต้การนำของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ และต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหพันธ์

¹⁰³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเยอรมัน,” วารสารกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลิฟวิง, 2548), เล่ม 24 ตอน1, น.31.

สาธารณรัฐเยอรมนี แพ้สงครามเยอรมนี ได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยฝ่ายที่ชนะสงคราม คือ อังกฤษ อเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส

รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ.1949 หรือกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาและมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป มิได้เจาะจงใช้กับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับบุคคลใดคนหนึ่ง กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพต้องอ้างอิงถึงมาตราในกฎหมายพื้นฐานที่ถูกจำกัด การจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานกระทำได้แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นและห้าม “ตะตะต้อง” สาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐาน ให้สิทธิประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานจากการใช้อำนาจรัฐ “เข้าถึง” กระบวนการยุติธรรมทางศาล และได้รับสิทธิการร้องทุกข์โดยตรงของปัจเจกบุคคลต่อศาลรัฐธรรมนูญ กรณีบุคคลอ้างว่าถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานจากการใช้อำนาจรัฐ¹⁰⁴

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้กฎหมายในระบบ Civil Law ในการปกครองประเทศอำนาจตามกฎหมายที่ทำให้สามารถที่จะลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้นั้น เริ่มมาจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1¹⁰⁵ ซึ่งบทบัญญัตินี้เป็นหลักที่สำคัญ คือ “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) หลักนี้ในทางวิชาการเรียกว่า “หลักไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็น “หลักประกันในกฎหมายอาญา” และเป็น “หลักรัฐธรรมนูญ” ประกอบกับโทษจำคุกเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น อำนาจการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้อันเป็นผลให้บุคคลคนหนึ่งจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะต้องมาจากหลักการพื้นฐานของหลักรัฐธรรมนูญ และหลักประกันในกฎหมายอาญา เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจน ศาลก็มีอำนาจพิพากษาได้¹⁰⁶

¹⁰⁴ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, วิวัฒนาการของระบอบการเมืองการปกครองของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ศึกษาจากรัฐธรรมนูญเยอรมันตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1849 ถึงรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1949, สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2561, <http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=267>.

¹⁰⁵ Section 1 No punishment Without a Law. “An act may only ve punished if its punishability was determined by law before the act was committed.”

¹⁰⁶ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.151.

รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน¹⁰⁷ ให้สิทธิมูลฐานที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทางกระบวนการอาญา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 1) เกียรติภูมิของมนุษย์จะละเมิดมิได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งหมดของรัฐที่จะต้องเคารพและปกป้องเกียรติของมนุษย์

2) คนชาวเยอรมันยอมรับว่า สิทธิมนุษยชนที่จะละเมิดไม่ได้และที่จะโอนไม่ได้ นั้น เป็นพื้นฐานของทุกประชาคมของสันติภาพและของคามยุติธรรมในโลก

3) ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการพึงเคารพสิทธิมูลฐานทั้งหมด ดังต่อไปนี้ เสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้

มาตรา 2 1) บุคคลมีสิทธิที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้โดยเสรี トラบใดที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นหรือละเมิดระบอบรัฐธรรมนูญ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2) บุคคลมีสิทธิในชีวิตและสิทธิในร่างกายของตนที่จะละเมิดมิได้ เสรีภาพของบุคคล จะถูกละเมิดมิได้ การจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย

มาตรา 3 1) บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย

2) ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

3) บุคคลจะถูกลิดรอนสิทธิ หรือมีอภิสิทธิ์โดยเหตุของเพศ บิดามารดา เชื้อชาติ ภาษา บ้านเกิดเมืองนอน และแหล่งกำเนิด ศาสนา หรือความเห็นในเรื่องศาสนาหรือความเห็นทางการเมืองไม่ได้

มาตรา 11 1) คนชาวเยอรมันมีเสรีภาพที่จะมีภูมิลำเนาภายในอาณาเขตของสหพันธ์รัฐ

2) การจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเฉพาะกรณีที่มีการขาดแคลนสิ่งจำเป็นเพื่อมีชีวิตอยู่ได้ และด้วยเหตุดังกล่าวจะเป็นภาระหนักแก่ประชาชน หรือการจำกัดมีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองเยาวชนให้พ้นจากการทอดทิ้ง เพื่อปราบปรามโรคระบาด หรือเพื่อป้องกันอาชญากรรม

มาตรา 13 1) เคหสถานจะถูกละเมิดมิได้

2) การค้นเคหสถานจะกระทำได้ก็แต่โดยคำสั่งของผู้พิพากษา หรือหากมีการล่าช้าในการค้นอาจเกิดอันตรายขึ้นได้ จะกระทำได้ก็แต่โดยองค์กรอื่นที่กำหนดไว้ในกฎหมายและการค้นจะต้องกระทำในลักษณะที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

2) นอกจากนี้ การละเมิดมิได้อาจถูกเลิกหรือถูกจำกัดเฉพาะเพื่อหลีกเลี่ยงภัยพิบัติสาธารณะ หรือภัยที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของบุคคล หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อป้องกัน

¹⁰⁷ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, “รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน,” รัฐธรรมนูญนานาชาติ 3, (กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติจัดแปลและจัดพิมพ์, 2516)

ภยันอันตรายอันมีมาเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงสาธารณะ และความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อบรรเทาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย เพื่อการปราบปรามโรคติดต่อหรือคุ้มครองเยาวชนที่ตกอยู่ในอันตราย

มาตรา 19 1) ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ การจำกัดสิทธิมูลฐานจะกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติของกฎหมาย อาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะกฎหมายนั้นจะต้องใช้ได้กับทุกคนเป็นการทั่วไป และจะใช้กับกรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้ เพื่อประโยชน์ดังกล่าวกฎหมายจะต้องบัญญัติถึงสิทธิมูลฐานที่ถูกจำกัดรวมทั้งมาตราของสิทธิมูลฐานนั้นด้วย

2) ไม่ว่ากรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ห้ามจำกัดสาระสำคัญของสิทธิมูลฐาน

3) สิทธิมูลฐานย่อมมีผลบังคับถึงบรรดาองค์การที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายมหาชนเยอรมันเท่าที่สภาพของสิทธินั้นจะอำนวย

4) หากหน่วยราชการละเมิดสิทธิของบุคคล บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมได้ หากศาลอื่นไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้เป็นอำนาจของศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายที่จะพิจารณาพิพากษา

3.1.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย

ผู้ถูกจับไว้ชั่วคราว มีสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ดังนี้¹⁰⁸

(1) สิทธิได้รับทราบข้อกล่าวหาจากตำรวจ

ตำรวจจะต้องแจ้งข้อหาแก่ผู้ถูกจับรวมทั้งแจ้งถึงสิทธิของผู้ถูกจับก่อนจะทำการสอบปากคำ และนำส่งผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 128)

(2) สิทธิจะแจ้งการถูกจับไปยังผู้ใกล้ชิด

กรณีที่ถูกจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 127 ผู้ที่ถูกจับจะต้องถูกนำตัวส่งยังผู้พิพากษา หากผู้พิพากษาสั่งขัง จะต้องแจ้งถึงสิทธิของเขาว่าเขาจะมีสิทธิที่จะติดต่อไปยังผู้ใกล้ชิดถึงการถูกจับไว้ได้

(3) สิทธิในการมีทนาย

บุคคลที่ถูกจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 127 จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีทนายก่อนที่จะสอบปากคำผู้ถูกจับ ทั้งนี้ ตำรวจอาจยอมให้ทนายร่วมฟังการสอบสวน แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นสิทธิที่จะเข้าร่วมฟังการสอบสวนแต่อย่างใด

¹⁰⁸ ฌรงค์ ใจหาญและคณะ, “สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา,” รายงานการศึกษาวิจัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540) น.103-109

(4) การตรวจสอบการจับกุม

ผู้พิพากษามีอำนาจในการตรวจสอบว่าการถูกจับกุมตามกรณีดังกล่าวข้างต้น มีเหตุเพียงพอหรือไม่ หากไม่มีเหตุเพียงพอที่จะควบคุมไว้ ผู้พิพากษาต้องสั่งปล่อยตัวผู้ถูกจับไป แต่ถ้าหากมีเหตุสมควรผู้พิพากษาอาจสั่งขังผู้นั้นไว้ชั่วคราวได้ตาม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 128

ในกรณีที่มีการสอบสวนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น มีการทำร้ายผู้ถูกจับกุม มีการหลอกลวงหรือบังคับทางกาย หรือ การกระทำต่างๆ ที่เป็นการกระทำที่กระทบต่อความทรงจำของผู้ถูกจับซึ่งเป็นการขัดต่อตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 136-a มีผลทำให้ข้อเท็จจริงที่ได้มานั้น ไม่อาจรับฟังได้ ทั้งนี้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 136-a วรรค 3

(5) การชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้ถูกจับกุม

ในกรณีที่คำพิพากษาปล่อยตัวจำเลย ซึ่งถูกฟ้องว่ามีการกระทำความผิด ผู้ได้รับความเสียหายจากการถูกจับกุมดำเนินคดีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนได้ ทั้งนี้ตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญา ลงวันที่ 8 มีนาคม 1971 มาตรา 2 วรรค 2 ก)

(6) การพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผย

ตามกฎหมายธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 169 วรรค 1 บัญญัติเป็นหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยว่า การพิจารณาคดีจะต้องทำในศาลและ โดยเปิดเผย หากไม่มีการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยก็เป็นเหตุให้พิจารณาคดีใหม่ (มาตรา 338 วรรค 6) ซึ่งหมายความว่าคำพิพากษานั้นตกเป็นโมฆะ แต่หลักนี้ก็มีข้อยกเว้นหลายประการที่อาจพิจารณาคดีโดยลับได้ เช่น กรณีมีเหตุผลเพื่อความปลอดภัยของรัฐ กรณีอาจกระทบต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

(7) การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย

นอกจากการพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยแล้ว การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 230 วรรค 1 ห้ามมิให้พิจารณาคดีที่จำเลยไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยในห้องพิจารณา หากจำเลยไม่มาศาล แต่ต้องมีการเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป และศาลอาจออกหมายนำ หรือหมายจับ เพื่อให้ได้ตัวจำเลยมาทำการพิจารณาได้ หากไม่ได้พิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็เป็นเหตุที่ทำให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ ตาม มาตรา 338 วรรค 5

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ไม่มีการพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลย แต่ได้มีการบัญญัติในบางกรณีสามารถพิจารณาโดยจำเลยไม่ต้องมาศาลเลยก็ได้ เช่น ความผิดที่มีโทษสถานเบาและในhamnนัดพิจารณาได้ระบุว่า “จำเลยไม่จำเป็นต้องมาศาลก็ได้” (มาตรา 232)

หรือความผิดที่มีโทษไม่รุนแรงและจำเลยขออนุญาตศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาคดี (มาตรา 233) หรือ ความผิดที่การฟ้องคดีต้องมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย (มาตรา 387) เป็นต้น

(8) การพิจารณาคดีต้องทำโดยรวดเร็ว

โดยหลักแล้ว การพิจารณาคดีจะต้องทำให้เสร็จโดยเร็ว ทั้งนี้จะต้องทำการพิจารณาจนกระทั่งมีคำพิพากษาโดยกระทำต่อเนื่องกัน เนื่องจากหลักการพิจารณาคดีในศาลจะต้องกระทำโดยวามมิใช่พิจารณาจากตัวสำนวนเป็นหลักดังนั้นหากมีการเลื่อนการพิจารณาบ่อยจะมีผลต่อความจำของผู้พิพากษาด้วย นอกจากนี้การอ่านคำพิพากษาจะต้องกระทำภายใน 10 วัน นับแต่เสร็จสิ้นการพิจารณา มิฉะนั้นจะต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่ ตามมาตรา 268 วรรค 3

(9) การให้เหตุผลในคำพิพากษา

เมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ศาลจะต้องมีคำพิพากษาพร้อมกับการอ่านโดยเปิดเผย

3.1.2 การใช้เครื่องพันธนาการและมาตรการในการควบคุมตัวจำเลย

ในส่วนกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยนั้น ได้บัญญัติอยู่ในส่วนของความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย มาตรา 81 ถึง มาตรา 93 ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ (Execution of sentences law / Strafvollzugsrecht) ค.ศ.1976 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุด ค.ศ.2001 ซึ่งบังคับมาจนถึงปัจจุบัน¹⁰⁹

การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยถือเป็นมาตรการมั่นคงพิเศษ โดยในมาตรา 88 (4)¹¹⁰ บัญญัติว่า “เมื่อต้องควบคุมนักโทษออกจากเรือจระเข้สั้นเพื่อพาไปศาลหรือย้ายเรือนจำ การใช้โซ่ตรวนจะกระทำได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ก่ออันตราย อันเกิดจากการหลบหนีหรือเหตุอื่นนอกเหนือจากที่กำหนดในอนุ (1)¹¹¹” อันเป็นการกำหนดลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการ

¹⁰⁹ ธาณี วรรณทร์, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 106, น.161.

¹¹⁰ Execution of sentences law Section 88 (4) On the occasion of short leave under escort, production before a court or transport, the use of shackles shall also be permissible where there is increased danger of escape for any reasons other than those referred to in subsection (1).

¹¹¹ มาตรา 88 (1) “มาตรการป้องกันพิเศษอาจบังคับใช้กับนักโทษเมื่อพบว่าพฤติกรรมหรือสภาพทางจิตของเขามีแนวโน้มว่าจะทำให้เขาได้รับอันตราย อันเนื่องมาจากการหลบหนี การทำอันตรายรุนแรงแก่บุคคลหรือทรัพย์สินอันตรายจากการฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง”

Execution of sentences law Section 88 (1) Special precautions may be ordered in respect of a prisoner where, in view of his behaviour or on account of his mental state, there is increased

ชั่วคราวได้ในกรณีที่มีการขนย้ายไปนอกเรือนจำสามารถกระทำได้ด้วยเหตุผลพิเศษอันมาจากเกรงว่าจำเลยจะหลบหนีซึ่งสามารถกระทำได้ที่จำเป็น

ลักษณะการใช้เครื่องพันธนาการ (Restraint) ในมาตรา 90 บัญญัติว่า “ผู้ต้องขังจะถูกใส่เครื่องพันธนาการเฉพาะที่มือและเท้าเท่านั้น เพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขัง ผู้บัญชาการเรือนจำอาจออกคำสั่งให้พันธนาการผู้ต้องขังนั้นด้วยวิธีการอื่นได้ โดยเมื่อมีความจำเป็น เครื่องพันธนาการที่ใช้นั้นจะต้องสามารถคลายออกได้ชั่วคราว”¹¹²

สรุปสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยก็ต่อเมื่อ

- (1) มีพฤติการณ์ที่จะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) มีพฤติกรรมหรืออาการสื่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (3) มีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำและผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใส่เครื่องพันธนาการ

การใช้เครื่องพันธนาการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีอยู่ภายใต้ข้อจำกัดตามกฎหมาย ดังนี้

- (1) การใช้เครื่องพันธนาการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นไปตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners)
- (2) การใช้เครื่องพันธนาการอาจใช้ได้ในลักษณะการคุ้มครองจำเลยและต้องใช้เท่าที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อจำเลย
- (3) ต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สำหรับการขนย้ายผู้ต้องขังต้องไปพิจารณาคดีของศาลในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีระบบการควบคุมความปลอดภัยสูงมีประสิทธิภาพ โดยออกแบบมาเป็นพิเศษสำหรับความผิดทางอาญาอันเป็นมาตรการป้องกันพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหา โดยมีช่องทางเข้าอุโมงค์ใต้ดินจากเรือนจำออกไปยังศาลโดยตรงเพื่อไปสถานที่พิจารณาคดี

danger of his escaping or danger of violent attacks against persons or property or the danger of suicide or self-injury.

¹¹² Execution of sentences law Section 90 Shackles

Prisoners should, as a rule, be shackled only on their hands or feet. In the prisoner's interest, the Head of the Institution may order a different mode of shackling. The shackles shall be temporarily loosened where this is necessary.

3.1.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล

หลักการทั่วไปในการดำเนินการพิจารณาพิพากษาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ก็คือ บทสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลยไม่มีความผิดและจะปฏิบัติต่อผู้นั้นเสมือนผู้กระทำผิดมิได้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ให้ความสำคัญและเคารพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นสิทธิของปัจเจกบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญระดับมลรัฐอันเป็นหลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ถึงแม้ได้มีการบัญญัติสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่จะปรากฏคำพิพากษาของศาลแห่งจักรวรรดิที่พัฒนาในเรื่อง “หลักไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ” อันมีสาระสำคัญว่ามาตรการของรัฐที่ก้าวล่วงไปละเมิดสิทธิเสรีภาพและสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา ให้ความสำคัญและรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อธำรงไว้ซึ่งระบบเสรีประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะละเมิดมิได้”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันมีบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย ตามมาตรา 136a บัญญัติว่า “การกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหา ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ทรมาน หรือให้ยา หรือการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความทรงจำของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่กระทำมิได้ ไม่ว่าจะได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือไม่ก็ตาม”¹¹³ นอกจากนี้ชนิดของเครื่องพันธนาการก็เป็นไปตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ดังนั้นในการควบคุมตัวจำเลยออกนอกเรือนจำในขณะที่ขนย้ายจำเลยไปยังที่ทำการศาลอาจมีการใช้เครื่องพันธนาการต่อ

¹¹³ The German Code of Criminal Procedure Section 136a (1) The accused's freedom to make up his mind and to manifest his will shall not be impaired by ill-treatment, induced fatigue, physical interference, administration of drugs, torment, deception or hypnosis. Coercion may be used only as far as this is permitted by criminal procedure law. Threatening the accused with measures not permitted under its provisions or holding out the prospect of an advantage not envisaged by statute shall be prohibited.

(2) Measures which impair the accused's memory or his ability to understand shall not be permitted.

(3) The prohibition under subsections (1) and (2) shall apply irrespective of the accused's consent. Statements which were obtained in breach of this prohibition shall not be used, even if the accused consents to their use.

จำเลยได้ แต่เมื่ออยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีของศาลจะไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย ซึ่งเครื่องพันธนาการที่ใช้ควบคุมตัวจำเลยออกนอกเรือนจำจะใช้เพียงกุญแจมือเสียส่วนใหญ่และจะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยรักษาความปลอดภัยควบคุมจำเลยอย่างใกล้ชิดสำหรับมาตรการควบคุมตัวจำเลยซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาของศาลนั้น โดยปกติแล้วก่อนเริ่มการพิจารณาคดีต่อจำเลยในห้องพิจารณานั้น จำเลยจะปราศจากเครื่องพันธนาการทั้งสิ้น ซึ่งไม่ถูกใส่เครื่องพันธนาการในระหว่างพิจารณาคดี ที่ทำการของศาลในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีระบบการควบคุมความปลอดภัยเพื่อตอบสนองขั้นตอนการป้องกันของรัฐและกระบวนการยุติธรรมโดยในห้องพิจารณาคดีจะมีความปลอดภัยสูงมีประสิทธิภาพโดยห้องออกแบบมาเป็นพิเศษสำหรับความผิดทางอาญาอันเป็นมาตรการป้องกันพิเศษสำหรับผู้ต้องหา เพื่อคุ้มครองผู้พิพากษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องในห้องพิจารณาคดี เช่น กระจกกันกระสุน และมีห้องพิจารณาคดีความปลอดภัยสูง และมีช่องทางอุโมงค์ใต้ดินจากเรือนจำลัดไปยังศาลโดยตรงพร้อมกับการคุ้มกันของเจ้าหน้าที่ตำรวจไปยังสถานที่พิจารณาคดีดังเช่นในเรือนจำ (JVA) Stadelheim ในเขต Giesing ของมิวนิก ทำให้ลดปัญหาในด้านการควบคุมจำเลยโดยการใช้เครื่องพันธนาการ แต่ในบางกรณีที่จำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการในระหว่างพิจารณาคดีจะเป็นการพิจารณาคดีที่ร้ายแรงหรือคดีก่อการร้าย โดยจะเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาที่จะเป็นผู้พิจารณาในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการแก่จำเลยเป็นรายคดีโดยจะพิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้ที่เกี่ยวข้องในห้องพิจารณาคดี

3.2 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสจัดเป็นประเทศในกลุ่มระบบกฎหมายแบบ Civil Law และใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) สาธารณรัฐฝรั่งเศสปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยมีประธานาธิบดีทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ ประธานาธิบดีมีอำนาจแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นผู้นำรัฐบาล แม้นายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้นำรัฐบาลแต่ในทางปฏิบัติประธานาธิบดีจะเป็นผู้กำหนดนโยบายของประเทศ รัฐสภาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสประกอบด้วยสองสภา คือ วุฒิสภา (Senate) และสภาผู้แทนราษฎร (National Assembly) มีรูปแบบการบริหารภาครัฐแบบรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ทำให้มีผลโดยตรงต่อการจัดรูปแบบระบบกระบวนการยุติธรรม นายเทศมนตรีในแต่ละหน่วยการปกครองท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหารที่เป็นตัวแทนของการปกครองระบบประเทศและเป็นผู้ควบคุมปกครองท้องถิ่นในคราวเดียวกัน

การรักษาความมั่นคงภายในสาธารณรัฐฝรั่งเศสอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบสองหน่วยงาน คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (The National Police Force) ทำหน้าที่การรักษาความสงบเรียบร้อยใน

เมืองใหญ่สำคัญๆ และ Gendarmerie หรือ The Military Police ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย บริเวณเขตรอบนอกเมือง คำว่า Police ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสนอกจากจะหมายถึงกองกำลังตำรวจแล้วยังหมายรวมถึงการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย (maintenance of law and order) หน้าที่ประการสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะของตำรวจฝรั่งเศส คือ หน้าที่ช่วยเหลือการสืบสวน สอบสวนของฝ่ายตุลาการ (หมายถึงอัยการและผู้พิพากษา) ในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดทางอาญาจะช่วยสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด รวบรวมพยานหลักฐาน และทำการจับกุม

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 กษัตริย์แห่งฝรั่งเศสเห็นความจำเป็นจะต้องมีอัยการทำหน้าที่เป็นผู้แทนในการปกป้องผลประโยชน์ของรัฐตามศาลต่างๆ ทั่วประเทศ จึงจัดตั้ง The ministère public หรือ French legal official อัยการในสาธารณรัฐฝรั่งเศสจัดเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ (Judiciary) ดังนั้น เมื่อกล่าวคำว่า Judiciary มีความหมายรวมทั้งอัยการและผู้พิพากษา โดยรัฐกฤษฎีกาว่าด้วยสถานะตุลาการ ฉบับลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ.1958 กำหนดรับรองว่าอัยการมีฐานะเป็นฝ่ายตุลาการ เช่นเดียวกับผู้พิพากษา ในภาคทฤษฎีอัยการทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ยิ่งกว่าผลประโยชน์ของรัฐ (the intereste of society as a whole rather than that of the state) แต่ในด้านคดีอาญาอัยการกระทำการในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐ ดังนั้นอำนาจในการพิจารณาสั่งดำเนินคดีจะอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงยุติธรรม

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ภายหลังจากปฏิวัติฝรั่งเศส ระบบศาลของรัฐบาล (Royal Court System) จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดระบบกฎหมายให้เป็นเอกภาพทั่วราชอาณาจักร ระบบศาลของสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นระบบศาลคู่ กล่าวคือ แยกศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งและอาญาทั่วไป (The Ordinary Courts) ออกจากศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีทางปกครอง (The Administrative Courts) เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทำหน้าที่ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลล่างต่างๆ ไป ส่วนคณะกรรมการตุลาการศาลสูง (The Hight Council of the Judiciary) จะรับผิดชอบในการแต่งตั้งผู้พิพากษาต่างๆ ในศาลฎีกา (Courts of Cassation) ประธานศาลอุทธรณ์ และประธานศาล Court of Major Jurisdiction

รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสทุกฉบับมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขและความผาสุกของประชาชนเป็นประการสูงสุด ได้ให้ความสำคัญและเคารพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นการรับรองและการเคารพสิทธิปัจเจกชนนิยมที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างอิสระและมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน เป็นสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีอาจลบล้างได้ ซึ่งต่อมากลายเป็นบรรทัดฐานว่า “สังคมหรือรัฐจะเกิดขึ้นได้แต่เพียงบุคคลและเพื่อความสงบสุขของบุคคลเท่านั้น (la société n'existe que par l'individu et pour l'individu)” ซึ่งที่มาของสิทธิและเสรีภาพมาจาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 รัฐธรรมนูญทุกฉบับจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ค.ศ.1958 ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน (les droits fondamentaux de la personne) อนุสัญญาพิทักษ์รักษาสีทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป ค.ศ. 1953 (La convention européenne de sauvegard des droits de l'homme et des libertés fondamentales) และ ข้อตกลงแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1966 (Le pacte international 1966) ฝรั่งเศสให้การเคารพและรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อธำรงไว้ซึ่งระบบเสรีประชาธิปไตยและได้จัดให้มีองค์กรอิสระต่างๆ ซึ่งองค์กรหลักในการตรวจสอบ ควบคุม และตีความข้อกำหนดตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (les juges constitutionnels) และ ตุลาการศาลปกครอง (les juges administratifs) มีการนิยามคำว่า “เสรีภาพ” คือ ความสามารถที่จะทำการใดๆ ที่ไม่เป็นการรบกวนต่อสิทธิหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น (la liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à autrui) โดยแบ่งเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญออกเป็น 3 ประเภท คือ เสรีภาพส่วนบุคคล (les libertés individuelles) เสรีภาพทางการเมือง (les libertés politiques) และเสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม (les libertés économiques et sociales)¹¹⁴

รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส กล่าวถึง เสรีภาพส่วนบุคคล (les libertés individuelles) เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต (la sûreté) ว่ามนุษย์ทุกคนจะถูกจับกุมหรือถูกปรักปรำว่ากระทำผิดตามอำเภอใจไม่ได้ การจับกุม การกล่าวโทษ การกักขัง และการสอบสวนต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย (un procès équitable) รัฐเสรีนิยมประชาธิปไตยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดแต่งตั้งทนายความเพื่อโต้แย้งข้อกล่าวหาในชั้นศาลได้ การจับกุม กักขัง และสอบสวนของเจ้าพนักงานจะมีการเลือกปฏิบัติ (les discriminations) แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ผิวสี หรือมีการทรมานให้รับสภาพอย่างไร้มนุษยธรรมไม่ได้โดยเด็ดขาด และการลงโทษทางอาญาจะมีผลย้อนหลังไม่ได้ เว้นแต่อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย (la crime de génocide) หรือการฆ่าประชาชนอย่างโหดเหี้ยม (la crime contre l'humanité)¹¹⁵

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส กล่าวถึง สิทธิส่วนบุคคล (Les droits individuels) เกี่ยวกับสิทธิในชีวิตและความปลอดภัยในชีวิต (La droit à la vie) ตามคำปรารภ (preamble) ของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1947 อนุมาตรา 11 บัญญัติไว้ว่า “รัฐจะต้องพิทักษ์รักษา คุ้มครองและเคารพในทุกชีวิตของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน และรับรองตามคำพิพากษาตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส (le Conseil constitutionnel) เลขที่ 74-54 DC ลงวันที่ 15 มกราคม 2875 “รัฐจะต้องเคารพและพิทักษ์รักษาชีวิต

¹¹⁴ “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส,” วารสารกฎหมายปกครอง, เล่มที่ 24 ตอน 1 (พฤศจิกายน 2549): น.4-8.

¹¹⁵ เพ็งอั้ง, น.9-10.

ของแต่ละบุคคล โดยปราศจากการคุกคามใดๆ และรัฐจะต้องมีมาตรการป้องกันความเสี่ยงของชีวิตของแต่ละบุคคลอย่างเสมอภาค

ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1789 หลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีที่มาจากปณิธานว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Human Right Declaration) และมีการแก้ไขปรับปรุงอีกหลายครั้ง โดยในปัจจุบันความผิดตามกฎหมายอาญาฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามความหนักเบาของจำนวนโทษจำคุกที่กำหนดไว้ คือ ความผิดเล็กน้อย (Contraventions) ซึ่งมีโทษจำคุกไม่เกิน 2 เดือน และโทษปรับ ความผิดอาญาธรรมดา (Délits) หรือ Misdemeanours ได้แก่คดีที่มีโทษจำคุกมากกว่า 2 เดือนจนถึง 7 ปี และ ความผิดอาญาร้ายแรง (Crimes) หรือ Felony โดยทั่วไปจะเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 10 ปี ขึ้นไป¹¹⁶

3.2.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย

กระบวนการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ต้องหาความสมดุลระหว่างความจำเป็นของรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นเมื่อก้าวถึงมาตรการที่กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเบื้องต้นของการดำเนินคดีก็คือ การควบคุมตัวบุคคลผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด

บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมตัวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มีดังนี้¹¹⁷

(1) ผู้ถูกควบคุมตัวต้องได้รับการแจ้งสิทธิโดยทันที

การได้รับการแจ้งสิทธิที่มีอยู่ของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวนั้นถือเป็นการคุ้มครองสิทธิที่สำคัญอันดับแรก เพราะจะทำให้ผู้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวทราบว่ามีสิทธิประการใดบ้าง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 63-1 บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิทั้งหลายของเขาโดยทันที ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด (information de l'infraction) รวมทั้งสิทธิของเขาในกรณีที่ได้รับการปล่อยตัว การที่จะรับทราบผลการดำเนินคดีของอัยการแห่งสาธารณรัฐ อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะเข้าใจถึงสิทธิทั้งหลายของเขาได้ เช่น บุคคลนั้นอยู่ในสภาพของการเมาสุรา จนครองสติไม่ได้ การแจ้งสิทธิจะต้องกระทำภายหลังที่เขาอยู่ในสภาพที่เข้าใจได้แล้ว

¹¹⁶ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, 2554), น.35-43.

¹¹⁷ อุทัย อาทิวา, รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินติ้ง, 2557), น.119-133.

(2) สิทธิได้รับการช่วยเหลือจากล่ามภาษา หรือล่ามสำหรับคนพิการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 63-3 บุคคลที่ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิทั้งหลายของเขาในภาษาที่เขาเข้าใจ และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดหาล่ามมาให้โดยไม่ชักช้า

ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีคนต่างด้าวเข้าไปพำพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีกรณีที่คนเหล่านี้ประกอบอาชญากรรมขึ้นในฝรั่งเศส ดังนั้นการจัดหาล่ามภาษาที่ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถเข้าใจภาษาได้ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศสจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลเหล่านี้ในการที่จะต่อสู้คดี จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิ

(3) สิทธิที่จะร้องขอให้แจ้งบุคคลอื่นเพื่อมาช่วยเหลือ (Droit de faire prévenir une personne)

ภายในเวลาสามชั่วโมงนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิร้องขอให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีโทรศัพท์แจ้งบุคคลซึ่งผู้ถูกควบคุมตัวพำนักอยู่เป็นประจำ หรือบิดาหรือมารดาซึ่งตนเองเป็นผู้สืบสืบสาน พี่น้องชายหญิงคนใดคนหนึ่ง หรือนายจ้างของบุคคลนั้นถึงเรื่องตนเองต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้มาช่วยเหลือตนเองได้ แต่ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีเห็นว่า เพื่อความจำเป็นสำหรับการสอบสวนไม่สมควรอนุญาตให้ตามคำร้องดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องเสนอเรื่องให้อัยการแห่งสาธารณรัฐวินิจฉัยโดยทันที

(4) สิทธิได้รับการตรวจจากแพทย์ (Examen medical)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 63-3 ผู้ถูกควบคุมตัวอาจร้องขอให้แพทย์ทำการตรวจร่างกายของตนได้ทุกขณะหรือในกรณีที่อัยการแห่งสาธารณรัฐหรือผู้พิพากษาไต่สวน หรือเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี หรือสมาชิกในครอบครัวของผู้ถูกควบคุมตัวเห็นสมควรร้องขอแพทย์ที่ทำการตรวจจะต้องรายงานผลการตรวจในใบรับรองแพทย์ว่า สุขภาพของผู้ถูกควบคุมตัวเหมาะสมกับมาตรการควบคุมตัวหรือไม่ รวมทั้งการขยายระยะเวลาการควบคุมตัว ใบรับรองแพทย์นี้จะรวมไว้ในสำนวนการสอบสวนในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นผู้เยาว์อายุไม่เกินสิบหกปี การตรวจร่างกายโดยแพทย์นี้เป็นบทบังคับให้ต้องกระทำในทุกกรณี

(5) การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques)

(ก) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 803 การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั่นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี

ในกรณีที่เป็นจำเป็นต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการดังกล่าวก็จะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูป หรือถ่ายภาพบันทึกวิดีโอ¹¹⁸

(ข) บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องไม่ถูกทรมาน ทำร้าย หรือทำให้ต่ำต้อยตามที่กำหนดไว้ในประมวลจริยธรรมของตำรวจแห่งชาติ (Le Code de déontologie de la police nationale) แม้ผู้ถูกควบคุมตัวไม่สามารถจะตอบโต้การทรมานและการดูหมิ่นการกระทำที่มีขอบของเจ้าพนักงานได้ แต่เขาสามารถร้องเรียน และหากมีการร้องเรียนเกิดขึ้น การร้องเรียนต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐจะดีกว่าการร้องเรียนต่อผู้บังคับการตำรวจ

(ค) เว้นแต่มีพฤติการณ์ขกเว้น บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับอาหารแต่ละมื้อที่ร้อน ตามเวลาปกติ และเป็นไปตามหลักการศาสนาที่เขาทั้งหลายนับถือ

(6) สิทธิที่จะพบปรึกษากับทนายความ (Entretien avec un avocat)

อดีตการดำเนินคดีของฝรั่งเศสระบบวิธีพิจารณาความแบบไต่สวนจะเป็นความลับ ดังนั้นการให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการพบปรึกษากับทนายความสองต่อสองจึงมีอยู่อย่างจำกัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสก่อนแก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ.1993 ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบทนายความได้ต่อเมื่อระยะเวลาได้ล่วงพ้น 20 ชั่วโมงไปแล้วนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว ต่อมาได้มีการตราบังคับบทบัญญัติฉบับวันที่ 4 มกราคม ค.ศ.1993 ที่สอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทุกคนมีสิทธิที่มีทนายความให้ความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-4 บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวสามารถปรึกษากับทนายความเป็นเวลา 30 นาทีได้ ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการควบคุมตัว แต่ทนายความไม่มีสิทธิขออุทธรณ์การสอบสวน

(7) สิ่งที่เจ้าพนักงานต้องกระทำในการควบคุมตัว (Le formalism de la garde à vue)

ในระหว่างการควบคุมตัว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดทำบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อประกันการเคารพสิทธิที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองแก่ผู้ถูกควบคุม ดังต่อไปนี้

¹¹⁸ Code de procédure pénale, Article 803 “Nul ne peut être soumis au port des menottes ou des entraves que s'il est considéré soit comme dangereux pour autrui ou pour lui-même, soit comme susceptible de tenter de prendre la fuite.

Dans ces deux hypothèses, toutes mesures utiles doivent être prises, dans les conditions compatibles avec les exigences de sécurité, pour éviter qu'une personne menottée ou entravée soit photographiée ou fasse l'objet d'un enregistrement audiovisuel.”

1) การจัดทำบันทึกการควบคุมตัว (La redaction d'un process verbal de garde à vue) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 64 นั้นตั้งแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดทำบันทึกการควบคุมตัวตั้งแต่ต้นจนจบการควบคุมตัว บันทึกดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดตามหนังสือเวียนที่ออกตามความในมาตรา 64 ดังนี้

- (ก) หลักฐานบ่งชี้การกระทำความผิดหรือพยายามกระทำความผิด
- (ข) วันและเวลาการเริ่มต้นการควบคุมตัว
- (ค) ข้อมูลการแจ้งสิทธิตามมาตรา 63-1 และมาตราที่เกี่ยวข้อง
- (ง) ข้อมูลที่แจ้งแก่อัยการแห่งสาธารณรัฐตามมาตรา 63 วรรคแรก
- (จ) ระยะเวลาของการสอบปากคำแต่ละครั้งตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุด
- (ฉ) ระยะเวลาของการพักตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด
- (ช) ชื่อเรียกเรื่องการใช้สิทธิทั้งหลายของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัว และการดำเนินการตามข้อเรียกร้องดังกล่าว
- (ซ) วันและเวลาที่บุคคลผู้ที่ถูกควบคุมตัวได้รับการปล่อยตัว หรือถูกนำตัวไปยังตุลาการผู้มีอำนาจ

(ฅ) สำหรับผู้เยาว์ในบันทึกการควบคุมตัวจะต้องระบุข้อมูลของบิดามารดาและความรวดเร็วของการดำเนินคดีที่เจ้าพนักงานได้กระทำลงเพื่อประกันว่าสิทธิของผู้เยาว์จะได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติของมาตรา 4 และ มาตรา 4-1 ของรัฐกฤษฎีกาฉบับลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1945 (La loi des mineurs – กฎหมายผู้เยาว์)

2) การลงชื่อในบันทึกการควบคุมตัว บุคคลจะต้องลงชื่อในการบันทึกที่กล่าวมาทั้งหมด นอกจากนั้นการบันทึกบางรายการจะต้องนำมาลงไว้ในสมุดทะเบียนของการควบคุมตัวเป็นการบันทึกพิเศษที่จะต้องเก็บรักษาไว้ในสถานีตำรวจหรือที่ทำการของทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจ การบันทึกรายการพิเศษนี้จะต้องประกอบด้วย

- (ก) วันของการเริ่มและสิ้นสุดการควบคุมตัว
- (ข) การยกเลิกการควบคุมตัว
- (ค) เวลาพัก
- (ง) เวลาของการสอบปากคำ บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องลงชื่อกำกับในบันทึกดังกล่าวการทำบันทึกเช่นนี้มีผลเป็นการควบคุมภายหลังของการควบคุมตัว

(8) หน้าที่ตามกฎหมาย (Obligations légales)

นอกเหนือจากกรณี ตำรวจหรือทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจกระทำกรณที่ได้รับคำสั่งมอบหมายจากผู้พิพากษาไต่สวน หรือในกรณีเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดซึ่งหน้า

ประชาชนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องเปิดบ้านให้แก่พนักงานสอบสวนเข้าไป และไม่มีหน้าที่ต้องยอมรับการค้นที่กระทำลงในการสอบสวนเบื้องต้น การกระทำดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมของประชาชนอย่างชัดแจ้งและเป็นลายลักษณ์อักษร

ประชาชนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องตามพนักงานสอบสวนไปยังที่ทำการของตำรวจ แต่ในกรณีที่มีการปฏิเสธ อัยการแห่งสาธารณรัฐสามารถบังคับประชาชนโดยใช้กองกำลังสาธารณะ (la force publique) ได้โดยเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะยื่นคำร้องต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐได้ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 78 เพื่อให้อัยการแห่งสาธารณรัฐให้อำนาจในการบังคับบุคคลให้ติดตามเจ้าพนักงานของกองกำลังสาธารณะไปได้

(9) การพ้นจากการควบคุมตัว (Sortie de garde à vue)

บุคคลจะพ้นจากการควบคุมตัวเมื่อครบกำหนดระยะเวลาของการควบคุมตัว หรือเมื่อการควบคุมตัวสิ้นสุดลงก่อนครบกำหนด โดยอาจจะมีการดำเนินการและใช้มาตรการดังต่อไปนี้

1) การพ้นจากการควบคุมตัวโดยปราศจากการฟ้อง (Sortie sans poursuite)

บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอาจได้รับการปล่อยตัวโดยปราศจากการดำเนินคดีหลังจากนั้น คำสั่งดังกล่าวกระทำโดยอัยการแห่งสาธารณรัฐซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุที่จะต้องดำเนินการฟ้องคดี แต่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอาจได้รับการปล่อยตัวโดยการสอบสวนยังดำเนินต่อไปได้ ในกรณีนี้บุคคลนั้นอาจถูกนำตัวมาควบคุมต่ออีกได้ภายในระยะเวลาสูงสุดของการควบคุมตัวได้ตามกฎหมาย ดังนั้น บุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวแล้ว 38 ชั่วโมงแล้วได้รับการปล่อยตัวในขณะที่การสอบสวนยังดำเนินต่อไป บุคคลนั้นจึงอาจถูกนำตัวมาควบคุมในภายหลังต่อไปได้อีกแต่ไม่เกิน 10 ชั่วโมง รวมเป็น 48 ชั่วโมง

2) การไต่ถามทางอาญา (Médication pénale) พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจให้มีการไต่ถามทางอาญาก่อนที่จะมีการฟ้องคดีก็ได้ และถ้าการไต่ถามทางอาญาไม่สำเร็จ ก็อาจกลับมาฟ้องคดีได้ต่อไป แต่ถ้าการไต่ถามสำเร็จ คดีก็ยุติ (le classement sans suite)

3) การฟ้องคดี (Engagement des poursuites) เมื่ออัยการแห่งสาธารณรัฐต้องใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีแล้ว สามารถใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งดังต่อไปนี้

(ก) สั่งยุติคดีภายใต้เงื่อนไข

(ข) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัว และส่งเรื่องเข้าสู่การใช้มาตรการความตกลงทางอาญา (la composition pénale)

(ค) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัว โดยไม่มีการเรียกให้ปรากฏตัวต่อหน้าศาล แต่จะเรียกตัวบุคคลดังกล่าวในภายหลัง

(ง) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัว และออกคำสั่งเรียกให้มาปรากฏตัว (citation à comparaitre) รายละเอียดในคำสั่งจะต้องประกอบด้วย วันที่ เวลา และสถานที่ของการดำเนินคดี รวมทั้งการกระทำที่บุคคลดังกล่าวถูกกล่าวหา และบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมัจฉิมมาโทษ (Les délits) ดังกล่าว

(จ) นำตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไปพบผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งต้องกระทำโดยอัตโนมัติในกรณีที่เป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes) ส่วนในกรณีที่เป็นความผิดมัจฉิมมาโทษ พนักงานอัยการจะส่งเรื่องไปให้ผู้พิพากษาไต่สวนต่อเมื่อลักษณะของความผิดนั้นมีความซับซ้อน หรือมีผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหลายคน ผู้พิพากษาจะวินิจฉัยว่ามีเหตุในการที่จะสั่งขังชั่วคราว (La détention provisoire) หรือไม่

(ฉ) ส่งตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวให้พนักงานอัยการในกรณีบุคคลนั้นจะถูกนำตัวมาเสนอต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งจะเป็นผู้แจ้งให้ทราบถึงการกระทำที่ผู้ถูกควบคุมตัวถูกกล่าวหา และอาจทำการรวบรวมคำให้การของเขาไว้ด้วย ในทุกขั้นตอนระหว่างการดำเนินคดีในชั้นอัยการพนักงานอัยการสามารถที่จะสั่งยุติคดีได้เสมอ หรือตัดสินใจให้ใช้มาตรการไกล่เกลี่ยทางอาญา หรือความตกลงทางอาญาดังกล่าวมาแล้ว หรือ มิฉะนั้นพนักงานอัยการอาจดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) เสนอวิธีพิจารณาให้ผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏตัวโดยรับสารภาพก่อนว่าได้กระทำความผิด (par reconnaissance préalable de culpabilité) (2) ใช้ดุลพินิจให้ส่งตัวผู้ถูกควบคุมตัวไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลโดยทันที (en comparution immédiate) (3) ใช้ดุลพินิจให้ส่งตัวไปให้ปรากฏตัวต่อหน้าศาลในภายหลัง (en comparution différée) ภายในกำหนดเวลาระหว่างสิบวันและสองเดือน พนักงานอัยการจะสั่งให้ผู้ต้องหาไปปรากฏตัว (une citation à comparaitre) พร้อมแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิด สถานที่ และเวลาของการพิจารณาคดี จะไม่มีการใช้วิธีการขังชั่วคราวในกรณีนี้ แต่อาจมีการใช้มาตรการควบคุมทางตุลาการ (le control judiciaire)

(10) การอุทธรณ์

3.2.2 การใช้เครื่องพันธนาการและมาตรการในการควบคุมตัวจำเลย

การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบที่ค้นหาความจริงโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหา แนวความคิดนี้ถือว่าเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับเสียหายคือรัฐ เนื่องจากการกระทำความผิดนั้นกระทบถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม แม้

ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจะเป็นความเสียหายโดยตรง ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองต้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดี¹¹⁹

อดีตการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสฉบับปี ค.ศ. 1810 ในมาตรา 12 บัญญัติว่า “ผู้ต้องโทษประหารชีวิตให้นำไปตัดศีรษะ” อันมีลักษณะคล้ายโทษที่กำหนดไว้ในประเทศต่างๆ กล่าว คือ มีโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน นอกจากนี้การลงโทษยังมีลักษณะของการทรมาน โหดร้ายด้วยการกระทำทรมานต่อเนื่องต่อตัวร่างกายของผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการล่ามโซ่ การตีตรวน การตัดข้อมือ รวมทั้งการบังคับให้ทำงาน และการเนรเทศ ซึ่งวิธีการลงโทษประหารชีวิตของฝรั่งเศสสำหรับความผิดร้ายแรงนั้นทรมานโหดร้ายมาก เช่น ความผิดฐานประทุษร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์ (Lèse-majesté) วิธีการลงโทษสำหรับผู้กระทำ คือ การผูกแขนขาผู้ต้องโทษติดกับม้าสี่ตัวแล้วบังคับม้าให้ดึงร่างของผู้ต้องโทษจนขาดออกจากกัน หรือความผิดฐานดูหมิ่น หรือลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Sacrilèges) วิธีการลงโทษสำหรับผู้กระทำ คือ การเผาทั้งเป็น แต่ปัจจุบันถูกยกเลิกไปแล้วทั้งฉบับ โดยการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ ค.ศ. 1993 ต่อมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้มีการพัฒนาแนวคิดของทฤษฎีการลงโทษทางอาญา และทฤษฎีอาชญาวิทยาในทวีปยุโรปเป็นอย่างมาก โดยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของระบบเบเรินนิยมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำให้มีผลกระทบต่อวิวัฒนาการของระบบการลงโทษในกฎหมายฝรั่งเศส เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรป¹²⁰

ฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งในทวีปยุโรปที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดในการลงโทษของซีซาร์ เบ็คคาเรีย มีการออกกฎหมายมาเพื่อยกเลิกการลงโทษที่มีลักษณะของการทรมานและทรมานโหดร้าย คือ รัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1832 ได้ยกเลิกการลงโทษที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายโดยตรง คือ การล่ามโซ่ การตีตรวน การตัดข้อมือ และได้ยกเลิกการริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นโทษที่ลงควบคู่ไปกับโทษจำคุก ต่อมาได้มีรัฐกฤษฎีกาฉบับที่ 60-529 ลงวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1960 ยกเลิกการบังคับให้ทำงานและการเนรเทศ¹²¹

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques) ในมาตรา 803 บัญญัติไว้ว่า “การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำ

¹¹⁹ อุทัย อาทิวา, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 117, น.50.

¹²⁰ เพิ่งอ้าง, น.7-9.

¹²¹ Frédéric DESPORTES et Francis LE GUENHEC, “LE NOUVEAU DROIT PENAL,”

โดยอัตโนมัติไม่ได้ จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่า จะเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั้นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี

ในกรณีที่จำเป็นจะต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการดังกล่าวจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูปหรือถ่ายภาพบันทึกวิดีโอ¹²² และตามข้อกำหนดของประมวลจริยธรรมของตำรวจแห่งชาติ (Le Code de déontologie de la police nationale) แม้ผู้ถูกควบคุมตัวไม่สามารถจะตอบโต้การทุบตีและการดูหมิ่นการกระทำที่มีขอบของเจ้าพนักงานได้ แต่เขาสามารถร้องเรียน และหากมีการร้องเรียนเกิดขึ้น การร้องเรียนต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐจะดีกว่าการร้องเรียนต่อผู้บังคับการตำรวจ เว้นแต่มีพฤติการณ์ขกเว้น บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับอาหารแต่ละมื้อที่ร้อน ตามเวลาปกติ และเป็นไปตามหลักการศาสนาที่เขาทั้งหลายนับถือ¹²³

3.3.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล

ภายหลังจากที่มีการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ส้มล้างอำนาจของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789 สมัชชาแห่งชาติฝรั่งเศสก็ได้ประกาศใช้ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและของพลเมืองแห่งฝรั่งเศส (Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen) โดยรับรองสิทธิของประชาชนที่สำคัญๆ คือ ย้ำว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยมีความเป็นอิสระและสิทธิเท่าเทียมกัน” รับรองสิทธิในเสรีภาพ สิทธิในทรัพย์สิน ปลอดภัย และการต่อต้านการกดขี่เสรีภาพในการพูด โดยเสรี การพิมพ์โดยเสรี เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพปลอดภัยจากการจับกุมตามอำเภอใจ เป็นต้น โดยปฏิญญานฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นศาสนรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด และยอมรับว่าเป็นแม่บทของการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติในโอกาสต่อไปเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางสำหรับทุกประเทศนำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสทุกฉบับจึงให้ความสำคัญและเคารพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นการรับรองและการเคารพ

¹²² Code de procédure pénale, Article 803 “Nul ne peut être soumis au port des menottes ou des entraves que s'il est considéré soit comme dangereux pour autrui ou pour lui-même, soit comme susceptible de tenter de prendre la fuite.

Dans ces deux hypothèses, toutes mesures utiles doivent être prises, dans les conditions compatibles avec les exigences de sécurité, pour éviter qu'une personne menottée ou entravée soit photographiée ou fasse l'objet d'un enregistrement audiovisuel. W

¹²³ อุทัย อาทิวา, อ้างแล้ว เิงจรรรที่ 117, น.124-125.

ลัทธิปัจเจกชนนิยมที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างอิสระและมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน เป็นลัทธิธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีอาจบล้างได้อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือองค์กรของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นหลักประกันว่าทุกคนจะเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันและได้รับความเป็นธรรม ต่อมากลายเป็นบรรทัดฐานว่า “สังคมหรือรัฐจะเกิดขึ้นได้แต่เพียงบุคคลและเพื่อความสงบสุขของบุคคลเท่านั้น (la société n'existe que par l'individu et pour l'individu)” ซึ่งที่มาของสิทธิและเสรีภาพมาจาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 รัฐธรรมนูญทุกฉบับจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ค.ศ.1958 ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน อนุสัญญาพิทักษ์รักษาสหประชาชาติแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1953 และ ข้อตกลงแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1966 ที่สาธารณรัฐฝรั่งเศสให้การเคารพและรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อธำรงไว้ซึ่งระบบเสรีประชาธิปไตย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ให้ความสำคัญและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกี่ยวกับเสรีภาพส่วนบุคคลในเรื่องความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตว่าการทรมานให้รับสารภาพอย่างไร้มนุษยธรรมไม่ได้โดยเด็ดขาดนอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques) ในมาตรา 803 อันเป็นการปฏิบัติตามหลักรัฐธรรมนูญ สิทธิในการป้องกันตามข้อ 16 ของปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง¹²⁴ ดังนั้นเมื่อจำเลยไปปรากฏตัวที่ต่อศาลจะปราศจากเครื่องพันธนาการ โดยข้อจำกัดหลักที่ใช้เครื่องพันธนาการจะใช้ได้เฉพาะในกรณีที่ต้องป้องกันไม่ให้นักโทษทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายตนเองหรือผู้อื่น หรือในบางกรณีมีการใช้กุญแจมือสำหรับการเคลื่อนย้ายออกห้องขังนักโทษเพื่อป้องกัน "อันตราย" อันมีจุดหมายที่จะทำให้การใส่เครื่องพันธนาการของนักโทษไม่สามารถเคลื่อนไหว

3.3 ญี่ปุ่น

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่นในยุคสมัยโชกุน (Shogunate) ภายหลังจากสิ้นสุดของยุคตระกูล Tokugawa และ เริ่มเข้าสู่ยุค Meiji ในปี ค.ศ.1872 มีความพยายามจะแยกอำนาจบริหารและตุลาการออกจากกันและกำหนดตำแหน่งอัยการและผู้พิพากษา แต่การแบ่งแยกอำนาจไม่อาจ

¹²⁴ สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561, จาก https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/qpc_3396/cour_cassation_3643/803_2_19109.html.

เป็นจริงในทางปฏิบัติ เนื่องจากกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผู้พิพากษามีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้พิพากษาและอัยการ ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีน หากมีข้อพิพาทคู่กรณีจะพยายามยุติข้อขัดแย้งด้วยตนเอง เหตุเพราะไม่มีระบบศาล ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความ หากไม่สามารถยุติได้ก็จะนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของฝ่ายบริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้พิพากษาและอัยการที่ได้รับการแต่งตั้งมาประจำในแต่ละท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินในฐานะผู้พิพากษา (Magistrate) ภายหลังการพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้ชนะสงครามได้เข้ามาปกครองในระหว่างปี ค.ศ.1945-1952 และได้ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ในปี 1947 (Show Constitution) กำหนดให้อำนาจทางการเมืองต้องกระทำผ่านรัฐสภา (Diet) ซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร (The House of Representatives) ที่สมาชิกผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และวุฒิสภา (The House of Councilors) ที่สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง 6 ปี โดยเฉพาะจักรพรรดิ (Emperor) ถูกกำหนดสถานะเพียงสัญลักษณ์ (Symbolic role) ไม่มีอำนาจบริหารใดๆ ดังที่เคยมีในรัฐธรรมนูญเดิม (Meiji Constitution) อีกต่อไป ระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากอิทธิพลของระบบกฎหมาย Anglo-American โดยศาลแยกเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมในญี่ปุ่นก็ไม่ใช่ที่ยอมรับจากประชาชนเนื่องจากประชาชนมีความเชื่อมั่นและยึดถือปฏิบัติตามคำสอนของขงจื้อ (Confucian philosophy) ที่ให้ความสำคัญต่อความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์การยุติข้อพิพาทจึงควรทำด้วยการประนีประนอมระหว่างคู่พิพาทมากกว่าการมุ่งร้ายเอาโทษ การนำเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นสู่ศาลจึงนับเป็นเรื่องที่น่ารังเกียจหรือนำคำหยาบคายได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวการควบคุมทางสังคมมีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าระบบกฎหมายตามแนวทางสมัยใหม่ของสังคมตะวันตก¹²⁵

ในญี่ปุ่น ผู้มีอาชีพทางกฎหมาย อาทิเช่น ทนายความ อัยการ หรือผู้พิพากษา จะต้องจบปริญญาสาขาใดก็ได้มาก่อนและผ่านการสอบเนติบัณฑิต (The National Bar Examination) จากสถาบันเนติบัณฑิตแห่งชาติ (The National Bar) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1925 เมื่อผ่านการทดสอบแล้วจะต้องฝึกอบรม 18 เดือน ที่สถาบันวิจัยและฝึกอบรมของหน่วยงานในสังกัดของศาลฎีกา (The legal Research and Training Institute of the Supreme Court) เมื่อการฝึกอบรมแล้วเสร็จ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะสามารถประกอบอาชีพทนายความ อัยการ และผู้ช่วยผู้พิพากษาได้ การที่อัยการผู้พิพากษา และ ทนายความมีคุณสมบัติอย่างเดียวกัน หากอัยการ ผู้พิพากษาออกจากตำแหน่งก็สามารถไปประกอบอาชีพทนายความได้ ต่อมาในปี ค.ศ.2004 มีการจัดตั้งการเรียนกฎหมาย (Law

¹²⁵ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, อ่างแล้ว เริงอรุณที่ 116, น.67-81.

School) โดยจะเป็นการเรียนหลังจากจบปริญญาตรีมาแล้วอันเป็นการนำมาสู่การปรับปรุงใหม่ของระบบการเรียนการสอนเนติบัณฑิตในปี ค.ศ.2006 ซึ่งการสอบเนติบัณฑิตจะเป็นไปตามหลักสูตรของ Law School

อย่างไรก็ตามเนื่องจากญี่ปุ่นไม่อนุญาตให้เอกชนฟ้องคดีอาญาเพื่อป้องกันการแก่งแย่งดำเนินคดีกันและใช้คดีอาญาเป็นเครื่องมือเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น จึงมีข้อยกเว้นหลัก Monopolization of Prosecution ที่เรียกว่า Quasi-Prosecution ในกรณีที่ถูกคดีไม่เห็นด้วยในการสั่งไม่ฟ้องของอัยการและได้ยื่นคำร้องต่ออัยการแล้ว ยังไม่พอใจคำตัดสินในคำร้องของอัยการดังกล่าว อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีหากศาลได้สวนแล้วไม่พบเหตุเพียงพอที่จะฟ้องคดีเพื่อลงโทษจำเลยได้ศาลจะสั่งยกคำร้อง หากเห็นว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอจะสั่งแต่งตั้งทนายเพื่อทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีแทน¹²⁶

การดำเนินคดีอาญาในศาลเริ่มโดยพนักงานอัยการยื่นคำฟ้องต่อศาล (Filing a charge sheet) ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นซึ่งอาจเป็นศาลในเขตที่ได้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น หรือศาลที่ตั้งอยู่ในเขตที่เป็นภูมิลำเนาของจำเลย หรือศาลที่จำเลยมีที่อยู่ปัจจุบัน¹²⁷ ศาลจะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาจะไม่ทราบข้อเท็จจริงใดนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำฟ้องเพื่อป้องกันการเกิดความไม่เป็นกลางหรืออคติใดๆ ต่อคดี ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 3 ปี หรือคดีที่มีโทษประหารชีวิตจะต้องดำเนินคดีโดยมีทนายจำเลย (Defense counsel) ร่วมในการพิจารณาด้วยเสมอโดยรัฐจะต้องมีหน้าที่จัดหาทนายให้ในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายหรือไม่สามารถจ้างทนายได้ กระบวนการดำเนินคดีในศาลอาจจำแนกร่างๆ ได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ การเริ่มกระบวนการพิจารณา (Opening processing) การตรวจพยานหลักฐาน (Examination of evidence) การแถลงปิดคดี (Closing arguments) และการพิพากษา (Rendition of Judgment) ในกระบวนการพิจารณา ศาลจะสอบถามชื่อ สกุลของจำเลยเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่ปรากฏต่อศาลคือจำเลยในคดี หลังจากนั้นอัยการอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง ก่อนจำเลยจะให้การใดๆ ในคดีจะต้องมีการแจ้งให้จำเลยทราบสิทธิที่จะไม่ให้การ (Rights to remain silent) และขั้นตอนต่อไปทนายจำเลยในการแถลงเปิดคดี ส่วนการตรวจพยานหลักฐาน เริ่มจากพนักงานอัยการแถลงยืนยันบัญชีระบุพยานที่ประกอบด้วยพยานหลักฐานที่จำเป็นในการใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลยศาลจะสอบถามพร้อมฟังความคิดเห็นของจำเลยเพื่อให้ศาลทำการตรวจพยานหลักฐาน และศาลจะสอบถามพร้อมฟังความคิดเห็นของ

¹²⁶ The Code of Criminal Procedure Article 262-269.

¹²⁷ The Code of Criminal Procedure Article 2 (1) “The territorial jurisdiction of the courts shall be determined by the place where the crime was committed, the place where the domicile or the residence of the accused is located, or the place where the accused is at present.”

ทนายฝ่ายจำเลยก่อนจะพิจารณาว่าพยานหลักฐานใดได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือเกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีหรือไม่ ก่อนจะมีคำสั่งรับบัญชีระบุพยาน ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพทนายจำเลยอาจจะอ้างเหตุบรรเทาโทษ (Extenuation) เพื่อขอให้ศาลลงโทษสถานเบาก็ได้

3.1.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย

การดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นจะสอดคล้องกับบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่น (Japanese Bill of Rights) อันหลักประกันสิทธิเกี่ยวกับผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ดังนี้¹²⁸

(1) สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

ผู้ต้องหาคดีอาญา ในญี่ปุ่นมีสิทธิ ดังนี้ คือ ผู้ต้องหาได้รับการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิทธิได้รับการแจ้งข้อหา สิทธิแต่งตั้งทนายความและได้รับการช่วยเหลือจากทนายสิทธิที่จะไม่ให้การ สิทธิอุทธรณ์คำสั่งการควบคุมตัวชั้นสอบสวน และถ้าผู้ต้องหาไม่เข้าใจภาษาญี่ปุ่นเจ้าหน้าที่ต้องจัดหาล่ามให้

(2) สิทธิที่จะรับประกันตัว

เมื่ออัยการฟ้องคดียังศาลแล้ว จำเลย ญาติพี่น้องหรือทนายความของจำเลยมีสิทธิขอประกันตัวได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 89 บัญญัติว่า “เมื่อคำร้องขอประกันตัว ให้ศาลอนุญาตเว้นแต่ในกรณีดังนี้

1) เมื่อจำเลยถูกฟ้องในความผิดที่มีโทษขั้นสูงให้ประหารชีวิต หรือ จำคุกโดยบังคับใช้แรงงานหรือไม่บังคับใช้แรงงานขั้นต่ำเกินกว่าหนึ่งปี

2) เมื่อจำเลยเคยได้รับโทษถึงที่สุดในความผิดให้ประหารชีวิต หรือได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษจำคุกกว่าสิบปีโดยบังคับใช้แรงงานหรือไม่บังคับใช้แรงงาน

3) เมื่อจำเลยเป็นผู้กระทำผิดคดีฉ้อโกง เคยถูกลงโทษจำคุกเกินกว่าสิบปีโดยบังคับใช้แรงงานหรือไม่บังคับใช้แรงงาน

4) เมื่อมีเหตุเพียงพออันสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะทำลายพยานหลักฐาน

5) เมื่อมีเหตุเพียงพออันสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะทำร้ายร่างกาย หรือทำอันตรายทรัพย์สินของผู้เสียหาย หรือบุคคลอื่นซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นผู้รู้เห็นในการพิจารณาคดีนั้นหรือญาติของเขา หรือจำเลยอาจกระทำการข่มขู่บุคคลนั้น

6) เมื่อไม่รู้ชื่อหรือที่อยู่ของจำเลย

(3) การสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)

¹²⁸ ณรงค์ ใจหาญและคณะ,อ้างแล้ว **เชิงอรรถที่ 108**, น.125-130.

การพิจารณาว่าจำเลยกระทำความผิดจะต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยแล้วเท่านั้น การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลยได้ การสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดี เริ่มตั้งแต่การสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีและจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป

(4) ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof)

พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับองค์ประกอบของความผิด และปัจจัยต่างๆ ที่จะทำให้จำเลยถูกลงโทษ ถ้าพนักงานอัยการพิสูจน์ยืนยันข้อเท็จจริงมิได้ ศาลจะไม่รับฟังข้อเท็จจริงนั้นและพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (In Dubio pro Reo)

(5) ระบบการตั้งข้อหา (System of Count)

พนักงานอัยการจะต้องบรรยายข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดโดยแสดงให้เห็นว่าข้อกล่าวหาข้อเดียวหรือหลายข้อ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวต้องมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบความผิดที่ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐาน หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานไม่อาจพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างได้หรือข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ข้อกล่าวหาเป็นความผิดอื่นที่น้อยกว่า ศาลสามารถพิจารณาพิพากษาให้จำเลยรับผิดในความผิดที่มีโทษน้อยกว่าได้

(6) การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย (Public Trial)

การพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ (รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นมาตรา 82) และจำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาโดยเร็ว (รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น มาตรา 37 (1))

การพิจารณาคดีโดยไม่เปิดเผยอาจกระทำได้ในกรณีที่ศาลเห็นว่าการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยจะเป็นภัยอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีความผิดทางการเมือง ความผิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ หรือ สิทธิประชาชนตามรัฐธรรมนูญจะต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเสมอ

(7) ในการฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการจะเสนอพยานหลักฐานหรือสิ่งใดๆ ซึ่งจะทำให้ศาลมีกรอบในการวินิจฉัยล่วงหน้ามิได้

การเสนอพยานหลักฐานจะมีเพียงคำฟ้องเท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้ศาลเริ่มต้นการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยด้วยจิตใจที่ปราศจากอคติตั้งแต่วันแรก และเป็นหลักประกันว่าศาลจะพิจารณาคดีโดยไม่ลำเอียง

(8) การแจ้งสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

การเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาคดีโดยระบุตัวจำเลยแล้ว อัยการจะอ่านคำฟ้องบรรยายข้อกล่าวหา หลังจากนั้นศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบสิทธิต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิที่จะไม่ให้การ หรือสิทธิที่จะไม่ตอบคำถามใดคำถามหนึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ศาลจะต้องเปิดโอกาสให้จำเลยและทนายความแถลงการณ์เกี่ยวกับคดี

(9) พยานบอกเล่าจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานมิได้

เว้นแต่กฎหมายจะอนุญาตให้รับฟังได้ มีข้อยกเว้น 2 ประการ คือ

1) เจื่อนใจในเรื่องความจำเป็น และความน่าเชื่อถือของพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 321 และ 322

2) โดยความยินยอมของกลุ่มความและศาลเห็นสมควรให้รับฟังได้

(10) จำเลยจะไม่ถูกบังคับให้สารภาพ การทรมาน หรือ การข่มขู่ หรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการจับ โดยการหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังจะรับฟังเป็นพยานมิได้ รวมทั้งคำรับสารภาพที่มีข้อสงสัยว่ามีได้เป็นไปด้วยความสมัครใจของจำเลย ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น มาตรา 36 (2) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 319 (1) มีวัตถุประสงค์ให้คำรับสารภาพของผู้ต้องหาและจำเลยเป็นไปด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อป้องกันคำให้การเท็จ เป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหาและจำเลย โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ให้การ และเพื่อป้องกันการได้มาซึ่งคำสารภาพโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

(11) การไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ในการพิจารณาว่าพยานหลักฐานได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ศาลสูงจะพิจารณากระบวนการพิจารณาคดีที่กระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ระดับของการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย และเจตนาของพนักงานสอบสวน

(12) การพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว หลักประกันเรื่องนี้ ได้บัญญัติไว้ในข้อบังคับในการพิจารณาคดี

3.3.2 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

การพัฒนากฎหมายราชภัณฑ์ของญี่ปุ่นมีความเข้มแข็ง โดยได้แนวคิดมาจากกฎหมายและระบบงานราชภัณฑ์ของยุโรปและอเมริกา งานราชภัณฑ์ของญี่ปุ่นจะดำเนินการอยู่บนหลักการพื้นฐานของกฎหมายราชภัณฑ์ ซึ่งเกิดขึ้นและนำมาใช้พร้อมๆ กับกฎหมายอาญาของญี่ปุ่นที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากประมวลกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยมี Akira Masaki เป็น

ผู้เริ่มการทัณฑ์วิฑาในญี่ปุ่น และให้ความสำคัญกับกฎหมายบังคับโทษอาญาในราชทัณฑ์ จนกระทั่งมีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย และมีการปรับปรุงต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันเพื่อให้ทันสมัย มีกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูผู้กระทำผิดอาญา การช่วยเหลือในการเข้าและออกจากคุก มีสถานบันที่จัดไว้โดยเฉพาะสำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดที่เป็นผู้หญิง กฎหมายเรือนจำ (Prison Law of 1908) อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการ ในการปฏิบัติต่อนักโทษมีความเจริญก้าวหน้ามากใน ค.ศ.1933 ต่อมามีการจำแนกนักโทษอย่างเป็นทางการเป็นระบบในปี ค.ศ.1972 ในกว่า 10 ปีที่ผ่านมาญี่ปุ่นให้ความสำคัญของกับเรื่องการป้องกันยับยั้งการกระทำผิดในทางอาญา ส่วนการแก้แค้นทดแทนตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษยังคงมีอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด และนับตั้งแต่มีการจัดระบบราชทัณฑ์ในปี 1933 เป้าหมายและทิศทางของงานราชทัณฑ์มีการพัฒนาดีขึ้น และให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิดเป็นหลักโดยมีส่วนที่เป็นสาระสำคัญสองส่วนที่อยู่ร่วมกัน คือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษ และเป้าหมายของการบังคับโทษทางอาญา¹²⁹

กฎหมายของญี่ปุ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย ได้แก่ กฎหมายเรือนจำ (The Prison Law) ค.ศ.1908 แก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ.1953 และ ข้อบังคับ กฎหมายเรือนจำ (The Prison Law Enforcement Regulations) ปี ค.ศ.1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.1970

จากการศึกษากฎหมายเรือนจำ (The Prison Law) ค.ศ.1908 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.1953 มีการบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อจำเลยโดยการใช้เครื่องพันธนาการไว้ในหมวดที่ 4 (Chapter IV) ว่าด้วยความปลอดภัย (Security)¹³⁰ ดังนี้

มาตรา 19 “ในกรณีที่เกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี หรือใช้ความรุนแรง หรือฆ่าตัวตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำ อาจใช้เครื่องพันธนาการได้”

วรรค 2 “ชนิดของเครื่องพันธนาการให้เป็นไปตามข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรม”¹³¹

¹²⁹ ธาณี วรภัทร์, การบังคับโทษจำคุก, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.161-162.

¹³⁰ The United Nation Asia and Far East Institute. (UNAFEI). (n.d.). Criminal Justice Legislation of Japan. p.204.

¹³¹ The Prison Law, Article 19 (Instruments of restraint) WIn case there is a fear of escape of an inmate or of his committing violence or suicide, or in case an inmate is outside the prison, instruments of restraint may be used. 2. The kinds of the instruments of restraint shall be provided for by Ministry of Justice Ordinance.”

ส่วนกฎข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่น เรียกว่า ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ (The Prison Law Enforcement Regulations) ปี ค.ศ.1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.1970 มีการบัญญัติชนิดและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการ ไว้ในหมวดที่ 4 (Chapter IV) ว่าด้วยความปลอดภัย (Security)¹³² ดังนี้

ข้อ 48 “เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขัง ให้ใช้ได้ 4 ชนิด ดังต่อไปนี้

- (1) เสื้อรัดตัวหรือเสื้อเกราะ
- (2) ผ้าปิดปากหรือที่ครอบปาก
- (3) กุญแจมือ
- (4) เชือกผูกข้อมือ

การใช้เครื่องพันธนาการชนิดอื่น โดยเฉพาะ ต้องกำหนดเงื่อนไข โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม”¹³³ ซึ่งปกติผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจสั่งในการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีฉุกเฉินซึ่งต้องรายงานการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้บังคับบัญชาการโดยเร็วที่สุด

การใช้เครื่องพันธนาการในญี่ปุ่น ในกรณีเป็นที่เกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี หรือใช้ความรุนแรง หรือฆ่าตัวตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังจำเป็นต้องออกนอกเรือนจำอาจใช้เครื่องพันธนาการได้¹³⁴

การใส่กุญแจมือ รวมถึงเชือกมัดข้อมือผู้ต้องหา จะทำได้กรณีเดียว คือ เมื่อผู้ต้องหาจะทำร้ายผู้อื่นหรือฆ่าตัวตาย และศาลสูงของญี่ปุ่นเคยพิจารณาไม่อนุญาตให้ใส่กุญแจมือหรือผูกข้อมือ ไว้ด้านหลังตัว ให้ผูกไว้ด้านหน้าตัวและกรณีอื่นๆ ที่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องหอย่างหนัก¹³⁵

- 1) เมื่อผู้นั้นไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังรายอื่นได้อย่างสงบสุข
- 2) เมื่อผู้นั้นมีความพยายามที่จะกระทำรุนแรงต่อผู้ต้องขังรายอื่น และอาจเป็นอันตรายต่อการรักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่

¹³² The United Nation Asia and Far East Institute. (UNAFEI). Op.cit. p.218-219.

¹³³ The Prison Law, Enforcement Regulations Article 48 “The instruments of restraint shall be of the following four kinds: (1) straight Jacket (2) Gag (3) Handcuff (4) Arresting rope. 2. The make of the restraining devices shall be stipulated by the Minister of Justice.”

¹³⁴ ธาณี วรภัทร์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 129, น.167.

¹³⁵ จิรวุฒิ ลิปิพันธ์และคณะ, “สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา,” รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549) น.66-67.

3) เมื่อผู้นั้นตรวจพบอาการทางจิต หรือได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำของผู้ต้องขังรายอื่น

3.3.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล

ญี่ปุ่นปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ปัจจุบันญี่ปุ่นใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่สองชื่อว่า รัฐธรรมนูญสมัยโชวะอัน มีจุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงญี่ปุ่นให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ประกาศใช้วันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ.1946 มีผลบังคับใช้ 3 พฤษภาคม ค.ศ.1947 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นถูกควบคุมโดยฝ่ายสัมพันธมิตร ภายใต้การนำของพลเอกอัลลาส แม็คอาเธอร์ (Douglas MacArthur) และได้มีการจัดการปฏิรูปสังคมและการเมืองในญี่ปุ่น รวมทั้งจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนรัฐธรรมนูญเมจิฉบับปี ค.ศ.1889 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหลักการที่สหรัฐอเมริกาและฝ่ายสัมพันธมิตรได้วางไว้ คือ การคงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่มีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นประมุข แต่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน สมเด็จพระจักรพรรดิถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวญี่ปุ่นเท่านั้น¹³⁶ ตามมาตรา 1 ที่บัญญัติไว้ว่า “พระจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งญี่ปุ่นและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนชาวญี่ปุ่น ฐานะดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเห็นพ้องของประชาชนชาวญี่ปุ่นซึ่งดำรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย” สำหรับเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนชาวญี่ปุ่นนั้น ได้มีบัญญัติไว้ในหมวด 3 มีจำนวน 30 มาตราตั้งแต่มาตรา 10 ถึง มาตรา 40¹³⁷

ส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ฉบับปัจจุบันให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคลในคดีอาญามีเป็นผลให้สิทธิของบุคคลในการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีของศาล รวมถึงสิทธิของจำเลยก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น¹³⁸ ดังต่อไปนี้

¹³⁶ “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น,” อ้างแล้ว เิงอรธที่ 114, น.64-68.

¹³⁷ ชาญวิทย์ ชัยกันย์, “หลักประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น,” วารสารวิชาการศาลปกครอง, ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2551) น.66-67.

¹³⁸ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สุดา วิสชุดพิชญ์, ผู้แปล, รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2541)

มาตรา 11 “ประชาชนจะไม่ถูกกีดกันจากการได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทั้งปวง สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญนี้ให้การรับรองต่อประชาชน เป็นสิทธิถาวรอันจะละเมิดมิได้ ซึ่งให้ไว้แก่ประชาชนในปัจจุบันและในอนาคต”¹³⁹

มาตรา 13 “ประชาชนทุกคนย่อมได้รับการเคารพในฐานะปัจเจกบุคคล สิทธิของประชาชนในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขภายในขอบเขตที่ไม่ขัดต่อประโยชน์สุขอันร่วมกันของสาธารณะ ต้องได้รับความเคารพสูงสุดในการออกกฎหมายหรือในการอื่นใดที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศ”¹⁴⁰

มาตรา 31 “บุคคลใดก็ตาม หากมิได้เป็นไปโดยกระบวนการตามที่กฎหมายบัญญัติ ย่อมไม่ถูกลิดรอนซึ่งชีวิตและเสรีภาพ หรือต้องรับโทษทางอาญาอื่นๆ”¹⁴¹

มาตรา 32 “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกลิดรอนซึ่งสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาล”¹⁴²

มาตรา 36 “ห้ามมิให้มีการกระทำทรมานและการลงโทษที่โหดร้ายทางอาญาโดยข้าราชการอย่างเด็ดขาด”¹⁴³

มาตรา 37 “ในคดีอาญาทั้งปวง ผู้ต้องหาต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยด้วยความรวดเร็ว โดยศาลที่มีความยุติธรรม

¹³⁹ Japan's Constitution of 1946, Article 11 “The people shall not be prevented from enjoying any of the fundamental human rights. These fundamental human rights guaranteed to the people by this Constitution shall be conferred upon the people of this and future generations as eternal and inviolate rights.”

¹⁴⁰ Japan's Constitution of 1946, Article 13 “All of the people shall be respected as individuals. Their right to life, liberty, and the pursuit of happiness shall, to the extent that it does not interfere with the public welfare, be the supreme consideration in legislation and in other governmental affairs.”

¹⁴¹ Japan's Constitution of 1946, Article 31 “No person shall be deprived of life or liberty, nor shall any other criminal penalty be imposed, except according to procedure established by law.”

¹⁴² Japan's Constitution of 1946, Article 32 “No person shall be denied the right of access to the courts.”

¹⁴³ Japan's Constitution of 1946, Article 36 “The infliction of torture by any public officer and cruel punishments are absolutely forbidden.”

ผู้ต้องหาคืออาญาย่อมได้รับโอกาสอย่างเพียงพอในการซักถามพยานบุคคลทั้งหมด และมีสิทธิที่จะให้เรียกพยานบุคคลสำหรับตนเองโดยวิธีการบังคับ ด้วยค่าใช้จ่ายของทางการ

ผู้ต้องหาคืออาญาย่อมสามารถจัดหาทนายความที่มีคุณสมบัติได้ ไม่ว่าในกรณีใดๆ ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาได้ด้วยตนเองรัฐจะเป็นผู้จัดหาให้¹⁴⁴

มาตรา 38 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกบังคับให้ให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง การรับสารภาพที่เกิดจากการบังคับ ทรมาน หรือข่มขู่ หรือการรับสารภาพภายหลังจากที่ถูกกักขังหรือกักกันเป็นเวลานาน ไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้

บุคคลใดก็ตาม หากมีเพียงคำรับสารภาพของตนเองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองเป็นพยานหลักฐานสิ่งเดียว ย่อมไม่อาจถูกพิพากษาว่ามีความผิดหรือถูกลงโทษทางอาญาได้”¹⁴⁵

มาตรา 39 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ต้องรับผิดทางอาญาต่อการกระทำที่เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายในขณะที่กระทำนั้น หรือการกระทำที่ได้รับการตัดสินแล้วว่าไม่มีความผิดและย่อมไม่ต้องรับผิดทางอาญาซ้ำต่อการกระทำความผิดเดียวกันนั้นอีก”¹⁴⁶

มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตาม หลังจากที่ถูกกักขังหรือกักกันแล้ว ต่อมาศาลมีคำพิพากษาว่าไม่มีความผิด สามารถเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”¹⁴⁷

¹⁴⁴ Japan's Constitution of 1946, Article 37 “In all criminal cases the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial by an impartial tribunal.

He shall be permitted full opportunity to examine all witnesses, and he shall have the right of compulsory process for obtaining witnesses on his behalf at public expense.

At all times the accused shall have the assistance of competent counsel who shall, if the accused is unable to secure the same by his own efforts, be assigned to his use by the State”

¹⁴⁵ Japan's Constitution of 1946, Article 38 “No person shall be compelled to testify against himself.

Confession made under compulsion, torture or threat, or after prolonged arrest or detention shall not be admitted in evidence.

No person shall be convicted or punished in cases where the only proof against him is his own confession.”

¹⁴⁶ Japan's Constitution of 1946, Article 39 “No person shall be held criminally liable for an act which was lawful at the time it was committed, or of which he has been acquitted, nor shall he be placed in double jeopardy.”

การดำเนินคดีอาญา ตามหลักการรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นเป็นการบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนการดำเนินคดีจะต้องกระทำภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น จึงเป็นบทบัญญัติที่จำกัดการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องทำเท่าที่มีกฎหมายให้อำนาจเท่านั้น กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญได้รับรอง Due Process ไว้แล้วดังนั้น Due Process จึงมีความหมายได้หลายนัย กล่าวคือ

- 1) ในกรณีที่กฎหมายบังคับให้การฟ้องคดีจะกระทำได้อต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ (Complaint) ของผู้เสียหาย หากมีการฟ้องคดีโดยไม่มีคำร้องทุกข์ย่อมเป็นการละเมิดกฎหมาย
- 2) ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติห้ามฟ้องคดีบางประเภทแม้จะมีการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจในการฟ้องคดี
- 3) ประเด็นเรื่องความเป็นกลาง (Neutrality) ของผู้พิพากษา เนื่องจากจำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม หากผู้พิพากษามีอคติเอนเอียงถือว่าละเมิด Due Process อย่างร้ายแรง
- 4) ในกรณีที่ผู้พิพากษาวางตนน่ารังเกียจหรือไร้เหตุผล (Ovnoxious and Unreasonable) แม้จะไม่ใช่การฝ่าฝืนกฎหมายแต่ก็เป็นการใช้ Due Process¹⁴⁸ ไม่ชอบด้วย

การดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วย การจับกุม สอบสวน ควบคุมตัว การฟ้อง พิเคราะห์และพิพากษาคดีตามกระบวนการของกฎหมายในระบบซีวิลลอว์ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1947 ได้วางหลักประกันสิทธิเกี่ยวกับผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการในหมวดที่ 3 ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่ากฎบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่น (Japanese Bill of Rights) ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิดังกล่าว เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้รับรองสิทธิพื้นฐานดังกล่าว¹⁴⁹ ไว้ในบทบัญญัติมาตราต่างๆ ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญารวมทั้งการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะใช้ในทุกระยะของกระบวนการพิจารณาคดี เริ่มตั้งแต่การสอบสวนจนถึงขั้นพิจารณาตัดสินและจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป

¹⁴⁷ Japan's Constitution of 1946, Article 40 “ Any person, in case he is acquitted after he has been arrested or detained, may sue the State for redress as provided by law.”

¹⁴⁸ WILLIAM B. CLEARY, The Law of Criminal Procedure in Contemporary Japan, Hokkaido University, Chapter 5.0.1

¹⁴⁹ ณรงค์ ใจหาญและคณะ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 108, น.118-119.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น มาตรา 287¹⁵⁰ บัญญัติว่า

“(1) จำเลยจะต้องไม่ถูกพันธนาการในระหว่างการพิจารณาคดี เว้นแต่ผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือพยายามหลบหนี

(2) แม้จำเลยจะไม่ถูกบังคับใช้เครื่องพันธนาการ แต่อาจถูกควบคุมโดยเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัย”

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น มาตรา 287 ได้บัญญัติไว้แจ้งชัดว่าในระหว่างการพิจารณาคดีจำเลยจะต้องปราศจากเครื่องพันธนาการเว้นแต่กรณีเมื่อผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี และจะมีเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยควบคุมดูแลจำเลยอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณาเพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น อันเป็นไปตามหลักการที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วย

จากรัฐธรรมนูญรวมถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นหลักการที่สำคัญในการมุ่งจำกัดอำนาจของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยบุคคลทุกคนสถาบันและหน่วยงานของเอกชนหรือของรัฐรวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความรับผิดชอบต่อกฎหมาย (accountable under the law) ผู้พิพากษาเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการมีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณารรคดีจะต้องผูกพันต่อบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติอันเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานหรือจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นจะกระทำได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญรวมถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทำให้ฝ่ายตุลาการจะต้องยอมรับการผูกพันตนอย่างเคร่งครัดต่อกฎหมาย ดังนั้น การใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยระหว่างพิจารณาคดีในห้องพิจารณาก็เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญและขัดต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งยังเป็นการกระทำที่ทรามานและปฏิบัติที่ทารุณโหดร้าย รวมถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีกด้วย

หากพิจารณารัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นได้วางไว้สอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) อันเป็นหัวใจสำคัญในคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาควบคู่กับการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การที่บุคคลตกเป็นจำเลยในคดีอาญาไม่ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าเขา

¹⁵⁰ The Code of Criminal Procedure, Article 287 “(1) The accused shall not be subject to restraints during the trial; provided, however, that this shall not apply when the accused employs violence or attempts to escape (2) Even when the accused is not subject to restraints, guards may be assigned to guard the accused.”

เป็นผู้กระทำผิด แต่จะต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดของเขาในการพิจารณาคดีที่กระทำโดยศาล

ศาลในประเทศญี่ปุ่น มีจำนวนหลายแห่งที่ศาลจะติดกับเรือนจำและทัณฑสถาน โดยจะมีการทำเป็นอุโมงค์ลอดจากศาลไปถึงเรือนจำ เมื่อศาลพิพากษาแล้วจะเอาตัวผู้ต้องขังเข้าเรือนจำได้โดยสะดวก และลดปัญหาในการขนย้ายผู้ต้องขัง และทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันผู้ต้องขังหลบหนีน้อยมาก¹⁵¹

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่นและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคลในคดีอาญารวมถึงสิทธิของจำเลยก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นตามหลักการต่างๆ ในรัฐธรรมนูญดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้พิพากษาเป็นข้าราชการตุลาการที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น การที่จะยอมให้มีการกระทำทรมานต่อจำเลย เช่น ใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยระหว่างพิจารณาคดีในห้องพิจารณา ก็เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ และขัดต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย

3.4 สหรัฐอเมริกา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกามีลักษณะและรูปแบบเฉพาะที่ไม่เหมือนประเทศใดๆ คือ เป็นระบบ Dual Sovereignty กล่าวคือ มีการแยกอำนาจในการดำเนินคดีระหว่างรัฐบาลกลาง (Federal System) และมลรัฐ (State System) ออกจากกันอย่างชัดเจน ตามระบบ Dual Sovereignty ทั้งรัฐบาลกลางและมลรัฐ มีอำนาจในการพิจารณาเพื่อดำเนินคดีจำเลยในการกระทำเดียวกันหากพบว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐบาลกลางและกฎหมายของแต่ละมลรัฐในคราวเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า Dual Sovereignty เป็นข้อยกเว้นของหลัก Double Jeopardy ก็ได้ การดำเนินคดีในระบบของรัฐบาลกลาง (Federal System) มีความแตกต่างหลายประการกับระบบของแต่ละมลรัฐ (State System) การวางโครงสร้างระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกามีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านเขตอำนาจในการพิจารณาคดีและการเข้าสู่ตำแหน่งของศาล อัยการ และตำรวจ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกามีได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับสหพันธรัฐ (Federal State) และระดับมลรัฐ (States) สหรัฐพันธรัฐ (Federal laws)¹⁵²

¹⁵¹ ญัตติกิตต์ บุญจันทร์, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 14, น.131.

¹⁵² น้ำแท้ มีบุญสร้าง, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 116, น.2-22.

การพิจารณาคดี (Trial) จะเริ่มต้นหลังจากคณะลูกขุนได้เข้าประจำที่นั่ง คณะลูกขุนคือบุคคลที่คัดเลือกมาจากประชาชนทั่วไป จะเป็นเพศใดก็ได้จำนวน 12 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 18 ถึง 70 ปี อัยการซึ่งเป็นผู้แทนรัฐจะแถลงเปิดคดีต่อหน้าคณะลูกขุนโดยการให้ข้อเท็จจริงและข้อกล่าวหาแก่คณะลูกขุนหลังจากนั้นทนายจำเลยแถลงเปิดคดี อัยการนำพยานเข้าเบิกความต่อหน้าผู้พิพากษาและคณะลูกขุน โดยอัยการไม่ต้องส่งมอบหลักฐานใดๆ กับศาลก่อนการพิจารณา โดยสามารถนำมาแสดงในวันพิจารณาคดีได้เลย ก่อนการแสดงพยานหลักฐาน ภาพถ่าย หรืออุปกรณ์การนำเสนออย่างใดๆ อัยการต้องให้ทนายจำเลยทราบเกี่ยวกับหลักฐานเพื่อเปิดโอกาสให้ทนายจำเลยคัดค้านความถูกต้องของหลักฐานจึงสามารถแสดงหลักฐานหรือภาพถ่ายต่างๆ ในห้องพิจารณาได้ เมื่ออัยการนำพยานเข้าเบิกความและตั้งคำถามเพื่อให้พยานตอบอัยการจะไม่สามารถใช้คำถามซึ่งนำคำตอบ เมื่ออัยการถามคำถามเสร็จจะเปิดโอกาสให้ทนายจำเลยตั้งคำถามพยานได้เช่นกัน ทั้งอัยการและทนายจำเลยสามารถผลัดเปลี่ยนกันตั้งคำถามและถามค้านพยานได้ตลอดในระหว่างที่ถามพยาน ในการสอบถามพยานของอัยการและทนายจำเลยสามารถคัดค้านการตั้งคำถามได้หากเห็นว่าอีกฝ่ายละเมิดกฎข้อบังคับในการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ทำหน้าที่ชี้ขาดว่ามีการกระทำที่คัดค้านหรือไม่ หากเห็นว่าเป็นการละเมิดกฎข้อบังคับจริงก็จะไม่อนุญาตให้ถามคำถามนั้นต่อไป แต่ถ้าเห็นว่าไม่เป็นการละเมิดกฎข้อบังคับก็จะยกคำคัดค้านและอนุญาตให้อีกฝ่ายถามคำถามต่อไปได้ ในระหว่างการพิจารณาคดีอัยการหรือทนายจำเลยอาจแจ้งความจำนงต่อศาลเพื่อทำการปรึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่ไม่ต้องการให้คณะลูกขุนรับรู้ หากศาลพิจารณาเห็นว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ควรให้ลูกขุนรู้ ศาลจะขอให้คณะลูกขุนออกจากห้องพิจารณาเป็นการชั่วคราวเพื่อพูดคุยกับอัยการหรือทนายจำเลยในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากการพิจารณาคดีของระบบศาลในสหรัฐอเมริกาคณะลูกขุนจะได้รับอนุญาตให้รับรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยตามที่ถูกกล่าวหาเท่านั้น หากเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือความประพฤติของจำเลยในอดีตที่จะทำให้คณะลูกขุนเกิดอคติต่อตัวจำเลยและอาจเป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาคดีอย่างเที่ยงธรรมข้อเท็จจริงดังกล่าวจะไม่อนุญาตให้เข้าสู่การรับรู้ของลูกขุน เมื่ออัยการนำพยานเข้าสืบจนหมด จำเลยมีหน้าที่นำพยานของตนเข้าเบิกความในศาล โดยมีต้องเปิดเผยรายชื่อพยานและหลักฐานใดๆ ก่อนล่วงหน้าต่างจากฝ่ายอัยการเมื่อถูกร้องขอจะต้องเปิดเผยบัญชีพยานหลักฐานก่อนการพิจารณา สำนักงานอัยการบางแห่งจึงกำหนดเป็นนโยบายที่จะเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในทุกๆ คดีโดยไม่ต้องรอให้จำเลยร้องขอ เมื่อพยานบุคคลและหลักฐานถูกนำเสนอโดยคู่ความจนหมดสิ้นแล้วทั้งอัยการและทนายจำเลยจะแถลงปิดคดี จึงถือได้ว่าการเบิกความและการนำเสนอของพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายเสร็จสิ้นลง คณะลูกขุนจะออกจากห้องพิจารณาและเข้าสู่การประชุมที่เรียกว่า “Jury Deliberation” เพื่อหาคำตอบว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ อาจใช้ระยะเวลาตั้งแต่ 20-30

นาที่หรือหลายชั่วโมง ซึ่งคู่ความและเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Sheriff) จะต้องรอผลการพิจารณาของลูกขุน หากคณะลูกขุนพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะนำตัวจำเลยไปคุมขังทันที ในการพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด (Guilt) คณะลูกขุนต้องตัดสินด้วยคะแนนเอกฉันท์ คือ คณะลูกขุนทั้ง 12 คนจะต้องเห็นด้วยกับคำฟ้องของอัยการ และในกรณีที่ไม่สามารถลงมติเป็นเอกฉันท์ ไม่ว่าจะฝ่ายใดจะมากกว่าเรียกว่า “Hung Jury” ทำให้สถานะของคู่ความจะกลับสู่สถานะก่อนการพิจารณาคดี เมื่อเป็นเช่นนี้สำนักงานอัยการจะจัดประชุมพิจารณาเพื่อหาสาเหตุที่ไม่สามารถนำจำเลยมาลงโทษและอาจขอให้มีการพิจารณาใหม่

ขั้นตอนการพิจารณาโทษ (Punishment Phase) เมื่อคณะลูกขุนได้พิพากษาในข้อเท็จจริงและมีมติเป็นเอกฉันท์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดขั้นตอนต่อไปคณะลูกขุนจะประชุมพิจารณาอัตราโทษที่จะลงแก่จำเลย ผู้พิพากษาจะแจ้งให้คณะลูกขุนทราบว่าความผิดที่จำเลยถูกพิพากษามีอัตราโทษขั้นต่ำและขั้นสูงเพียงใด ในกระบวนการพิจารณาลงโทษนี้ อัยการสามารถนำเสนอประวัติอาชญากรของจำเลยก่อนที่จะมีคำพิพากษาในคดีนี้ได้ ซึ่งประวัติอาชญากรรมนี้จะให้คณะลูกขุนรับรู้ในขั้นตอนการพิจารณาลงโทษเท่านั้นเนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญในการตัดสินใจกำหนดโทษที่เหมาะสมแก่จำเลย คุณพินิจในการพิจารณาโทษเป็นสิทธิเด็ดขาดของคณะลูกขุนและคณะลูกขุนยังมีอำนาจในการพิจารณาความเหมาะสมในการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดจำคุก (Parole) ในการพิจารณากำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยคณะลูกขุนจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เช่นเดียวกันกับในขั้นตอนการพิจารณาความผิด ในกรณีที่ไม้อาจจะหาผิดที่เป็นเอกฉันท์ได้คณะลูกขุนชุดนี้จะหมดภารกิจและหน้าที่ในการพิจารณาโทษแก่จำเลยทันที แต่คำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดยังคงอยู่โดยจะมีการคัดเลือกคณะลูกขุนชุดใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ในขั้นตอนการพิจารณาลงโทษแก่จำเลยเท่านั้น อย่างไรก็ตามในบางรัฐอำนาจในการพิพากษาลงโทษได้กำหนดให้เป็นอำนาจของผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีในชั้นพิจารณา (Trial) แทนที่จะเป็นอำนาจของคณะลูกขุนเช่นเดียวกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลระดับสหพันธรัฐ (Federal Court) ขั้นตอนการพิจารณาลงโทษจำเลยนี้จะอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาผู้ทำหน้าที่พิจารณาคดี นอกจากนี้ในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชนและถูกฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชน รัฐส่วนใหญ่จะไม่ใช้ลูกขุนในการพิจารณาคดีในศาลเยาวชนเลย ในขณะที่เดียวกันบางรัฐที่ใช้การพิจารณาโดยคณะลูกขุนในศาลเยาวชนก็จะใช้แต่เฉพาะในขั้นตอนการพิจารณาคดีเท่านั้น โดยไม่มีการใช้คณะลูกขุนในขั้นตอนการพิจารณาโทษและให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีในชั้นพิจารณาคดีเป็นผู้พิจารณากำหนดโทษ

3.4.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยของสหรัฐอเมริกา ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ กล่าวไว้ดังนี้¹⁵³

(1) การค้นและการยึด (Search and Seizure)

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 4 (The Fourth Amendment) บัญญัติว่า “สิทธิของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในตัวของตน... จากการค้น การยึดโดยไม่มีเหตุผลและไม่ถูกฝ่าฝืน และจะไม่มีการออกหมาย เว้นแต่จะมีเหตุอันควรสงสัย”¹⁵⁴

จากบทบัญญัติในมาตรา 4 นี้เอง ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้อาศัยอำนาจในการเป็นผู้ตีความรัฐธรรมนูญโดยตีความคำว่า “การค้นและการยึด” อย่างกว้างขวางรวมถึงการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว (right to privacy) และในขณะเดียวกันก็ได้กำหนดมาตรฐานคำว่า “โดยไม่มีเหตุผล (unreasonable)” อย่างเคร่งครัด

คำว่า “การค้นและการยึด” ศาลสูงสุดได้ตีความถึงเจตนารมณ์โดยมุ่งเน้นถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่รัฐธรรมนูญมาตรานี้ต้องการจะคุ้มครอง ในทศวรรษที่ 1960 ประธานศาลสูงสุดชื่อ Earl Warren ตีความคำว่า “การค้นและการยึด” อย่างกว้างขวางโดยรวมถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่ปัจเจกชน “มีความคาดหวังอันสมเหตุสมผลที่จะได้รับความความเป็นส่วนตัว” (reasonable expectation of privacy) ด้วยเหตุนี้ การกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว เช่น การดักฟังโทรศัพท์ ส่วนการตีความว่าการค้นและการยึดจะ “สมเหตุสมผล” หรือไม่นั้น ศาลสูงสุดถือว่าการค้นและการยึดโดยไม่มีหมายให้ถือว่าเป็นการค้นและการยึดที่ไม่สมเหตุสมผลอันขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 4 ทำให้ศาลสูงสามารถสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนให้ปลอดภัยจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐอาจใช้อำนาจกระทบถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวได้อย่างกว้างขวาง

(2) หลักประกันเกี่ยวกับการจับ (Arrest)

การจับเป็นการที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคล ศาลสูงสุดของอเมริกาจึงตีความเป็น

¹⁵³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2541), น.130-154.

¹⁵⁴ U.S. Constitutional Amendments 4 “The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects against unreasonable searches and seizures shall not be violated, and no warrants shall issue but upon probable cause, supported by oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched and the persons or things to be seized.”

“การยึด” อย่างหนึ่ง คือเป็น “การยึดตัวบุคคล” (seizure of person) จึงอยู่ในความหมายของ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 4 (The Fourth Amendment) เช่นเดียวกับการค้นและการยึด ด้วยเหตุนี้การจับที่ชอบด้วยกฎหมายจึงต้องมี “ความสมเหตุสมผล” เช่นเดียวกับการค้นและการยึด และหากมีการออกหมายจับจะต้องมี “เหตุอันควรสงสัย” (probable cause) จึงจะสามารถออกหมายได้

(3) การแจ้งสิทธิผู้ต้องหา

เอกลักษณ์ของวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกาคือ การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาให้ผู้ต้องหาได้ทราบอย่างละเอียดก่อนที่จะถูกจับ มาตราหลักดังกล่าวนี้ เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “หลักเกณฑ์มิเรินดา” (Miranda Rules) เป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดขึ้นในคดี *Miranda v. Arizona*¹⁵⁵ โดยเป็นการตีความขยายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสหรัฐอเมริกา ในมาตรา 5 ที่บัญญัติห้ามมิให้บังคับให้ผู้ใดเป็นพยานปรักปรำตนเองในคดีอาญา (no person shall be compelled to be witness against himself)

หลักเกณฑ์มิเรินดากำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุม (under custody) จนกว่าจะได้บอกกับบุคคลนั้นอย่างชัดเจนว่าเขามีสิทธิที่จะนิ่งเฉย ไม่ให้การหากเขาพูดสิ่งใดๆ ที่เขาพูดออกมาอาจจะเป็นพยานผูกมัดเขาในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนายและถ้าเขาไม่มีความสามารถจะจ้างทนายก็จะมี การแต่งตั้งทนายให้เขาก่อนที่จะมีการสอบถามคำให้การ ถ้าเขาต้องการเช่นนั้น ด้วยศาลสูงเกรงว่าผู้ต้องสงสัยที่อยู่ใต้ความควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะอยู่ภายใต้ความกดดันที่จะต้องให้การปรับปรำตนเองหากมิได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันเอาไว้ล่วงหน้าเนื่องจากบรรยากาศที่อยู่ภายใต้การควบคุมจะทำให้สภาวะจิตใจของผู้ต้องสงสัยที่จะต่อต้านลดน้อยลง และสภาพบังคับที่จะให้เขาต้องพูดไปต่างๆ ที่เขาจะไม่ทำเช่นนั้นหากเขาอยู่อย่างอิสระ

(4) สิทธิที่จะพบศาลโดยเร็วหลังจากการถูกจับกุม (Initial Appearance)

ในสหรัฐอเมริกาตำรวจจะต้องพาผู้ที่ถูกจับไปพบกับผู้พิพากษา (magistrate) ภายในเวลาอันรวดเร็ว กระบวนการเช่นนี้เรียกว่า “initial appearance” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ผู้ถูกจับกุมจะได้มีโอกาสไปพบกับศาล ถือเป็นหลักประกันที่สำคัญมากในกระบวนการพิจารณาขึ้นก่อนฟ้องเพราะจะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลได้เข้าตรวจสอบการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในส่วนที่อาจจะไปกระทบถึงสิทธิพื้นฐานของเขาได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

(5) สิทธิที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary-Hearing)

กระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่งเพราะการถูกฟ้องคดีเป็นภาระหนักที่มีผลกระทบต่อผู้ต้องหาอย่างมาก การที่มีองค์กรศาลเข้า

¹⁵⁵ *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 439 (1996)

มาตรฐานสอบอำนาจของรัฐในการฟ้องคดีในชั้นแรกก่อนที่จะมีการรับฟ้องจึงเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้ต้องหา นอกจากนี้การมีกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องยังเป็นประโยชน์ในแง่ที่ทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยได้มีโอกาสทราบคดีที่ตนเองจะต่อสู้ในชั้นพิจารณาอีกด้วย

(6) การพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury Screening)

ในบางรัฐ นอกจากจะกำหนดให้คดีร้ายแรงจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องแล้วก่อนที่จะรับฟ้องคดีนั้นต่อ Super Court แล้ว ยังกำหนดให้ผ่านการพิจารณาคดีจากคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ด้วย กล่าวคือ เมื่ออัยการสามารถจะพิสูจน์ความน่าเชื่อถือ (probable cause) ว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริง การพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนใหญ่ ถือเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของประชาชนที่จะให้ตัวแทนของประชาชนมีอำนาจที่จะเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจในการดำเนินคดีของรัฐได้ทางหนึ่ง

(7) สิทธิที่จะได้รับการประกันตัว (Right to Bail)

ในสหรัฐอเมริกา ดำรวจต้องพาผู้ต้องหาที่อยู่ในความควบคุมไปพบศาลโดยเร็ว ทั้งนี้เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสเข้าตรวจสอบถึง “เหตุอันควรสงสัย” โดยเฉพาะในการจับที่ไม่มีหมายจับ ศาลจะพิจารณาว่าผู้ต้องหาควรได้รับการประกันตัวหรือไม่ รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 (The Eighth Amendment) บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยเกี่ยวกับเรื่องการประกันตัวไว้โดยกำหนดห้ามมิให้เรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวที่ “สูงเกินไป” (excessive)¹⁵⁶

แม้ว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกามีได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาทุกคดีจะต้องมีสิทธิในการประกันตัว แต่ในความผิดทางอาญาของสหพันธรัฐที่มีใช้ความผิดที่มีโทษประหารชีวิตจะมีกฎหมายให้สิทธิในการประกันตัวเองไว้เสมอ และในระดับมลรัฐก็มีรัฐธรรมนูญของกว่า 40 รัฐที่รับรองสิทธิในการประกันตัวเองไว้ โดยมักจะเขียนไว้ชัดเจนยิ่งกว่าในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเสียอีก เช่น รัฐธรรมนูญของแคลิฟอร์เนียเขียนไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิได้รับการประกันตัวโดยมีหลักประกันที่เหมาะสมเว้นแต่ในคดีที่มีโทษประหารชีวิตซึ่งพยานหลักฐานน่าเชื่อถือ” เป็นต้น

ในการคำนวณหลักประกันจะ “สูงเกินไป” หรือไม่นั้นศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการเรียกประกันก็เพื่อที่จะแน่ใจว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปศาลในวันนัดพิจารณา

(8) สิทธิในการมีทนาย (Right to Counsel)

¹⁵⁶ U.S. Constitutional Amendments 8 “Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.”

สิทธิในการมีทนายถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก สิทธิในการมีทนายได้มีการรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องว่า “ในการฟ้องคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี”¹⁵⁷

(9) สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน (Right to Jury Trial)

สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน เป็นสิทธิพื้นฐานที่ได้รับการรับรองมาโดยตลอดในระบบ common law คณะลูกขุนถือเสมือนเป็นผู้แทนของประชาชนในสังคมที่จะเข้าไปทำหน้าที่คานอำนาจจากประชาชนโดยทั่วๆ ไปที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในคดีนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นกลางอย่างแท้จริง สำหรับในรัฐธรรมนูญนั้นสิทธิในการได้รับพิจารณาคดีโดยลูกขุนเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา โดยตลอดในรัฐธรรมนูญมาตรา 2 ส่วนที่ 2 (Article 2 section 2) บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีอาญาทุกประเภทยกเว้นการ impeachment จะต้องกระทำโดยลูกขุน” (The trial of all crimes. Except in case of impeachment, shall be by jury.) และในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 6 บัญญัติว่า “ในการฟ้องคดีอาญาทุกคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเร็วและเปิดเผยโดยลูกขุนซึ่งมีความเป็นกลาง (In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial by an impartial jury...)

(10) สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเร็ว (The Right to Speedy trial)

สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเร็ว เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องว่า “ในการฟ้องคดีอาญาทุกคดี จำเลยจะต้องมีสิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเร็วและโดยเปิดเผย” (In all criminal prosecution, the accused shall enjoy the right to speedy and public trial...) และสิทธินี้ถือว่าเป็นสิทธิที่มลรัฐต้องให้การรับรองด้วยเพราะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ due process ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4

¹⁵⁷ U.S. Constitutional Amendments 6 “In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defence”

3.4.2 การใช้เครื่องพันธนาการและระบบการควบคุมผู้ต้องขัง

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ที่เห็นได้ชัดเจน คือ “ความยุติธรรมผ่านกฎหมาย” เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งศาลสูงของสหรัฐอเมริกาพัฒนาขึ้นโดยเน้นถึงความสำคัญของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาเป็นหลัก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล อยู่ในบทแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 10 (First Amendment to Tenth Amendment) หรือเรียกว่า “Bill of Rights” ซึ่งได้รับการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1791 เป็นที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแนวรัฐธรรมนูญดังกล่าว สิทธิต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ใน Bill of Rights มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องหาและจำเลยในเรื่องของมาตรการที่นำมาใช้ในการสอบสวน ได้แก่ การค้น การยึด การจับกุม หลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา จำเลยในระหว่างการสอบสวนตลอดไปจนถึงการพิจารณาคดีในศาล และการบังคับโทษ เช่น หลักประกันที่จะได้รับการแจ้งสิทธิ สิทธิในการมีทนาย สิทธิที่จะได้พบศาลโดยเร็วหลังจากถูกจับกุม สิทธิในการได้รับไต่สวนมูลฟ้อง สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยลูกขุน สิทธิในการได้รับประกันส่วน สิทธิได้รับการพิจารณาโดยเร็ว เป็นต้น¹⁵⁸

มาตรา 1 “รัฐสภาจะบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการสถาปนาศาสนา หรือห้ามการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาโดยเสรี หรือตัดทอนเสรีภาพในการพูด หรือการพิมพ์โฆษณา หรือสิทธิของประชาชนที่จะร่วมชุมนุมกันโดยสงบ และที่จะยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อรัฐบาลไม่ได้”¹⁵⁹

มาตรา 2 “กำลังพลเข้าอาสาสมัครที่จัดการให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความจำเป็นต่อความมั่นคงของรัฐเสรี ดังนั้น สิทธิของประชาชนที่จะมีและถือศาสตราวุธ จะถูกขัดขวางไม่ได้”¹⁶⁰

มาตรา 3 “ทหารจะเข้าไปอาศัยอยู่ในเคหสถานใด ในยามสงบโดยเจ้าของไม่ยินยอมไม่ได้ ในยามสงครามก็ไม่ได้เช่นกัน เว้นแต่จะเป็นไปตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้”¹⁶¹

¹⁵⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, *อั้งแล้ว เชิงอรรถที่ 153*, น.130-131.

¹⁵⁹ U.S. Constitutional Amendments 1 “Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.”

¹⁶⁰ U.S. Constitutional Amendments 2 “A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.”

มาตรา 4 “สิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสารและทรัพย์สินของจากการถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีสาเหตุอันควร จะละเมิดไม่ได้และจะออกหมายเพื่อกระทำการดังกล่าวใดๆ ไม่ได้ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อถือซึ่งได้รับการยืนยันด้วยคำสาบานหรือคำปฏิญาณและโดยเฉพาะต้องระบุสถานที่ที่จะค้นหรือบุคคลที่จะจับกุมหรือสิ่งที่จะยึดไว้ในหมายนั้น”¹⁶²

มาตรา 5 “บุคคลใด จะถูกพิจารณาในคดีที่มีโทษถึงประหารชีวิตหรือคดีอาญาอันไม่ปรารถนาอื่นใดไม่ได้ นอกจากคณะลูกขุนใหญ่จะได้แจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือชี้ขาดเป็นลายลักษณ์อักษรให้พิจารณาในคดีนั้นแล้ว ทั้งนี้ ยกเว้นคดีที่เกิดขึ้นในกองทัพบก กองทัพเรือ หรือในกำลังพลอาสาสมัครที่เข้าประจำการในยามที่มีสงคราม หรือมีความไม่สงบเกิดขึ้น และบุคคลใดจะถูกพิพากษาหรือลงโทษในความผิดอันเดียวกันซ้ำอีกไม่ได้ หรือจะถูกบังคับให้ให้การเป็นภัยแก่ตนเองในคดีอาญาใดๆ ไม่ได้ หรือจะถูกจำกัดสิทธิใน ชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยไม่ต้องด้วยกระบวนการความแห่งกฎหมายไม่ได้ และทรัพย์สินของบุคคลใดจะนำไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์โดยไม่มีค่าทดแทนอันชอบธรรมไม่ได้”¹⁶³

มาตรา 6 “ในการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ให้จำเลยทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเปิดเผย โดยคณะลูกขุนที่ไม่มีอคติของมลรัฐและเขตที่ความผิดทางอาญานั้นได้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเขตที่กฎหมายกำหนดไว้แน่นอนล่วงหน้าแล้ว และจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงลักษณะ

¹⁶¹ U.S. Constitutional Amendments 3 “No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law.”

¹⁶² U.S. Constitutional Amendments 4 “The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects against unreasonable searches and seizures shall not be violated, and no warrants shall issue but upon probable cause, supported by oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched and the persons or things to be seized.”

¹⁶³ U.S. Constitutional Amendments 5 “No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.”

และเหตุที่กล่าวหาที่จะมีการสืบพยาน โจทก์ต่อหน้า ที่จะมิวิธีการบังคับพยานฝ่ายตนมาเบิกความ และที่จะให้มีทนายว่าความต่างคดีให้”¹⁶⁴

มาตรา 7 “ในคดีฟ้องร้องตามกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีมูลค่าเกินกว่าสี่ดอลลาร์ลิททิที่ จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนให้ตรงไว้และข้อเท็จจริงใดที่ลูกขุนพิจารณาแล้ว ศาลใดแห่ง สหรัฐจะพิจารณาใหม่เป็นอย่างอื่นคิดไปจากกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายคอมมอนลอว์ไม่ได้”¹⁶⁵

มาตรา 8 “จะกำหนดค่าประกันเกินควร หรือปรับเกินควร ไม่ได้ และการลงโทษที่ ร้ายแรงทารุณ หรือผิดปรกติวิสัยจะกระทำมิได้”¹⁶⁶

มาตรา 9 “บรรดาสติษที่ได้อำนาจไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ จะตีความให้เป็นการปฏิเสธหรือ ลิดรอนสิทธิของผู้อื่น ไม่ได้”¹⁶⁷

มาตรา 10 “บรรดาอำนาจที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติมอบหมายให้เป็นของสหรัฐ หรือที่มี ได้ห้ามมลรัฐไม่ให้มีนั้น ให้สงวนไว้แก่มลรัฐต่างๆ หรือแก่ประชาชน”¹⁶⁸

มาตรฐานเครื่องพันธนาการ โดยสถาบันยุติธรรมแห่งชาติ มาตรฐานนี้แบ่งประเภท เครื่องพันธนาการออกเป็น 4 ประเภท ตามวัตถุประสงค์แห่งการใช้¹⁶⁹ คือ

¹⁶⁴ U.S. Constitutional Amendments 6 “In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defence”

¹⁶⁵ U.S. Constitutional Amendments 7 “In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be preserved, and no fact tried by a jury, shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.”

¹⁶⁶ U.S. Constitutional Amendments 8 “Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.”

¹⁶⁷ U.S. Constitutional Amendments 9 “The enumeration in the Constitution, of certain rights, shall not be construed to deny or disparage others retained by the people.”

¹⁶⁸ U.S. Constitutional Amendments 10 “The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.”

(1) เครื่องพันธนาการสำหรับการใช้ควบคุมชั่วคราว เมื่อผู้ถูกควบคุมอยู่ภายใต้การสังเกตการณ์ เช่น ระหว่างการอพยพของเรือนจำ หรือการจับกุมบุคคลจำนวนมาก เครื่องพันธนาการประเภทนี้สำหรับการใช้เพียงครั้งเดียว ซึ่งจะประกอบด้วยห่วงหรือสายรัดและระบบการยึดหรือกลไกการล็อก

(2) เครื่องพันธนาการสำหรับการใช้ควบคุมชั่วคราว เมื่อผู้ถูกควบคุมอยู่ภายใต้การสังเกตการณ์ เช่น ระหว่างการอพยพของเรือนจำ หรือการจับกุมบุคคลจำนวนมาก เครื่องพันธนาการประเภทนี้สำหรับการใช้ซ้ำที่จำกัดจำนวนครั้งและมีระบบกุญแจล็อก ซึ่งจะประกอบด้วยห่วงหรือสายรัดและระบบการยึดหรือกลไกการล็อก

(3) เครื่องพันธนาการเพื่อการควบคุมอย่างต่อเนื่อง เช่น ระหว่างการเดินทาง เครื่องพันธนาการประเภทนี้สามารถใส่ซ้ำได้เป็นพันๆ ครั้งและมีระบบกุญแจล็อกโดยใช้กุญแจมาตรฐาน เครื่องพันธนาการชนิดนี้มีระบบการควบคุมที่สูงกว่าเครื่องพันธนาการแบบที่สองเนื่องจากทำมาจากโลหะและประกอบด้วยแผ่น โลหะติดกัน แขนสปริงเกลียว รุกขุญแจ ระบบล็อก แขนสปริง และโซ่หมุนหรือบานพับ

(4) เครื่องพันธนาการเพื่อการควบคุมอย่างต่อเนื่อง เช่น ระหว่างการเดินทาง เครื่องพันธนาการประเภทนี้สามารถใส่ซ้ำได้เป็นพันๆ ครั้งและมีระบบกุญแจล็อกโดยไม่ใช้กุญแจมาตรฐาน เครื่องพันธนาการชนิดนี้มีระบบการควบคุมที่สูงกว่าเครื่องพันธนาการแบบที่สามเนื่องจากทำมาจากโลหะ ซึ่งประกอบด้วยแผ่น โลหะติดกัน แขนสปริงเกลียว รุกขุญแจ ระบบล็อก แขนสปริง และโซ่หมุนหรือบานพับ

สหรัฐอเมริกาห้ามใช้เครื่องพันธนาการทางกายภาพ (Physically Restrain) ต่อจำเลย มีหลักเกณฑ์มาจากสิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างยุติธรรม (fair trial) อันเป็นหลักการพื้นฐานในการพิจารณาการใช้เครื่องพันธนาการทางกายภาพแก่จำเลยในเขตศาลคดีของศาล อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14¹⁷⁰ และ

¹⁶⁹ National Institute of Justice. “Criminal Justice Restraints Standard, NIJ Standard-1001.00” page 30-35 <http://www.nij.gov>

¹⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14 สิทธิพลเมือง ข้อ 1 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลทุกคนที่เกิดหรือแปลงสัญชาติในสหรัฐ และอยู่ภายใต้บังคับเขตอำนาจแห่งสหรัฐ ย่อมเป็นพลเมืองของสหรัฐและของมลรัฐที่อาศัยอยู่ มลรัฐจะตราหรือบังคับใช้กฎหมายใด ๆ ที่เป็นการตัดเอกราชหรือความคุ้มกันของพลเมืองแห่งสหรัฐ ไม่ได้ มลรัฐจะจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคลโดยปราศจากหลักกระบวนการที่ชอบธรรมไม่ได้ มลรัฐจะปฏิเสธไม่ให้บุคคลใดที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนจากการได้รับการปกป้องอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมายไม่ได้”.

เป็นส่วนประกอบพื้นฐานของสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ซึ่งเป็นสิทธิที่สนับสนุนหลักการที่ว่า จำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะรับการพิจารณาคดีในเขตศาลคดีของศาล โดยปราศจากเครื่องพันธนาการทางกายภาพ
มาตรฐานเครื่องพันธนาการ โดยสถาบันยุติธรรมแห่งชาติ

3.4.3 มาตรการควบคุมจำเลยในเขตศาล

ในสหรัฐอเมริกาหลักประกันที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลย คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะบรรดาบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) มาตรา 1-10 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า Bill of Right การที่รัฐธรรมนูญสหรัฐซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ (Federal Constitution) สามารถเข้าไปมีบทบาทในการให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของทุกๆ มลรัฐนั้นก็เนื่องจากศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (U.S. Supreme Court) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ เล่นบทบาทในการที่จะตีความรัฐธรรมนูญ ในลักษณะที่เป็นการขยายความให้เข้าไปคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยอย่างแท้จริง และในขณะเดียวกันก็เป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้กับเจ้าหน้าที่ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งในระดับสหพันธรัฐและมลรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ศาลสูงสุดวางไว้เนื่องจากกฎเกณฑ์หรือแนวทางที่ศาลสูงสุดของสหรัฐได้วางไว้มีที่มาจากการตีความของศาล นอกจากนี้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญยังต้องศึกษาถึงแนวทางปฏิบัติที่แท้จริงของคำพิพากษาอันมีลักษณะเป็นการให้หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่ได้รับการคุ้มครองอย่างจริงจัง¹⁷¹

รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 8 อันเป็นเรื่องการประกันตัวและการลงโทษ (Bail – Punishment) อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลย กล่าวคือในบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 8 มีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษอย่างโหดร้ายและทารุณหรือผิดปกติวิสัย โดยรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตราที่ 8 นี้เป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นหลักประกันพื้นฐานและสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญของหลักสิทธิมนุษยชนเนื่องจากมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาด้วยความมีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน จึงต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพในการเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การทำร้ายหรือทรมาณอย่างทารุณโหดร้าย การลงโทษด้วยวิธีการใดๆ อันเป็นการลด

¹⁷¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 153, น.129-130.

คุณค่าความเป็นมนุษย์หรือการถูกละเมิดหรือความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ไม่าจะยอมรับได้

ข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตา¹⁷² (Minnesota Rules of Criminal Procedure) ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย ดังนั้นศาลฎีกาของรัฐมินเนโซตาจึงไม่อนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการจำเลยเด็ดขาด โดยถือว่าการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยจะต้องเป็นวิถีทางสุดท้ายที่จะนำมาปฏิบัติ¹⁷³ และการใช้เครื่องพันธนาการดังกล่าวจะทำให้ได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษเท่านั้น¹⁷⁴ โดยเครื่องพันธนาการอาจนำมาใช้ในระหว่างการพิจารณาของศาลได้หากมีความจำเป็นในขณะนั้น¹⁷⁵ อันเนื่องมาจากลักษณะของผู้ต้องขังทั้งทางร่างกายและอารมณ์เพราะเหตุแห่งการมีคำพิพากษาคัดสินในคดีร้ายแรง หรือเหตุจากการหลบหนีการพิจารณาคดี หรือเพื่อการควบคุมความรุนแรงภายในห้องพิจารณา และการป้องกันการคุมคามการพิจารณาคดีจากภายนอกศาล¹⁷⁶

โดยคดี Holbrook v. Flynn (1986)¹⁷⁷ ได้วินิจฉัยว่าการใช้เครื่องพันธนาการร่างกายที่ขณะถูกขุ่นเห็นได้อย่างชัดเจนเสี่ยงต่อการที่จำเลยจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเพราะเครื่องพันธนาการดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการพิพากษาของคณะลูกขุน เนื่องจากเครื่องพันธนาการนี้จะชี้้นำให้ลูกขุนตัดสินใจจากข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าพยานหลักฐานในคดี

ต่อมาในคดี State v. Hogetvedt (1992)¹⁷⁸ ของรัฐมินเนโซตา ศาลอุทธรณ์ได้วางหลักเพิ่มเติมว่าหากศาลมีคำสั่งให้ใส่เครื่องพันธนาการ ศาลจะต้องบันทึกเหตุผลดังกล่าวไว้แสดงต่อคณะลูกขุนด้วย เพื่อให้ศาลสูงได้พิจารณาเห็นถึงการใส่ชุดพินิจอย่างเป็นธรรมของศาลชั้นต้น

คดี State V Lehman (1993)¹⁷⁹ คดีนี้ศาลอุทธรณ์ของรัฐมินเนโซตาพิพากษาเดินตามแนวคดี Hogetvedt เนื่องจากมีการใส่เครื่องพันธนาการที่ขาของจำเลยในศาลชั้นต้นระหว่างพิจารณาต่อหน้าคณะลูกขุน โดยไม่ปรากฏว่ามีการบันทึกเหตุผลของศาลชั้นต้นที่อธิบายถึงการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยดังกล่าว ดังนั้นศาลอุทธรณ์จึงไม่อาจสรุปได้ว่าการพิจารณาคดีของจำเลยโดยมี

¹⁷² Minnesota Rules of Criminal Procedure 26.03, subd. 2(c).

¹⁷³ State v. Stewart, 61 (Minn.19790).

¹⁷⁴ State v. Jones, 427 (1976).

¹⁷⁵ State v. Coursolle, 476-77 (1959).

¹⁷⁶ State v. Stewart, 61 (Minn.19790).

¹⁷⁷ Holbrook v. Flynn, 475 U.S. 560 (1986).

¹⁷⁸ State v. Hogetvedt, 490 (Minn.App.1992).

¹⁷⁹ State V Lehman, 204 (1993).

การใช้เครื่องพันขนานการจะเป็นไปด้วยความยุติธรรม สิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญจึงไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ จำเลยจึงมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีใหม่อีกครั้ง

ศาลต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาได้สร้างบรรทัดฐานแห่งคดีที่มีลักษณะพื้นฐานอันเป็นหลักการทั่วไปว่าจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีโดยปราศจากการพันขนานการทางกายภาพด้วยโซ่ตรวน โซ่ เครื่องผูกมัด กุญแจมือ หรือเครื่องพันขนานการอื่นใดทางกายภาพ โดยมีเหตุผลร่วมกันของบรรทัดฐานที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การใช้เครื่องพันขนานการจำเลยอาจเป็นเหตุทำให้คณะลูกขุนมีอคติต่อจำเลยในทางที่เป็นผู้กระทำผิดจริง การที่ผู้พิพากษาอนุญาตให้ใช้เครื่องพันขนานการจำเลยในห้องพิจารณาเป็นการชี้ทำให้คณะลูกขุนเห็นว่าจำเลยเป็นบุคคลอันตรายและเป็นบุคคลที่ไม่ควรได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ (2) การใช้เครื่องพันขนานการทางกายภาพอาจเป็นการรบกวนหรือเป็นอุปสรรคต่อความสามารถของจำเลยในการต่อสู้คดี และท้ายสุด (3) การใช้เครื่องพันขนานการจำเลยทางกายภาพเป็นการปรามาสความมีเกียรติของกระบวนการพิจารณาคดีในศาล¹⁸⁰

กฎหมายรัฐมิเนโซตา 2014

ตอน 234

กฎหมายรัฐมิเนโซตา ใช้บังคับกับผู้ต้องขังหญิงที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษา โดยผู้บัญชาการเรือนจำต้องจัดการดังต่อไปนี้

1. ให้มีการตรวจการตั้งครรภ์หากผู้ต้องขังหญิงมีอายุต่ำกว่า 50 ปีเว้นแต่ผู้ต้องขังจะปฏิเสธการตรวจดังกล่าว
2. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์และยินยอมให้ตรวจ ให้มีการตรวจโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ด้วย เช่น โรคเอดส์
3. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรภายใน 6 สัปดาห์ต้องให้ความรู้และสิ่งของที่จำเป็นที่เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การคลอดบุตร การให้นมและการดูแลบุตร
4. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรภายใน 6 สัปดาห์ให้ได้รับการบริการจากผู้เชี่ยวชาญด้านการคลอดบุตร (Doula service)

¹⁸⁰ ผ่องพรรณ มานูญมี, “การปฏิบัติต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยในห้องพิจารณาคดี,” วิทยานิพนธ์หาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ มหวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555), น.73-74.

5. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรภายใน 6 สัปดาห์ให้ได้รับการทดสอบทางจิตและอาจต้องรับการบำบัดหากจำเป็น

6. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรภายใน 6 สัปดาห์ให้ได้รับการทดสอบแล้วว่าป่วยทางจิตและมีหลักฐานว่าได้รับการรักษาทางจิตอยู่

7. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรภายใน 6 สัปดาห์ให้ได้รับการทดสอบว่ามีอาการซึมเศร้าจากการคลอดบุตร โดยมีหลักฐานว่าได้รับการบำบัดรักษา และ

8. หากผู้ต้องขังตั้งครรภ์ต้องได้รับการแนะนำด้านกฎหมายและนโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร

การพันนาการผู้ต้องขังหญิง¹⁸¹

1. เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจไม่ใช่เครื่องพันนาการผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะเห็นว่ามีความจำเป็นต่อความมั่นคงและปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงนั้น หรือต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือต่อสาธารณชน ซึ่งจะต้องใช้เครื่องพันนาการที่ควบคุมน้อยที่สุดและใช้เครื่องพันนาการได้เพียงสถานการณ์ที่จำเป็นและเหมาะสมเท่านั้น¹⁸²

2. เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจไม่ใช่เครื่องพันนาการผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ในระหว่างที่ผู้ต้องขังนั้นเดินทางถ้าเครื่องพันนาการนั้นรัดเอวหรือท้อง หรือกुकุญแจมือที่หรือเครื่องพันนาการอื่นที่ต้องรัดข้อมือผู้ต้องขังไว้ทางด้านหลัง¹⁸³

3. เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจใช้เครื่องพันนาการผู้ต้องขังหญิงที่ใช้แรงงานหรือคลอดบุตรภายในสามวันก่อนหน้านั้นได้เฉพาะดังต่อไปนี้¹⁸⁴

¹⁸¹ LAWS of MINNESOTA 2014, chapter 241.88

¹⁸² A representative of a correctional facility may not restrain a woman known to be pregnant unless the representative makes an individualized determination that restraints are reasonably necessary for the legitimate safety and security needs of the woman, correctional staff, or public. If restraints are determined to be necessary, the restraints must be the least restrictive available and the most reasonable under the circumstances.

¹⁸³ A representative of a correctional facility may not restrain a woman known to be pregnant while the woman is being transported if the restraint is through the use of waist chains or other devices that cross or otherwise touch the woman's abdomen or handcuffs or other devices that cross or otherwise touch the woman's wrists when affixed behind the woman's back.

¹⁸⁴ A representative of a correctional facility may restrain a woman who is in labor or who has given birth within the preceding three days only if:

- a. เพื่อความปลอดภัยของผู้ต้องขังนั้น หรือต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือสถานพยาบาล หรือต่อผู้ต้องขังอื่น หรือต่อสาธารณชน¹⁸⁵
- b. เพื่อป้องกันการบาดเจ็บหรือการหลบหนีของผู้ต้องขังรายนั้น¹⁸⁶
- c. เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลผู้ต้องขังรายนั้นไม่คัดค้าน และ¹⁸⁷
- d. เครื่องพันธนาการนั้นจะต้องเป็นประเภทและวิธีการที่พันธนาการผู้ต้องขังน้อยที่สุด¹⁸⁸

¹⁸⁵ there is a substantial flight risk or some other extraordinary medical or security circumstance that dictates restraints be used to ensure the safety and security of the woman, the staff of the correctional or medical facility, other inmates, or the public

¹⁸⁶ the representative has made an individualized determination that restraints are necessary to prevent escape or injury;

¹⁸⁷ there is no objection from the treating medical care provider; and

¹⁸⁸ the restraints used are the least restrictive type and are used in the least restrictive manner.

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาทางกฎหมายในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง จะเป็นลักษณะของการยกหลักกฎหมายและวิเคราะห์ไปในคราวเดียวกัน เพื่อจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และ พร้อมบทวิเคราะห์เฉพาะปัญหาในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาลไทย เพื่อเป็นแนวทางในการหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในบทต่อไป

4.1 ความไม่สอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเกิดขึ้นจากการที่เรายอมรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชน เพราะฉะนั้นการยอมรับ การรับรองหลักสิทธิมนุษยชนหรือหลักสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น จึงเป็นการยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่สิทธิไม่ใช่เสรีภาพ แต่เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่ได้มีการรับรองในแต่ละสังคมว่าบุคคลในสังคมหรือในประเทศชาติบ้านเมืองนั้นๆ มีสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้คุ้มครองพลเมืองโดยครอบคลุมในทุกๆ เรื่องรวมถึงกระบวนการยุติธรรมด้วย ส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม คือ ศาลยุติธรรม ที่รัฐต้องคำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการปฏิบัติต่อจำเลย

ตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ดังนี้

กฎหมายฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 31 “การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรง การขังไว้ในห้องมืด ตลอดจนโทษที่เป็นการทรมานโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด” การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยเป็นการกระทำที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของจำเลยอย่างรุนแรง จึงถือเป็นการกระทำที่ทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การใช้อำนาจรัฐกระทำการดังกล่าวถือเป็นการกระทำในลักษณะที่ทำให้จำเลยถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ เห็นว่าจำเลยเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำ ดังนั้นการกระทำของรัฐจึงขัดกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 5 “บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้าไม่ได้” จำเลยที่ถูกใส่เครื่อง

พันนาการไว้ถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความทราบ และได้รับการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรม จากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งรัฐยอมไม่มีอำนาจที่จะกระทำการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่มีหน้าที่แต่ประการใดในการเข้าไปร่วมในการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในการใช้เครื่องพันนาการกับจำเลยจึงเป็นการกระทำที่แทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย แต่ในทางกลับกันรัฐควรจะต้องปกป้องคุ้มครองเพื่อมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้บัญญัติไว้ในข้อ 7 “บุคคลใดจะถูกกระทำทารุณกรรมหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้ กล่าวโดยเฉพาะบุคคลใดจะถูกทดลองทางแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจอย่างอิสระหาได้ไม่” และ ข้อ 10 “(1) บุคคลทั้งหลายที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (3) ระบบการราชทัณฑ์ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ด้วยความมุ่งหมายสำคัญที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคม พึงจำแนกผู้กระทำผิด ที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจากผู้ใหญ่หรือได้รับการปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่วัยและสถานะทางกฎหมาย” การที่จำเลยถูกใส่เครื่องพันนาการถือเป็นการที่จำเลยถูกกระทำทารุณกรรม อันเป็นการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรม จำเลยถือว่าเป็น “มนุษย์” เช่นกัน จำเลยจึงมิใช่เป็นเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐที่จะกระทำการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบงานราชทัณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติต่อนักโทษด้วยความมุ่งหมายสำคัญที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคม โดยที่นักโทษจะต้องกลับเข้าสู่สังคมอย่างเป็นคนดีและได้รับการยอมรับจากสังคม อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 1 “(1) เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตาม โดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำ ซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะจะเป็นในรูปใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการขู่ข่มขู่ หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษที่ปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย”

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 1 “(1) โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญาฉบับนี้ การกระทำทารุณ หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะในด้านร่างกายหรือจิตใจ โดยเป็นการกระทำที่เจตนาในการที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งกระทำต่อบุคคลใดเพื่อที่จะบีบบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้นหรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเองประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (2) การกระทำทารุณ ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรงหรือจงใจของการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ ข้อ 2 “การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการทารุณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นความผิดที่กระทำต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และพึงถูกประณาม โดยเหตุที่เป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ และยังเป็น การล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” การใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยถือเป็นการกระทำทารุณจากเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเจตนาที่จะทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อจำเลย โดยการรู้เห็นเป็นใจจากเจ้าพนักงานของรัฐ โดยตรง เป็นการกระทำที่ถูกล่วงละเมิดจากรัฐเพื่อลงโทษจำเลยที่ได้กระทำความผิดหรือสงสัยว่าได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเพื่อเป็นการข่มขู่หรือเพื่อการลงโทษบุคคลนั้นๆ ก็ตาม การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยจึงเป็นการกระทำทารุณด้วยรูปแบบที่รุนแรง และเป็น การลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการใช้เครื่องพันธนาการถือเป็นการกระทำต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และถือได้ว่าเป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ และยังเป็น การล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนใน ข้อ 2 “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น จะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน” และ ข้อ 5 “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใดไปกระทำการ หรือยุยงส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทารุณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นคำสั่งของ

ผู้บังคับบัญชาหรือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น ภาวะสงคราม ภัยมั่นคงต่อการคุกคามของชาติ ความวุ่นวายทางการเมืองภายใน หรือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชน ก็ไม่ให้นำมาใช้เป็น ข้ออ้างที่จะขอรับการกระทำทรมาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมาใช้” ให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระทำการโดยเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชนของ บุคคลทุกคน จะต้องไม่กระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

อธิปราชผลได้ว่าจำเลยถือเป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีจำเลยที่ยังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็น ผู้กระทำความผิดเขาจึงเป็น “มนุษย์” คนหนึ่งในสังคมที่พึงจะได้รับการปฏิบัติและได้รับความ เคารพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ มนุษย์มีคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่ กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำต้องคำนึงถึง เพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นของบุคคล เมื่อจำเลยถือว่าเป็น “มนุษย์” เช่นกัน เมื่อเป็น มนุษย์จึงมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิในชีวิตของตน จำเลยจึงไม่สมควรได้รับการปฏิบัติเป็นเพียงสิ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือว่าคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หรือที่กล่าวกันว่าศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์นั้นเป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้ สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการ ของรัฐ การใช้อำนาจของรัฐจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยสามารถแยกออกเป็นการใช้ อำนาจรัฐทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่อย่างไรก็ตามหลักการสำคัญพื้นฐานของการใช้ อำนาจของรัฐที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การดำเนินการของรัฐอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น จะต้องไม่ถือว่ามนุษย์เป็นเพียงวัตถุในการดำเนินการของรัฐ ซึ่งหลักการดังกล่าวย่อมนำไปพิจารณา กับการใช้อำนาจของรัฐทุกประเภท หากการดำเนินการใดของรัฐกระทำไปในลักษณะที่มนุษย์ตก เป็นเพียงวัตถุในการดำเนินการของรัฐ มนุษย์มิใช่เป้าหมายในการดำเนินการของรัฐ การกระทำของ รัฐนั้นๆ ย่อมละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันจะส่งผลให้การดำเนินการของรัฐนั้นๆ ย่อมขัดกับ รัฐธรรมนูญได้¹⁸⁹ การใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลย จึงเป็นการกระทำที่เป็นการทรมาน ทารุณ กรรม และเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม อันเป็นการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์ หากไม่ได้รับการแก้ไขย่อมถือได้ว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศ

¹⁸⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เิงอรธที่ 13, น.89-109.

4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

“สิทธิมนุษยชน” เป็นสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ติดตัวมนุษย์อันได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ รัฐต้องให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือองค์กรของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นหลักประกันว่าทุกคนจะเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคและได้รับความเป็นธรรม การดำเนินคดีที่เป็นธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชนปรากฏในพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ โดยหลักการสำคัญของการดำเนินคดีที่เป็นธรรม คือ หลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายและศาล การเข้าถึงศาลที่เป็นอิสระ เป็นกลาง มีอำนาจ และตั้งขึ้นตามกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณภาพต้องเริ่มต้นจากกระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นการยุติธรรมที่ดีจึงต้องมีการสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมิให้ถูกล่วงละเมิดโดยคำนึงถึงความสมดุลของหลักการควบคุมอาชญากรรม (crime control) กับหลักนิติธรรม (due process)

มีข้อเท็จจริงกรณีปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการตามที่ได้มีการนำนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ไปปรากฏตัวที่ศาลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 โดยได้มีการตีตรวนบุคคลดังกล่าว และกรณีทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมและไม่เอื้อต่อการปรองดองของคนในชาติ รายละเอียดปรากฏตามบทความของคุณบุญเลิศช่างใหญ่ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม 2553 เรื่อง “ตีตรวน ณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ” คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อความปรองดองแห่งชาติ (คอป.) โดยมีศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร เป็นประธานกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อความปรองดองแห่งชาติ ได้ประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแล้ว เห็นสมควรแถลงเพื่อทราบโดยทั่วกันดังให้ความเห็นเกี่ยวกับการตีตรวนผู้ต้องขัง โดยขอให้ทบวงการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการตีตรวนเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมีการเปรียบเทียบกฎหมายราชทัณฑ์และมาตรฐานในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กับ มาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง 1955 (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoner 1955) ของสหประชาชาติ ซึ่งเป็นมาตรฐานว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมที่สหประชาชาติได้ประกาศใช้ โดย คอป. มีความเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของไทยเราที่เกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นนี้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลดังกล่าว แต่ถ้าพื้นฐานทางวิชาการ กฎหมายอาญาในความหมายอย่างกว้างนั้น

หมายความว่าถึงกฎหมายสามลักษณะ คือ (ก) กฎหมายอาญาสารบัญญัติ (ข) กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ (ค) กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ (Penalty Law หรือ Prison Law) ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อให้บุคคลกลับเข้าสู่สังคมโดยปราศจากการกระทำผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยที่ประเทศไทยเราเพิ่งจะมีการศึกษาวิชากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ หรือ กฎหมายราชทัณฑ์ ทำให้ความรู้ความเข้าใจกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งในวงการกฎหมายและสังคมทั่วไปยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด การละเมิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการจึงปรากฏตลอดมา คอป. จึงมีข้อเสนอแนะให้ประเทศไทยเริ่มแก้ไขแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ หรือกฎหมายราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งการแก้ไขแนวทางปฏิบัตินี้ชอบที่จะเป็นการแก้ไขเป็นการทั่วไปเพื่อให้เกิดผลสำหรับผู้ต้องขังทั้งหลายอื่นด้วย¹⁹⁰

จากกรณีดังกล่าวศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร เติรมเสนอรัฐบาลทบทวนการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องหา โดยเฉพาะการใช้โซ่ตรวนที่ถือว่าไม่เหมาะสม เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหากนำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง 1995 (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners 1995) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในต่างประเทศหรือที่ใช้กันโดยทั่วไปจะไม่มีใช้โซ่ตรวนเหมือนในเมืองไทย พร้อมชี้แจงการใช้เครื่องพันธนาการจะใช้ในลักษณะเดียว คือ การคิดหลบหนี หรือ ทำร้ายตนเอง¹⁹¹

การที่จำเลยเป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดี รัฐต้องให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 4 ได้บัญญัติคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลเป็นหลักประกันในทางศาลเป็นสาระสำคัญหากแต่มีเพียงการให้ความรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแล้วแต่ไม่ได้กำหนดให้มีหลักประกันในกระบวนการทางศาลที่จะทำให้สิทธิดังกล่าวนี้เป็นจริงไปได้ยากในทางปฏิบัติ การปฏิบัติต่อจำเลยโดยการใช้เครื่องพันธนาการเป็นการกระทบสิทธิมนุษยชนของจำเลยการให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม อันหมายถึงการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้อง

¹⁹⁰ คณิต ฒ นคร, “ความเห็น คอป. เกี่ยวกับการตีตรวนผู้ต้องขัง,” กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น.28-34

¹⁹¹ ประชาไท. (2553). “คณิต เสนอทบทวนการใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องหา-แกนนำ นปช.,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2559 จาก <http://prachatai.com/journal/2010/07/30472>

เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และมีภารกิจที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือองค์กรของรัฐเอง¹⁹²

อธิปราชผล¹⁹² ได้ว่าปัจจุบันมีปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันเป็นล่อลวงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล การนำตัวจำเลยเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการก่อนการเดินทางออกจากเรือนจำมายังศาล โดย เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างการใส่เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างควบคุมตัวเดินทางไปศาล เมื่อจำเลยเดินทางมาถึงศาลจำเลยจะถูกนำตัวไปไว้ในห้องคุมขังใต้ศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ควบคุมตัวจำเลยไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดีและเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วจะนำตัวจำเลยกลับไปกักตัวไว้ที่ห้องคุมขังใต้ศาลเพื่อรอรถยนต์เรือนจำมาส่งกลับจากศาลเข้าสู่เรือนจำต่อไป ในทุกขั้นตอนที่อยู่ในเขตศาลจะมีการใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลาซึ่งการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีโดยเดินทางระเบียงศาล ผ่านสายตาผู้คนจำนวนมาก ทำให้จำเลยรู้สึกอับอาย มีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจของตัวจำเลยเองและคนใกล้ชิดของจำเลยที่ต้องมาพบเห็นสภาพเช่นนั้นของจำเลย และยังถูกมองจากบุคคลภายนอกว่าเป็นคนชั่วร้าย เป็นอาชญากร ทั้งที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว ไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล

4.3 ความไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

ประเทศไทยมีหลักการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”¹⁹³ อันเป็นหลักเรื่อง “การ

¹⁹² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 34, น.12.

¹⁹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560, มาตรา 29 วรรค 2.

สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย¹⁹⁴ (Presumption of innocence) มารับรองโดยปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญ หลักการดังกล่าวเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นใดก็ตาม ที่ให้สันนิษฐานว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือดำเนินคดีอาญานั้นตราบใดที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ แม้จะถูกควบคุมหรือคุมขังระหว่างรอการสอบสวนหรือพิจารณา จากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน กระบวนการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และระหว่างการพิจารณาหรือพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ซึ่งการรับรองหลักการดังกล่าวเริ่มปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 33 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 39 จะเห็นได้ว่าในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาทุกฉบับจนถึงฉบับปัจจุบันซึ่งได้รับรองหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 29 วรรคสอง อันมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองเสรีภาพขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา เนื่องจากผู้ที่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาจะย่อมได้รับผลกระทบในด้านสังคมและในด้านความเป็นส่วนตัว ยังรวมไปถึงอาจสูญเสียอิสรภาพ ถูกตราหน้าและกีดกันออกจากสังคม ทำให้ได้รับความบอบช้ำทางจิตใจ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ถือเป็นหัวใจประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญารัฐต้องให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักประกันสำหรับการต่อสู้คดี มิใช่บทบาทบัญญัติของข้อสันนิษฐานในทางอาญา (criminal presumption) ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติ หรือ ปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างผู้บริสุทธิ์ เป็นหลักการทั่วไปที่ใช้บังคับกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงสถานะ พยานหลักฐาน หรือ ประวัติอาชญากรรมของบุคคล ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีต้องพยายามรักษาความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการควบคุมการใช้อำนาจต่างๆ ให้เหมาะสมด้วย

ดังนั้นไม่ว่าจะฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายตุลาการก็จะต้องอยู่ภายใต้หลักนี้จะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขัดกับหลักดังกล่าวไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดีฝ่ายนิติบัญญัติก็ยังมีกรนำเอาข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเข้ามาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายสารบัญญัติหลายฐานความคิด โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ศาลสันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดข้อนั้นเกิดขึ้น เพื่อช่วยให้โจทก์ในคดีอาญาซึ่งประสบปัญหาไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็น

¹⁹⁴ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ข้อ 11 (1) และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง (International Covenant on Civil and political Rights 1966) ข้อ 14 (2).

องค์ประกอบของความผิดข้อหนึ่งข้อใด หรือ พิสูจน์ได้แต่ทำได้ยาก เนื่องจากข้อเท็จจริงนั้นอยู่ในความเห็นของฝ่ายจำเลยโดยเฉพาะ หรือ ต้องอาศัยความรู้ หรือ ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในการพิสูจน์ความผิด

ปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบระบบกล่าวหา (accusatorial system) อันมีหัวใจสำคัญ คือ ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้เปลี่ยนฐานะจากการเป็นผู้ถูกซักฟอกหรือเป็นกรรมในคดีขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง และร่วมใจการค้นหาคำความจริงในกระบวนการพิจารณา ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือ วางเฉยในการดำเนินคดีเพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด¹⁹⁵

อธิปราชผลได้ว่า การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีโดยเดินทางระเบียงศาล ผ่านสายตาผู้คนจำนวนมาก จำเลยย่อมได้รับผลกระทบในด้านสังคมและความเป็นส่วนตัว ยังรวมไปถึงอาจสูญเสียอิสรภาพ ถูกตราหน้าและกีดกันออกจากสังคม ทำให้ได้รับความบอบช้ำทางจิตใจ จำเลยถือเป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดีจำเลยที่ยังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ประเทศไทยใช้การดำเนินคดีอาญาแบบระบบกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญามีฐานะเป็น “ประธานในคดี” เป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงและค้นหาคำความจริงในกระบวนการพิจารณาจึงมีสิทธิที่จะต่อสู้คดี หรือวางเฉยในการดำเนินคดีเพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิดรัฐต้องความเคารพเสรีภาพขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ การลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นทำผิด และหากยังเป็นที่ยสงสัยก็จะยกฟ้องปล่อยไปดีกว่าจะลงโทษผู้นั้นซึ่งกฎหมายเลือกที่จะปล่อยตัวผู้ที่กระทำผิด 10 คน ดีกว่าจะลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว

4.4 บทวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” เป็นครั้งแรก ต่อมายังได้มีการบัญญัติหลักนิติธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 “หลักนิติธรรม” หรือหลักการปกครองโดยกฎหมายเป็นหลักการที่ยอมรับว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายหลักการปกครองเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความชัดเจน แน่นอน เสมอภาค

¹⁹⁵ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 18, น.28

และคาดหมายได้เพื่อป้องกันบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล และ ราชทัณฑ์ ใช้อำนาจกล่าวหา ลงโทษบุคคลใดตามอำเภอใจของตน ซึ่งบุคคลจะต้องรับโทษอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่ทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้เท่านั้นและบุคคลย่อมได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีที่กำหนดไว้โดยชอบ (Due Process of Law) อย่างชัดเจนในกฎหมายเท่านั้น

สาระสำคัญของหลักการเป็น “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และ ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคลและสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ดังนั้นคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม ทั้งนี้เพราะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ กล่าวโดยสรุปหลักนิติธรรม เป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจำกัดอำนาจของรัฐ หรือเพื่อถ่วงดุลตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ในสภาพการณ์ที่อำนาจรัฐมีข้อจำกัด ถูกผูกพันต่อกฎหมาย รวมทั้งถูกควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการได้ สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้สิทธิของปัจเจกบุคคลได้รับการคุ้มครอง

การดำเนินคดีอาญา ตามหลักการรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และการที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องกระทำภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้นตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) เมื่อเกิดการกระทำละเมิดต่อกฎหมายในคดีอาญา รัฐจำเป็นต้องมีกระบวนการคุ้มครองความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนจากการละเมิดต่อกฎหมาย รัฐจึงมีกระบวนการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของประชาชนให้ปลอดภัยจากการกระทำละเมิดกฎหมายอาญา โดยมี 2 ทฤษฎีที่สำคัญ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) ซึ่งทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นรูปแบบที่เน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งที่จะระงับและปราบปรามอาชญากรรม¹⁹⁶ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด ส่วนเรื่องการคุ้มครองสิทธิภาพของบุคคลนั้นเป็นเรื่องรองลงไป¹⁹⁷ ส่วนทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) เป็นรูปแบบที่

¹⁹⁶ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เิงอรธที่ 16*, น.2-8.

¹⁹⁷ ทัศนัยรัตน์ วิภาตะวัต, ภัทรานิษฐ์ และ จุลศักดิ์ แก้วกาญจน์, *อ้างแล้ว เิงอรธที่ 17*, น.53.

ยึดกฎหมายเป็นหลักและเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ ถือค่านิยมว่า กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนต่างๆ ต้องชอบด้วยกฎหมาย และ เคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้ “ระบบกล่าวหา” ได้มีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” จากเดิมเป็น “กรรมในคดี” การดำเนินคดีอาญาของรัฐจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี มนุษย์ทุกคนมี “เกียรติ” แม้ว่ามนุษย์บางคนจะต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาแต่ก็ยังเป็นผู้ทรงเกียรติ มิใช่ว่าจะตกเป็นผู้ที่ปราศจากเกียรติเพราะเหตุถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา การละเมิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการจึงปรากฏตลอด¹⁹⁸

อธิปราชผลได้ว่าการบัญญัติหลักนิติธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเป็นการวางกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตาม “หลักนิติธรรม” อันเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎร กฎหมายต้องเป็นใหญ่และเสมอภาค ศาลจะต้องพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติอันเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาการดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา ได้แก่ หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล และราชทัณฑ์ ต้องเป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรมสามารถอธิบายและให้เหตุผลได้โดยคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ คือ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาคซึ่งถือเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชน และ สิทธิในกระบวนการยุติธรรมอีกทั้งการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้ “ระบบกล่าวหา” มีมีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็น “ประธานในคดี” แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันจำเลยประสบปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาค โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จำเลยถือเป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดี จำเลยที่ยังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด การใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลาเริ่มจำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีโดยเดินทางระเบียงศาลผ่านสายตาผู้คนจำนวนมาก ทำให้จำเลยรู้สึกอับอายมีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจของตัวเองและคนใกล้ชิดของจำเลยที่ต้องมาพบเห็นสภาพเช่นนั้นของจำเลย และยังถูกมองจากบุคคลภายนอกว่าเป็นคนชั่วร้าย เป็นอาชญากร ทั้งที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแต่เขาก็ยังเป็นผู้ทรงเกียรติ ต้องได้รับปฏิบัติอย่างเป็นมนุษย์จะห้ามเกียรติความเป็นมนุษย์ของเขามีได้ต้องความเคารพในสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการกระทำของรัฐจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักความสมควรแก่เหตุ” คือ ต้องปฏิบัติต่อจำเลยใน

¹⁹⁸ คณิต ณ นคร, อ่างแล้ว เริงอรรถที่ 7, น.120.

คดีอาญาไม่ได้รับความทุกข์และเดือดร้อนจนเกินสมควร โดยมีความพอเหมาะสมควรดีไม่ว่าจะ เป็นเรื่องใดก็ตามอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

4.5 วิเคราะห์ความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อ จำเลย

ในรอบปี พ.ศ.2535 จนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทั้งใน และต่างประเทศต่างๆ ที่สำคัญหลายประการ เช่น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการเคารพสิทธิมนุษยชนพื้นฐานสำหรับประชาชนทั้ง มวลและประชาชาติทั้งหลาย

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners 1955) รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและ ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ.1955 โดยมีหลักการ คือ กฎ มาตรฐานทุกข้อจะต้องใช้อย่างเสมอภาคโดยปราศจากเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างใน เรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดทางการเมือง หรือ ความคิดเห็นทางอื่น และให้ความ เคารพต่อความเชื่อทางศาสนาของนักโทษ

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and political Rights 1966) หรือ ICCPR สมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้รับรอง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2509 ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติกา ICCPR โดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2539 สารสำคัญของกติกา ICCPR ที่เกี่ยวกับจำเลย ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตอยู่เสรีภาพจากการถูก ทรมาณ การปฏิบัติต่อผู้ถูกกีดรอนเสรีภาพอย่างมีมนุษยธรรม ความเสมอภาคของบุคคลภายใต้ กฎหมาย และการรับรองว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและได้รับการคุ้มครองอย่าง เท่าเทียมกัน

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็นการ ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984) มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะ ลงโทษกับบุคคลที่กระทำใดๆ ที่ทารุณ โหดร้าย คือ เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทั้งกาย และใจ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีความสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แห่งสหประชาชาติ และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ. 1966 อีกทั้งอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็น การทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

อย่างไรก็ตามในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลของ องค์การสหประชาชาติได้วาง ได้แก่ “กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ 1955” อันเป็น มาตรฐานว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวนี้เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม มาตรฐานแรกที่สหประชาชาติได้ประกาศใช้ ดังนี้

มาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษได้กล่าวถึงเรื่องพันธนาการว่า

ข้อ 33 บรรดาเครื่องพันธนาการ เช่น กุญแจมือ โซ่ ตรวน และสายรัดแขน จะต้องไม่นำมาใช้ เพื่อการลงโทษ นอกจากนี้จะต้องใช้โซ่ตรวนในการจองจำนักโทษไม่ได้ ส่วนเครื่องพันธนาการ อย่างอื่นจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ดังต่อไปนี้

(ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างขนย้ายนักโทษ แต่ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการ นั้นออกเมื่อนักโทษนั้น ไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร

ข้อ 34 รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องมีการกำหนดโดยหน่วยงาน ราชทัณฑ์ของประเทศ และเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็น อย่างยิ่งเท่านั้น

มาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษได้กล่าวถึงการขนย้ายนักโทษว่า

ข้อ 45 (1) กรณีที่ทางเรือนจำจะขนย้ายนักโทษคนใดมาจากหรือไปยังเรือนจำอื่น พึงปกปิดข่าวด ครัวต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการขนย้ายนักโทษนั้นเท่าที่จะทำได้กับจะต้องมีมาตรการคุ้มครอง ป้องกันนักโทษให้ปลอดภัยจากการดูหมิ่นดูแคลน การสอดรู้ และการประจานไม่ว่าในรูปแบบใดจาก บุคคลอื่นหรือสาธารณชน

อธิปราชผลได้ว่าจำเลยหรือผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ บริสุทธิ์และบ่อยครั้งเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดีแล้วบุคคลเหล่านี้ก็เป็นผู้บริสุทธิ์จริง แต่ปัจจุบันมี ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันมาจากการใช้ เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล การนำตัวจำเลยเดินทางมาปรากฏตัวในศาล การปรากฏตัว ต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดีโดยจำเลยต้องเดินไปห้องพิจารณาคดีทางระเบียงศาลจะมีการใส่ เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนีในทุกขั้นตอนที่อยู่ในเขตศาลจะมีการใช้เครื่อง พันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ ของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 33 การใช้เครื่องพันธนาการจะนำมาใช้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ “เพื่อ

ป้องกันการหลบหนีในระหว่างขนย้ายนักโทษ แต่ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการนั้นออกเมื่อนำนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร” เมื่อพิจารณาให้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้วจะพบว่า มีมาตรฐานกลางสำหรับทุกประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การประชาชาติได้ใช้ยึดถือเป็นกรอบแนวทางสำหรับคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศของแต่ละประเทศนั้น คือ มีข้อเสนอแนะในข้อ 33 “ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการนั้นออกเมื่อนำนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร” ข้อ 34 “การเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น” และในข้อ 45 (1) “การขนย้ายนักโทษพึงปกปิดข่าวคราวต่อสาธารณชนเท่าที่ทำได้และต้องมีมาตรการคุ้มครองนักโทษให้ปลอดภัยจากการดูหมิ่นดูแคลน การสอดรู้ และการประจานไม่ว่าในรูปแบบใดจากบุคคลอื่นหรือสาธารณชน” อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะต้องแก้ไขต่อไปอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ให้ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ แม้ในบางครั้งอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องเพื่อฝันหรือไม่อาจกระทำได้ตามสภาพชีวิต

นอกจากนี้การปฏิบัติต่อจำเลยในการใช้เครื่องพันธนาการในเขตศาลยังไม่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ในข้อ 1 ที่ระบุว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระเสรี และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ” รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 4 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” เห็นได้ชัดว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ “สิทธิมนุษยชน” เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของสหประชาชาติเพื่อเป็นการยืนยันและให้การรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติเป็นคุณค่าที่มีอาจจะละเมิดได้บุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิตและร่างกายจึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองได้กำหนดให้สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม อันเป็นหลักการความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างเสมอภาคโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติได้กำหนดว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์ ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันกำจัดการลงโทษกับบุคคลที่กระทำใดๆ ที่ทารุณโหดร้าย คือ เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทั้งกายและจิตใจ

4.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรฐานทางกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายต่างประเทศ

ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะมีส่วนทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมีผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น คือ มีบทบัญญัติในลักษณะวิธีสบัญญัติซึ่งจะช่วยเสริมสร้างจุดแข็งในการมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างดี เช่น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิที่จะไม่ถูกจำคุกหรือได้รับการปฏิบัติที่เป็นการทรมาน ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือเป็นการเหยียดหยาม การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำได้เท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้หลบหนี สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมอันเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด รวมถึงจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ และคำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะเรียกหลักประกันจนเกินควรมิได้ ยังให้สิทธิแก่บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพอันได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวนโยบายแห่ง กล่าวคือ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำ ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแรกๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ได้รับแนวคิดมาจากรัฐธรรมนูญของต่างประเทศอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป อาทิเช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการบัญญัติไว้ในแนวทางเดียวกัน และระยะหลังๆ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ได้แนวคิดมาจากปณิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนหลายเรื่อง รวมทั้งที่ได้บัญญัติขึ้นเองตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทย

ความแตกต่างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยจะมีข้อแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศญี่ปุ่น และ ประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัวในเรื่องของการใช้เครื่องพันธนาการในเขตศาล อันเป็นการกระทบถึงหลักการหลักต้นนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ถือเป็นหัวใจประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาของทุกประเทศที่ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนรวมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย กล่าวคือ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มีการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ในมาตรา 136 a บัญญัติว่า “การกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหา ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ทรมาน หรือให้ยา หรือการกระทำที่กระทบกระเทือนกับความจำของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่กระทำมิได้”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ในมาตรา 803 บัญญัติไว้ว่า “การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้ จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่มีการพิจารณาแล้วเห็นว่า จะเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั้นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่เป็นจำเลยจะต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการดังกล่าวจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูป หรือถ่ายภาพบันทึกวีดีโอ”

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น ก็มีบทบัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ในมาตรา 287 ที่บัญญัติไว้โดยแจ้งชัดว่าในระหว่างการพิจารณาคดี จำเลยจะต้องปราศจากเครื่องพันธนาการ อย่างไรก็ตามอาจมีการใช้เครื่องพันธนาการเว้นแต่กรณีเมื่อผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี ซึ่งแม้จำเลยจะไม่ได้ถูกใส่เครื่องพันธนาการก็จะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยรักษาความปลอดภัยควบคุมดูแลจำเลยอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณา ศาลจะใช้ดุลพินิจในการสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการจำเลยไว้ระหว่างการพิจารณาคดีเพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น

สำหรับข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตาของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล ถือว่าการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยจะต้องเป็นวิถีทางสุดท้ายที่จะนำมาปฏิบัติ และการใช้เครื่องพันธนาการจะทำได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษเท่านั้น ความจำเป็นจากลักษณะทางร่างกายและอารมณ์ของผู้ต้องขังเพราะเหตุแห่งการมีคำพิพากษาคัดสินในคดีร้ายแรง หรือการหลบหนีการพิจารณาคดี หรือเพื่อควบคุมความรุนแรงภายในห้องพิจารณา และการป้องกันการคุกคามการพิจารณาคดีจากภายนอกศาล โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการที่คณะลูกขุนเห็นได้อย่างชัดเจนทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการที่จำเลยจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่าง

เป็นธรรมเพราะเครื่องพันธนาการมีอิทธิพลต่อการพิพากษาของคณะลูกขุน เนื่องจากเครื่องพันธนาการจะชี้้นำให้ลูกขุนตัดสินใจจากข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าพยานหลักฐานในคดี

ท้ายสุดในส่วนของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยของไทย ก็คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 ซึ่งบัญญัติเป็นหลักการห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่จำเลย ยกเว้น ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่จะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมหรืออาการถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีการควบคุม เมื่อผู้ต้องขังถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใส่เครื่องพันธนาการ และเนื่องจากสภาพของเรือนจำ สภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น และบัญญัติเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะและการใช้เครื่องพันธนาการไว้โดยเฉพาะในหมวด 3 ว่าด้วยเครื่องพันธนาการ ในกฎกระทรวงฯ ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 25 ถึง ข้อ 30 โดยกำหนดเครื่องพันธนาการที่จะใช้กับจำเลยไว้ 2 ชนิด ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า ชุดกุญแจมือและกุญแจเท้า โซ่ล่าม

ในส่วนของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ (Execution of sentences law/ Strafvollzugsrecht) ค.ศ. 1976 แก้ไขปี ค.ศ. 2001 ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลยนั้น จะบัญญัติในส่วนของความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย ซึ่งบัญญัติให้การพันธนาการกระทำได้ที่มือหรือเท้าเพื่อประโยชน์แก่จำเลย แต่กฎหมายเยอรมัน การที่จะใช้เครื่องพันธนาการถือเป็น “มาตรการมั่นคงพิเศษ” ซึ่งพิจารณาจากพฤติกรรมของจำเลยว่า พยายามที่จะหลบหนีหรือเป็นอันตรายต่อการใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นหรือทรัพย์ หรือพยายามฆ่าตัวตาย หรืออาจเป็นกรณีการขนส่งจำเลย อาจใช้เครื่องพันธนาการได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วประเทศเยอรมันจะใช้เพียงกุญแจมือกับจำเลยอันที่นาจะไม่เกิดอันตรายร่างกายของจำเลยและเป็นไปตามกฎหมายขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ การควบคุมตัวจำเลยของเยอรมันจะใช้เครื่องพันธนาการในกรณีที่จำเป็นตามกฎหมาย เช่น กรณีขยับย้ายจำเลยที่มีโทษสูงออกไปนอกเรือนจำ เป็นต้น เพื่อป้องกันการหลบหนี แต่เมื่อนำตัวไปถึงที่ทำการศาลก่อนเข้าห้องพิจารณาคดีก็จะถอดเครื่องพันธนาการจำเลยออก

สาธารณรัฐฝรั่งเศสให้ความสำคัญและเคารพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques) การทรมานให้รับสภาพอย่างไร้มนุษยธรรมไม่ได้โดยเด็ดขาด และข้อจำกัดหลักที่ใช้เครื่องพันธนาการจะได้เฉพาะในกรณีที่เพื่อป้องกันไม่ให้นักโทษทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายตนเอง

หรือผู้อื่น หรือในบางกรณีมีการใช้กุญแจมือสำหรับการเคลื่อนย้ายออกห้องขังนักโทษเพื่อป้องกัน "อันตราย" อันมีจุดหมายที่จะทำให้การใส่เครื่องพันธนาการของนักโทษไม่สามารถเคลื่อนไหว ดังนั้นเมื่อจำเลยไปปรากฏตัวที่ศาลจะปราศจากเครื่องพันธนาการ

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาให้หลักประกันที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของทุกๆ มลรัฐ คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะบรรดาบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) มาตรา 1-10 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อว่า Bill of Right อย่างเช่น ข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตา (Minnesota Rules of Criminal Procedure) ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย ดังนั้นศาลฎีกาของรัฐมินเนโซตาจึงไม่อนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการจำเลยเด็ดขาด

อธิปราชผลได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบประเทศไทย กับ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการดำเนินการที่ล่าช้า ในกรณีจำเลยไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ได้รับการประกันตัว ศาลจะต้องออกหมายจับควบคุมจำเลยไว้ในเรือนจำจนกว่าจะมีคำพิพากษาและเมื่อถึงวันนัดพิจารณาจำเลยต้องเดินทางมาปรากฏตัวในศาล จึงมีการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยเพื่อป้องกันการหลบหนีระหว่างเดินทางมาศาล นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกับจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัว ในเวลาเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัวจะปราศจากเครื่องพันธนาการ อันมีลักษณะแตกต่างกับจำเลยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ได้รับการประกันตัวที่จำเลยต้องเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยก่อนเดินทางออกจากเรือนจำมาศาล และยังคงถึงจำเลยที่เป็นผู้หญิงจะมีการใส่เครื่องพันธนาการด้วยเหตุผลความปลอดภัยและมีความเสี่ยงต่อการหลบหนี ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการปฏิบัติต่อจำเลยที่กระทบกระเทือนต่อเกียรติและไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และความเสมอภาค ส่วนความแตกต่างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา มีดังนี้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ทรมาน หรือให้ยา หรือการกระทำที่กระทบกระเทือนกับความจำของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่กระทำมิได้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้จะกระทำได้เฉพาะในกรณีพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั่นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่เป็นจำเลยจะต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่อง

พันธนาการจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูป หรือถ่ายภาพบันทึกวิดีโอ ญี่ปุ่นมีบทบัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัวไว้โดยแจ้งชัดว่าในระหว่างการพิจารณาคดีจำเลยจะต้องปราศจากเครื่องพันธนาการเว้นแต่กรณีเมื่อผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี และจะมีเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยควบคุมดูแลจำเลยอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณาเพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น สหรัฐอเมริกามีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษอย่างโหดร้ายและทารุณหรือผิดปกติวิสัย มีข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตา (Minnesota Rules of Criminal Procedure) ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการที่คณะลูกขุนเห็นได้อย่างชัดเจนทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการที่จำเลยจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเพราะเครื่องพันธนาการมีอิทธิพลต่อการพิพากษาของคณะลูกขุน เนื่องจากเครื่องพันธนาการจะชี้้นำให้ลูกขุนตัดสินใจจากข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าพยานหลักฐานในคดี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

“หลักนิติธรรม” เป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎร คือ เจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะใช้อำนาจ ลิดรอนหรือจำกัดตัดทอนสิทธิเสรีภาพของเอกชนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจเพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่อื่นเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล มีตุลาการที่เป็นอิสระคอยชี้ขาดเพื่อถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรมสามารถอธิบาย และ ให้เหตุผลได้ การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม อันเป็นการรับรองหลักนิติธรรม แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบัน จำเลย ประสบปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะ การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล การนำตัวจำเลยเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการก่อนการเดินทางออกจากเรือนจำมายังศาล โดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างการใส่เครื่องพันธนาการเพื่อป้องกันการหลบหนีระหว่างเดินทางมาศาล เมื่อจำเลยเดินทางมาถึงศาล จำเลยจะถูกนำตัวไปไว้ในห้องคุมขังใต้ศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ควบคุมตัวจำเลยไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดีและเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วจะนำตัวจำเลยกลับไปกักตัวไว้ที่ห้องคุมขังใต้ศาลเพื่อรอรถเรือนจำนำกลับสู่เรือนจำ ในทุกขั้นตอนที่อยู่ในเขตศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการกับจำเลยอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกับจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัวในเวลาเดินทางมาปรากฏตัวในศาล จำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัวจะปราศจากเครื่องพันธนาการ อันมีลักษณะแตกต่างกัน ยังรวมถึงจำเลยที่เป็นผู้หญิงจะมีการใส่เครื่องพันธนาการด้วยเหตุผลความปลอดภัยและมีความเสี่ยงต่อการหลบหนี

การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำได้ต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือ กรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิด และมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควร เมื่อความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นไว้ในอำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปภายหลังก็ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับไป การเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้การสอบสวนดำเนินคดีเป็นไปได้อย่างเรียบร้อย และป้องกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้นการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐไม่ใช่เอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการ

ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือศาล แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เฉพาะความจำเป็นความสะดวกในการทำงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม แต่ในทางปฏิบัติองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต่างๆ ไม่ได้พิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจของรัฐ ดังนั้น ความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึงไม่เกิดขึ้น

ปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบระบบกล่าวหา มีหัวใจสำคัญ คือ ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้เปลี่ยนฐานะจากการเป็นผู้ถูกซักฟอก หรือเป็นกรรมในคดีขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง และร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือ วางเฉยในการดำเนินคดีเพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” ที่มีชอบ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาของรัฐจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนุญ จำเลยถือเป็นผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาคดี จำเลยที่ยังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดเขาจึงเป็น “มนุษย์” คนหนึ่งในสังคมที่พึงจะได้รับการปฏิบัติและได้รับความเคารพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ จำเลยถือว่าเป็น “มนุษย์” เมื่อเป็นมนุษย์จึงมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิในชีวิตของตน จำเลยจึงไม่สมควรได้รับการปฏิบัติเป็นเพียงสิ่งของ ต้องปฏิบัติอย่างเป็นมนุษย์จะหมายเกียรติความเป็นมนุษย์ของเขามีได้ควรเคารพในสิทธิมนุษยชน ควรปฏิบัติต่อจำเลยในคดีอาญาไม่ให้ได้รับความทุกข์และเดือดร้อนจนเกินสมควร โดยมีความพอเหมาะสมควรดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตามอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น การกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนุญดังกล่าว หลักการสำคัญพื้นฐานของการใช้อำนาจของรัฐที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การดำเนินการของรัฐอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นจะต้องไม่ถือว่ามนุษย์เป็นเพียงวัตถุในการดำเนินการของรัฐ การใช้เครื่องพันธนาการกับจำเลย เป็นการกระทำที่ทราม ทารุณกรรม และเป็น การลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม อันเป็นการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมจะไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันใหม่ และ อาจเป็นความผิดอาญาต่อเกียรติได้ หากไม่ได้รับการแก้ไขย่อมถือได้ว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป็น การปฏิเสศต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศ

จำเลยหรือผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) และบ่อยครั้งเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดีแล้วบุคคลเหล่านี้ก็เป็นผู้บริสุทธิ์จริง การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ บัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิและ

เสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นความคิดพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอันมุ่งถึงการยกฟ้องผู้บริสุทธิ์มากกว่าการลงโทษผู้ผิด หรือที่มักจะกล่าวกันเสมอว่า “ปล่อยคนผิดไปสิบคนดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว”

การใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล มีแนวทางการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษอันเป็นมาตรฐานกลางสำหรับทุกประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การประชาชาติใช้ยึดถือเป็นกรอบแนวเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศของแต่ละประเทศนั้นคือข้อเสนอแนะในข้อ 33 “ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการนั้นออกเมื่อนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร” และข้อ 34 “การเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น” รวมถึงข้อ 45 (1) “การขนย้ายนักโทษพึงปกปิดข่าวคราวต่อสาธารณชนเท่าที่ทำได้และต้องมีมาตรการคุ้มครองนักโทษให้ปลอดภัยจากการดูหมิ่นดูแคลน การสอดรู้ และการประจานไม่ว่าในรูปแบบใดจากบุคคลอื่นหรือสาธารณชน” อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะต้องแก้ไขต่อไปอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ให้ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ แม้ว่าในบางครั้งอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องเพื่อฝันหรือไม่อาจกระทำได้ตามสภาพชีวิต

นอกจากนี้การปฏิบัติต่อจำเลยในการใช้เครื่องพันธนาการในเขตศาลยังไม่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ในข้อ 1 ที่ระบุว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระเสรี และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ” รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 4 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” การที่สหประชาชาติให้ความสำคัญกับ “สิทธิมนุษยชน” เพื่อเป็นการยืนยันและให้การรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติเป็นคุณค่าที่มีอาจจะเมิดได้บุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิตและร่างกายอันเป็นรากฐานสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองได้กำหนดให้สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม อันเป็นหลักการความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะการได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างเสมอภาคโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติได้กำหนดว่า บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทารุณ และการปฏิบัติ หรือ การลงโทษอื่นที่เป็นการทรมานโหดร้าย ไร้

มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันกำจัดการลงโทษกับบุคคลที่กระทำใดๆ ที่ทารุณโหดร้าย คือ เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทั้งกายและจิตใจ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย มีการดำเนินการที่ล่าช้า ในกรณีจำเลยไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ได้รับการประกันตัว ศาลจะต้องออกหมายจับควบคุมจำเลยไว้ในเรือนจำจนกว่าจะมีคำพิพากษาและเมื่อถึงวันนัดพิจารณาจำเลยต้องเดินทางมาปรากฏตัวในศาล จึงมีการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยเพื่อกันการหลบหนีระหว่างเดินทางมาศาล นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกับจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัว ในเวลาเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือ ให้ได้รับการประกันตัวจะปราศจากเครื่องพันธนาการ อันมีลักษณะแตกต่างกับจำเลยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ได้รับการประกันตัวที่จำเลยต้องเดินทางมาปรากฏตัวในศาลจะมีการใส่เครื่องพันธนาการต่อจำเลยก่อนเดินทางออกจากเรือนจำมาศาล และยังรวมถึงจำเลยที่เป็นผู้หญิงจะมีการใส่เครื่องพันธนาการด้วยเหตุผลความปลอดภัยและมีความเสี่ยงต่อการหลบหนี ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการปฏิบัติต่อจำเลยที่กระทบกระเทือนต่อเกียรติและไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล

เมื่อเปรียบเทียบประเทศไทย กับ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาจะเห็นความแตกต่างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา ดังนี้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ทรมาน หรือ ให้อา หรือการกระทำที่กระทบกระเทือนกับความจำของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่กระทำมิได้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นการอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั่นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่จำเป็นจะต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูป หรือถ่ายภาพบันทึกวิดีโอ ญี่ปุ่นมีบทบัญญัติในเรื่องเกี่ยวมีการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัวไว้โดยแจ้งชัดว่าในระหว่างการพิจารณาคดีจำเลยจะต้องปราศจากเครื่องพันธนาการเว้นแต่กรณีเมื่อผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี และจะมีเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยควบคุมดูแลจำเลยอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณาเพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น สหรัฐอเมริกามีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษอย่างโหดร้ายและทารุณหรือผิดปกตวิสัย มีข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตา ได้บัญญัติห้ามไม่ให้

ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อย หรือความปลอดภัย โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการที่คณะลูกขุนเห็นได้อย่างชัดเจนทำให้เกิด ความเสี่ยงต่อการที่จำเลยจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเพราะเครื่องพันธนาการมี อิทธิพลต่อการพิพากษาของคณะลูกขุน เนื่องจากเครื่องพันธนาการจะชี้้นำให้ลูกขุนตัดสินใจจาก ข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าพยานหลักฐานในคดี

5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาการประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎรตามหลักนิติธรรม หลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ อันเกี่ยวเนื่องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ฐานะการเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหาที่ให้ผู้ถูก กล่าวหาเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา มีสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือวางเฉย ในการดำเนินคดีเพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิพากษาคัดสินจาก ศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” ที่มีขอบ รวมถึงแนวทางการ ปฏิบัติของสหประชาชาติอันเป็นมาตรฐานกลางสำหรับทุกประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การ สหประชาชาติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและระดับ ภายในประเทศของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ยังรวมถึงแนวทางการปฏิบัติของนานาอารยประเทศ ดังนั้นการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล จึงต้องมีความสอดคล้องกับหลักนิติธรรม สิทธิ ของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ ฐานะการเป็นประธานในคดีของจำเลย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และตามหลักของมาตรฐาน องค์การสหประชาชาติตลอดจนพันธกรณีระหว่างประเทศเพื่อนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายเพื่อ กฎหมายของประเทศไทยเจริญก้าวหน้าทันสมัยทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ผู้เขียนขอ เสนอแนะ ดังนี้

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับสิทธิของจำเลยไม่มีการบัญญัติ เรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล ivo อย่างชัดเจน จึงทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อจำเลย ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการ ใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยในเขตศาล โดยบัญญัติเพิ่มใน มาตรา 172/1 ว่า “ห้ามใส่เครื่อง พันธนาการต่อจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดี เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความ สงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย แม้จำเลยจะไม่ถูกบังคับใช้เครื่องพันธนาการ แต่อาจถูกควบคุม โดยเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัย”

การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับสหพันธรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา ซึ่งสหพันธรัฐเยอรมนีมีการคุ้มครองการ

ปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ทรมาณ หรือให้ยา หรือการกระทำที่กระทบกระเทือนกับความจำของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่กระทำมิได้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวที่สำคัญนั้นคือการใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นการอันตรายต่อผู้อื่น หรือตัวบุคคลนั่นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่จำเป็นจะต้องใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูป หรือถ่ายภาพบันทึกวิดีโอ ผู้ปุ่นมีบทบัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองการปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัวไว้โดยแจ้งชัดว่าในระหว่างการพิจารณาคดีจำเลยจะต้องปราศจากเครื่องพันธนาการเว้นแต่กรณีเมื่อผู้ต้องหาใช้ความรุนแรงหรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี และจะมีเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยควบคุมดูแล จำเลยอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณาเพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น สหรัฐอเมริกามีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษอย่างโหดร้ายและทารุณหรือผิดปกติวิสัย มีข้อบังคับวิธีพิจารณาคดีอาญาของรัฐมินเนโซตา ได้บัญญัติห้ามไม่ให้ใส่เครื่องพันธนาการจำเลยในศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือความปลอดภัย โดยเฉพาะการใช้เครื่องพันธนาการที่คณะลูกขุนเห็นได้อย่างชัดเจนทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการที่จำเลยจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเพราะเครื่องพันธนาการมีอิทธิพลต่อการพิพากษาของคณะลูกขุน เนื่องจากเครื่องพันธนาการจะชี้้นำให้ลูกขุนตัดสินใจจากข้อเท็จจริงภายนอกมากกว่าพยานหลักฐานในคดี

นอกจากนี้เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในข้อ 33 (ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างขนย้ายนักโทษ แต่ควรจะต้องถอดเครื่องพันธนาการนั้นออกเมื่อนักโทษนั้นไปปรากฏตัวที่ศาลหรือหน่วยงานอื่นของฝ่ายบริหาร ดังนั้นในการควบคุมตัวจำเลยออกนอกเรือนจำในขณะที่ขนย้ายจำเลยไปยังที่ทำการศาลอาจมีการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลยได้ แต่เมื่ออยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีของศาลจะต้องไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการต่อจำเลย ในบางกรณีที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการในระหว่างการพิจารณาคดีจะเป็นการพิจารณาคดีที่ร้ายแรงหรือคดีก่อการร้าย โดยจะเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาที่จะเป็นผู้พิจารณาในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการแก่จำเลยเป็นรายคดี โดยจะพิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้ที่เกี่ยวข้องในห้องพิจารณาคดี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. กระทรวงยุติธรรม. สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่ควรทราบสำหรับ
ผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง
- กัญญรัตน์ วิภาตะวัต. ภัทรานิษฐ์ และ จุลศักดิ์ แก้วกาญจน์. แนวทางการปฏิรูปกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญา. บรรณาธิการโดย ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ และ ศยามล ไกยูรวงศ์
(กรุงเทพมหานคร: บริษัทมาตา การพิมพ์ จำกัด. 2559)
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1.
(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544)
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. "หลักประกันสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในอเมริกา". กระบวนการยุติธรรมบน
เส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2541)
- เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย. พิมพ์
ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527)
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิ
มนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน
แห่งชาติ. 2556)
- คณิต ฌ นคร. "ประชาธิปไตยกับการตั้งรังเกียจทางสังคม" (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2556)
- คณิต ฌ นคร. "ความเห็น คอป. เกี่ยวกับการตีตรวนผู้ต้องขัง". กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิ
พื้นฐานของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2553)
- คณิต ฌ นคร. "คู่มือประชาชน : สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา" (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญู
ชน, 2561)
- คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญู
ชน. 2555)
- คณิต ฌ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2551)
- จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติ
ธรรม. 2556)

- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 12. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2556)
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2558)
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล. 2554)
- บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2558)
- วิสัย พฤษะวัน. คำอธิบาย พระราชบัญญัติราชทัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร. 2537)
- สมยศ เชื้อไทย. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 16. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2556)
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. "รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน". รัฐธรรมนูญนานาชาติ 3. (กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติจัดแปลและจัดพิมพ์. 2516)
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2552). "หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน."
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 14. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2556)
- อุดมศักดิ์ สิ้นธิพงษ์. สิทธิมนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2550)

หนังสือแปล

- มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. แปลโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, 2547.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น. แปลโดย สุดา วิศรุตพิชญ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2541.
- แอนดรูว์ คอลลีย์. การบริหารงานเรือนจำตามแนวคิดสิทธิมนุษยชน. แปลโดยอัสนีย์ สังขเนตร และ วุฒิพงษ์ แปงใจ. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2556.

บทความ

ชาญวิทย์ ชัยกันย์. "หลักประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ
ญี่ปุ่น." วารสารวิชาการศาลปกครอง. ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2551)

ธานี วรภัทร์. "ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย." วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, ปีที่ 5,
ตอนที่ 2.

น้ำแท้ มีบุญส้าง. "หลักพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา." วารสารธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่
ที่ 1. ปีที่ 33 ฉบับที่ 3 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเยอรมัน". วารสารกฎหมาย
ปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลิฟวิง, 2548. เล่ม 24 ตอนที่ 1

"สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น." วารสารกฎหมายปกครอง, เล่มที่ 24 ตอนที่ 1 (พฤศจิกายน
2549)

"สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส." วารสารกฎหมายปกครอง, เล่มที่ 24 ตอนที่ 1
(พฤศจิกายน 2549)

อุทัย อาทิวา "การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส." ในรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญาฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินติ้ง, 2557

เอกสารอื่นๆ

จิรวุฒิ ลิปิพันธ์และคณะ, "สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา," ในรายงานการวิจัย กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2549.

ณรงค์ ใจหาญและคณะ, "สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา," ใน รายงานการศึกษา
วิจัย .กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 129 ตอนที่ 97 ก. วันที่ 10 ตุลาคม 2555.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 104 ก. วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 58 ก. วันที่ 2 กรกฎาคม 2556.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 130 ตอนที่ 90 ก. วันที่ 8 ตุลาคม 2556.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 130 ตอนที่ 104 ก. วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556.

วิทยานิพนธ์

ชยวรรณ บุญยลาภ ไทยเดช. "สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษากรณีการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.

ณัฐกิตต์ บุญจันทร์. "มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง : ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.

ณัฐวิทย์ ศรีเจริญ. "การตรวจฟ้องในคดีอาญา." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

ผ่องพรรณ มาบุญมี. "การปฏิบัติต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยในห้องพิจารณาคดี." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555

พัชรภรณ์ กองอุบล. "สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สมบัติ ดาวแจ้ง. "ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543

กฎหมาย

กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 15 (พ.ศ.2558) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญา.

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ประชาไท. (2553). “คณิต เสนอทบทวนการใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องหา-แกนนำ นปช.”

<http://prachatai.com/journal/2010/07/30472>, 1 ธันวาคม 2559.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา “วิวัฒนาการของระบอบการเมืองการปกครองของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ศึกษาจากรัฐธรรมนูญเยอรมันตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1849 ถึงรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1949,” <http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=267>
24 มกราคม 2561.

ภาษาต่างประเทศ

LAWS

Criminal Code of the French Republic

Criminal Justice Restraints Standard, NIJ Standard-1001.00

Execution of sentences law in Germany.

LAWS of MINNESOTA 2014

Minnesota Rules of Criminal Procedure

The Constitution of the Federal Republic of Germany.

The Constitution of the French Republic

The Constitution of the Japan

The Constitution of the United States.

The German Code of Criminal Procedure

The Japan Code of Criminal Procedure.

The Prison Law Enforcement Regulations.

The Prison Law in Japan

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล

จิรัชย์ปภา จิตรระเมศ

ประวัติการศึกษา

ปี 2541 ปริญญาตรี ศิลปศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ปี 2548 ปริญญาตรี บัญชีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ปี 2557 ปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปี 2553 ปริญญาโท ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ผู้จัดการ ส่วนส่งเสริมการใช้บริการ (ปฏิบัติงานสาขา

รังสิต) ฝ่ายธุรกิจธนาคาร

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (ธสน.)